

1996/2. - NYÁR

Ára: 140Ft

folkMAGazin

X. MESTERSÉGEK ÜNNEPE NÉPMŰVÉSZETI KITÜNTETÉSEK

**A TÉKA TITKA • FOLKÜNNEP DIÓSGYŐRBEN
KALOCSA ...1996 • A PALATKAI PRÍMÁS
NÉPMŰVÉSZET AZ INTERNETEN**

English table of contents on page 27

folkMAGazin

Kiadja a Táncház Alapítvány

Megjelenik évente háromszor

III. évfolyam, 2. szám

Fenntartók:

Táncház Egyesület, Népművészeti Egyesületek Szövetsége,

Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

Főszerkesztő: Nagy Zoltán

Főmunkatárs: Bankó András

Képszerkesztő: Kása Béla

Munkatársak:

Berán István, Beszprémy Katalin, Gősi Anett,

Héra Éva, Igyártó Gabriella, Koczpek Irén, Nagy Zoltán József,

Ötvös Györgyi, ifj. Timár Sándor, Tóth Kornélia, Vasváry Annamária

Szedés: Gősi Anett

Nyomda: Gazdász-Elasztik Kft.

3534 Miskolc, Szervezet u. 67.

ISSN – 1218 – 912X

A folkMAGazin szerkesztőség címe:

1011 Budapest, Corvin tér 8. 1255. Budapest, Pf. 153.

Telefon/fax: 214-3521

E-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

URL: <http://www.datanet.hu/tanchaz>

Annual subscription rates in Europe 10 CHF, America: 10 USD

OTP I. ker. fiók MNB 11701004 Táncház Alapítvány, B 82678

Ezen lapszámunk a Nemzeti Kulturális Alap Népművészeti Szakmai Kollégiumának támogatásával készült.

TARTALOM

3-4. Ledniczky Márton: Mesterségek Ünnepe – tizedszer

5. Novák Ferenc: A tánc

6. Fogarasi Lajos: XVII. Kaláka Folkfesztivál

7. K. Tóth László: A palatkai prímás

8. Könyvespolc – Magyar Néptánchagyományok

„Nem úgy van most, mint vót régen...”

9-10. K. Tóth László: A Téka titka

11-18. Hírek, információk

11. Mesterségek Ünnepe

12-13. Táncházak, klubok

14-15. Poszter – Kása Béla: Búzaiak és Ilka Gyuri; Árus Béla és Árus Ferenc (archív)

16. Népművészeti kitüntetések

18. Berán István: Népművészet az Interneten

19. K. Tóth László: Hagyományörző hangszerkészítő

19-20. Padkaporos történetek

Szerényi Béla: A Pátria-felvételekről

21. Nyelv.e.l.ő – Bankó András: A tyúk és az ABC

Régi mesterségek – Gervai Mária: A csipkeverés

22-23. Bankó András: Lemezkritikák

24. Kürti László: Kalocsa ...1996

25. Záhonyi András: In memoriam Katona László

25-26. Paula A. White: Sold-out – Muzsikás Tours U.S.

26. Paula A. White: Teltházás Muzsikás koncertek Sebestyén Mártával (az előző írás fordítása)

27. Sue Foy: Kivonatol angol ismertető

28. Juhász Katalin: Történelmünk tükröződése a folklórban I.

Kép: Ijászok – Kása Béla fotója

Címlap: Juhász – Kása Béla fotója

Ledniczky Márton: Mesterségek Ünnepe – tizedszer

Beszélgetés Péterfy László szobrászművésszel, hagyományról, népművészetről, ízlésről

Tíz éve már, 1987. augusztus 20-án rendezték meg először a Mesterségek Ünnepét a Budai Várban. Péterfy László szobrászművésznek, a Népművészeti Egyesület akkori elnökének nevéhez fűződik a rendezvény megvalósítása.

– Mikor merült föl először a gondolat, hogy legyen Mesterségek Ünnepe?

– Ez összefügg a Népművészeti Egyesület (ma Népművészeti Egyesületek Szövetsége) megalakulásának történetével. Az 1982-ben alakult Egyesület összefogta a országban működő kézműveseket, faragókat, hímzőket, szövőket, fazekasokat. Még a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején indult el az a népművészeti mozgalom, amiben a kézműveseknek, építészeknek ez a törekvése párhuzamosan fejlődött ki a zenei és táncmozgalommal. Tokajban rendeztük az első nagy tábor, ahol együtt voltak táncosok, zenészek és a kézművesek. Tulajdonképpen ott fogalmazódott meg, ott kezdett formát ölteni az a meggyőződés, hogy ez valójában egy egységes kultúra és nem lehet szétdarabolni, nem lehet részenként kiárusítani. Ezt a népi kultúrát, ami évszázadokon keresztül alapvetően meghatározta gondolkodásunkat, valahogy úgy kellene a mai életbe visszahozni, hogy az emberek – anélkül, hogy ezen töprengenének – természetes módon saját magukénak érezhessék. Mint ahogy ez a táncmozgalom esetében nagyrészt sikerült is.

– Hogyan lett mindebből a kézművesek bemutatója, a Mesterségek Ünnepe?

– A Mesterségek Ünnepe ötletét én vettem fel a Népművészeti Egyesületben, először Makovecz Imrével tanácskoztam. Azon gondolkodtunk, hogy lehetne ezt az állóvizet megmozdítani, hogyan lehetne valahol egy nagyobb léptékű bemutatót szervezni, ahol ez a kultúra a maga teljességében jelenne meg. Arra gondoltunk, hogy a közönség munka közben láthassa a kézműves mestereket, ismerje meg, hogyan készül egy fazék, egy kosár, egy asztal és így tovább. Nos, a 80-as évek közepén úgy tűnt, hogy lenne erre lehetőség. Egy más után nyíltak a táncházak, a faluházak. Mi azt gondoltuk, hogy a tárgyi és szellemi hagyományokat valahogy az élet részévé kellene tenni, és ne csak ritka ünnepi alkalmakkor jelenjenek meg, mint ahogy az abban az időben szokás volt.

– Akkoriban a népművészet még egyenlő volt a díszítőművészettel, a folklor-souvenir-rel, a népművészeti boltok kínálatával...

– Így van. Na most ebből kellett valamilyen módon kimozdulni. Olyan erős volt a népművészeti boltok, a háziipari szövetkezetek hatása, hogy szűk köreinken kívül alig volt olyan ember, akinek – ha népművészetről volt szó – lelki szemei előtt ne a souvenir tárgyak jelentek volna meg, vagy akinek valamilyen elképzelése lett volna arról, hogyan lehetne a tárgyalkotó népművészetet visszailleszteni a mindennapi életbe.

– Az hogy te Erdélyből jöttél, segített ennek a filozófiának a megvalósításában? Ott még él a hagyomány; ami nekünk népművészet, az Erdélyben egyúttal a mindennapi élet része, vagy a jeles napok tartozéka.

– Az segített, hogy én egy olyan eldugott székelyföldi faluban nőttem fel, ahol az életmódnak ez a folyamatossága természetes volt, magammal hoztam ezeket a meghatározó élményeket. De az, hogy a népi hagyomány, a paraszti kultúra a hetvenes-nyolcvanas években megjelent Budapesten, vagy más nagyvárosokban, amikor minden – még a mai nap is – ellene dolgozik, ez már ennek a továbbgondolása volt.

– Hogyan alakult ki a rendezvény tíz éve jóformán változatlan formája?

– Sokat gondolkodtunk a néven, többféle variáció született: Kézműves Bemutató, Népművészeti Fesztivál, végül is Borbély Jolánnak jutott eszébe, hogy legyen Mesterségek Ünnepe. Jó név, azóta is bevált. Aztán a helyszín is sok fejtörést okozott. Szó volt a budai

hegyek egyikéről, a hűvösvölgyi Nagyrétről is. Aztán rájöttünk, hogy reménytelen ott megrendezni, már csak azért is, mert nagyon nehezen lehet őrizni és védeni az értékeket, sátrakat, szerszámokat. Szerencsénkre az I. kerületnek akkor Zágon Bertalan volt a tanácselnöke, akit ezzel a gondolattal megkerestünk, és ő minden segítséget és támogatást megadott. Tulajdonképpen zavartalanul és könnyedén meg tudtuk szervezni az első Mesterségek Ünnepét. Már ekkor is kapcsolódott ehhez a kézműves mesterek aratókoszorús felvonulása.

– Miért kötöttétek a rendezvényt augusztus 20-ához?

– Akkoriban ilyen jellegű rendezvény nem volt, holott az aratóünnepségek és a Szent István napi ünnepségek sok embert tudtak megmozgatni, amihez kapcsolni lehetett a Mesterségek Ünnepét. Ezt találtuk a legszerencsésebbnek, és ezt az első rendezvény óta eltelt tíz év igazolta is. Volt még egy másik szempont is. Azt szerettük volna, hogy a mesterségek jellegzetes és karakteres módon jelenjenek meg. Itt jön Makovecz Imre munkája. Már az ötlet megszületésénél is jelen volt, s a részleteket is ketten beszélgettünk meg. Amikor felmerült annak gondolata, hogyan jelenjen meg a rendezvény formailag, gondoltunk sok mindenre, zászlóra, címerre, minden olyasmire, ami jellegzetesen kö-zépkorias, és egy kicsit a céh felvonulásokra emlékeztet, hiszen ez a mesterek felvonulásában benne van. Sikerült elérni, hogy a megyei egyesületek maguk készítsék el zászlóikat és azzal vonuljanak fel. A törökös sátrakat Mako-vecz Imre tervezte, amikről kiderült, hogy nem akármilyen ötlet volt, azóta is számtalan rendezvényhez kéri kölcsön az Egyesülettől.

– A Magyar Televízió is közvetítette a rendezvényről, Vitray Tamás vezette az élő műsort, ez is mutatta, hogy akkor ez egy nagy jelentőségű kulturális esemény volt.

– Igen, meglepően jó volt a visszhang, sőt a várbeliek is jól fogadták, egyetlen panasz sem érkezett, sőt inkább dicsérő megnyilatkozások voltak, hogy lám, maguk után még a szemetet is összesöpörték. A vasiak, mint legegységesebb csapat, jól megtermett, szálás, bajuszos legények, minden reggel hangos énekszóval vonultak föl a Déli pályaudvar felől a Várba, ezzel is nagy sikert aratva.

– Azért is fontos lehetett ez a rendezvény, mert 1986-87-ben nemzetről, hagyományról, Szent István napról, kenyérszentelésről nem sokat lehetett hallani.

– Igen, de éppen ezért érdekes, hogy tulajdonképpen nem volt ellenállás. Ha az ember valamit meg akart csinálni, ami nem tetszett a hatóságoknak, akkor legfeljebb hallgattak, de nem támasztottak akadályokat. Leginkább a Mátyás-templomban a plébános úr félt, amikor azt kértük tőle, hogy augusztus 20-án délben, harangzó után jöjjön ki és áldja meg az aratókoszorút.

– Ez a fajta kézművesség, a „hand-made” Európában és a világon mindenütt divatba jött, mennyire befolyásolt ez benneteket?

– Van egy konkrét élményem. A velemi ffaragókkal részt vettünk egy németországi kézműves bemutatón. Igaz, ott inkább a városi régi mesterségeket idézték föl, nem az élő népművészet volt az elsődleges. Mégis megfogott ennek a rendezvénynek a mozgalmassága, színessége, elevensége. Az iskolások például az évzáró ünnepségen önmaguk által készített tárgyakat ajándékoztak egymásnak és a jelenlevőknek. Azt hiszem, egy ilyen kézműves fesztiválra 1987-ben nálunk is megérett az idő. A vidéki egyesületek addigra kiépítették a saját komplex kézműves műhelyeiket.

– Kik vettek részt, milyen foglalkozású emberek dolgoznak még ma is ezekben a műhelyekben?

– Majdnem kizárólag amatőrökből áll ezeknek a szakköröknek a tagsága. A legkülönbözőbb helyekről, a legkülönbözőbb foglalkozású emberek jöttek össze, akik vagy kedvtelésből, „hobbyból” kezdtek szőni-faragni-korongozni, vagy valahol látták, és kedvet kaptak, vagy a családi hagyományt vitték tovább. A ffaragóknál pontosan tudom, sokakat az öregedéssel járó ijedség vezetett a népművészethez, akik azon kezdtek gondolkodni, hogy valami olyan foglalatosságot találjanak maguknak, amivel kitölthetik öregedő napjaikat. Így találtak rá a faragásra. Az egyik legjobb ffaragóvá vált orvos például Erdélyben

megcsodálta a székelő kapukat és amikor hazajött, ő is megpróbált elkészíteni egyet, és sikerült. Sokan voltak így.

– Sikere volt az első Mesterségek Ünnepe?

– A készülődés óriási volt, ennek megfelelően az emberben a várakozás feszültsége megnőtt, és így egy kicsit díszesebbnek és nagyobb léptékűnek érzékeli a sikert is. De így visszatekintve is úgy érzem, hogy nagyon jó fogadtatása volt. Semmilyen disszonáns hang ezalatt a három nap alatt nem hallatszott, se lopás, se verekedés, se hangoskodás, se részegeskedés, úgyhogy nagyon jó emlékek maradtak.

– Színpadok voltak már 1987-ben is?

– Voltak, mert arra, hogy a tánc, a zene, az ének és a mesterségek mind együtt legyenek, már a kezdet kezdetén gondoltunk, hiszen ez így természetes, ahogyan a népi hagyományban is egymás velejáírói.

– Végül is mi volt a célotok ezzel a rendezvénnyel?

– Az országSZerte működő kézműves mestereknek kívántunk megmérettetési lehetőséget, fórumot teremteni, ahol ügyességüket, mesterség-tudásukat bemutatathatják, és egyben árusíthatnak is. Másfelől a látogatókat szeretnénk volna ráébreszteni, hogy mi mindent lehet kézzel, természetes anyagokból nagyon egyszerű eszközökkel létrehozni. Azt kívántuk elérni, hogy ők is bekapcsolódjanak a munkába. Volt rá számos konkrét példa, hogy valaki azért választott, ha nem is szakmájának, de szabadidejének eltöltésére egy mesterséget, mert látta a Mesterségek Ünnepe.

– Ezzel a nagy Szent István napi búcsúval hagyomány teremtődött. Kézműves bemutató, kirakodóvásár, zenés-táncos színpadi produkciók, mesterek felvonulása és kenyérszentelés, így együtt ez valóban az élő népi kultúra legnagyobb fóruma.

– A Mesterségek Ünnepe egyik nagy jelentősége, hogy azóta egyre több helyen rendeznek az országban Szent István napi búcsúkat, vásárokat. Ez a rendezvény mindenestre mintául szolgált, és szerintem ez az egyik legfontosabb érdeme. Másik funkciója számunkra az volt, hogy a Népművészeti Egyesület egyéves munkáját szervezte, gerincet adva a megyei egyesületek munkájának. Programot adott minden résztvevőnek, hiszen erre azért készülni kellett. Különösen akkor, amikor az emberek rájöttek, hogy nem akármilyen anyagi hasznuk is lehet abból, ha gondosan felkészülnek és nívós árut hoznak fel, hiszen akkoraját Magyarországon még alig voltak kirakodóvásárok. Arra is gondosan ügyeltünk az első pillanattól kezdve, hogy a mesterség-bemutató kapcsán csak értékes tárgyak készülhessenek. Naponta néztük végig a bemutatókat, elraktuk azokat, amik nem ütötték meg a mércét. Azt hiszem, ez a mai napig érvényes, hiszen mindig rangos, szép dolgokat látunk.

– Hogy lehet giccs és nem-giccs között meghúzni a határt, az öntevékeny amatőr kézművesnek hogy lehet azt mondani, hogy ez értéktelen, és tegye el? Hol van ez megírva, ki dönti el?

– Úgy van ez, mint a táncosoknál, vagy az énekeseknél. Amikor meghallasz egy fals hangot, meghallasz egy ostoba szöveget, tudod hogy ez kreálmány. És ez a tárgyak esetében is így van. Szóval a tárgyismeret, a stílusismeret, gyakorlat, tapasztalat kérdése. Íme egy példa: A velemi faragókkal 1978-ban elhatároztuk hogy egy faragóházat építünk, ahol dolgozni és lakni fognak. Ajtót, ablakot kellett faragni, aztán berendezni, bútorokat, csészéket, takarókat készíteni. Attól kezdve, hogy a ház felépült és kezdett működni, tehát lehetett benne lakni, dolgozni, szórakozni, kiderült, hogy a tárgyak, amiket ők készítettek, hogyan szolgálják a tevékenységüket és azt a környezetet, amiben élnek. Többet egy szót sem kellett azoknak az embereknek beszélni, hogy mi a giccs és mi nem giccs.

– Tehát a díszítőművészet rontja el a formát?

– A forma akkor romlik el, amikor elszakad a közvetlen használhatóság kereteitől, és már csak egy önmagáért való dísz tárgyként készül el.

– Ezek az emberek, akik a Mesterségek Ünnepe tíz éve folyamatosan részt vesznek megértették, hogy vissza kell kanyarodni a paraszti kultúra használati tárgyaihoz, annak ellenére, hogy az életmód már megváltozott, mégis úgy kell ezeket elkészíteni, hogy tudjuk őket használni?

– Igen, megértették, ugyanakkor kettősséget is okozott bennük, mert amikor kiállításra, vagy zsűrizésre dolgoznak, akkor tényleg kifogástalanul jó dolgokat hoznak létre, de amikor egy kis pénzhez óhajtanak jutni, akkor már a piac határozza meg a stílusukat. Szemfülesen érzékelik, mi az, amit a vásárlók keresnek és megvesznek. Gondoljunk a korondi fazekasokra, vagy széki, kalotaszegi viseletkészítőkre. Elképesztő, milyen gazdagokká váltak, mert ügyesen ki tudták használni a lehetőséget. Ez egy kölcsönhatás, mester és vásárló kölcsönösen befolyásolja egymást, amíg kialakul az a furcsa ízlésű tárgy, ami mindenhol megállja helyét. Persze ami mindenütt jó, az valószínűleg veszít az eredetiségéből. De mégis képvisel egyfajta értéket. Például, ha egy amerikai itt megvásárol egy ilyen tárgyat és hazaviszi, az ő lakásában az kirívóan Magyarországra fogja emlékeztetni, még akkor is, ha azt mondjuk rá, hogy giccs.

– A Mesterségek Ünnepe és a hasonló városi rendezvényeknek lehet olyan szerepe is, hogy visszaadja a falunak saját kultúráját?

– Ez már nehezebb kérdés. Azt hiszem, a falunak is át kell esni ezen a modern civilizációs betegségen, ami teljesen kivetkőzteti a házakat, a portákat, a berendezéseket, végső soron az embereket önmagukból. Egyelőre nemigen látok példát arra, hogy megváltozott volna a falu képe ilyen szempontból.

– A Balaton felvidéken, Kékkúton, Kapolcson, vagy például Hollókőn nem jobb a helyzet? A városi értelmiségiek stílusosan helyreállított parasztházai mellett most már mintha a helyi ember is kicsit jobb ízléssel javítgatná a házat?

– Ebben is az élet diktál. Az életmód, és azok a szükségszerűségek, amelyek a megélhetéshez kellene. Ha ugyanis szerepet kap az egyes családok létfenntartásában az, hogy a ház hagyományos formájú és berendezésű legyen, akkor vállalják a tradíciót. Egyébként viszont sajnos már nem. Tudniillik a modern civilizáció kínálta életforma egyszerűbb és könnyebben megszerezhető...Az ízlés megváltoztatása pedig egy hosszabb folyamat. Ez már nevelés kérdése. És sajnálatos módon nagy nevelőeszközökünk, a médiák mást sugallnak minden nap, mások a tantárgyak, más ízlésűek a tanárok...

– De hát a nagy kultúrnemzeteknél is a hagyományok kikerültek rezervátumokba, múzeumokba, skanzenekbe. Magyarországon a Táncháztalálkozók, Mesterség-ünnepek életben tudják tartani a hagyományt?

– A népművészet, a hagyomány funkciója természetesen megváltozott, de még mindig kínál lehetőséget azoknak az embereknek, akik életük meghatározó részévé óhajtják tenni. Ezért kell a maga eredetiségében tisztán megőrizni, mert akkor ebből mindig meríteni lehet. Meg lehet találni az önkifejezés formáit, a mindennapi élet kereteinek, sőt tartalmának a formáit is. Kellene ezek az alkalmak, mint a Mesterségek Ünnepe, a táncházzak, kiállítások, bemutatók, – bár lenne belőlük több –, mert ki-ki úgy merít és annyit merít magának ebből a gazdag kulturális hagyományból, amennyire szüksége van. Ha meg akar benne fürödni, akkor elég nagyot, ha csak cicomázni akar, akkor kevesebbet.

Hányszor tesszük fel a kérdést, tulajdonképpen mi a tánc? Vajon mit is jelent az, hogy táncolni? Lehetséges-e, hogy a tánc egyszerűen csak egy ritmikus mozgás valamilyen zenére, zöreire, vagy csak egy belső kényeszerre? Mivel függ vajon össze a tánc, mit jelent ez számunkra?

Különböző korokban más és másképpen gondolták mibenlétét mindannak, amit ma táncnak nevezünk. Sok tudományos és áltudományos elképzelés született már a táncról és annak fiziológiai eredetéről. Voltak, akik úgy hitték, ez a ritmikus mozgás csak a szívünk dobogásával függhet össze, mások meg úgy gondolták, hogy az égitestek csökönösen ismétlődő pontos járásával. Sokszor keresték valahol biológiai ritmusunk körül is a tánc eredetét. Azt hiszem, nem kell tovább so-rolnunk, mert mindegyikben sok igazság van. Lehetne-e a szívdobogás egész életünkre kitartó ritmusa nélkül táncolni? Mi sem természetesebb annál, hogy a nappalok és az éjszakák soha ki nem hibbanó időrendje is sok mindent meghatározhat. A Hold járása óceánt mozgat meg. Dagályt és apályt taszít és vonz egymás után és egymás ellenére szigorú következetességgel évmilliók óta. Mondhatjuk azt is természetesen, hogy ez az iszonyatos tömegvonzás is befolyásolhatja azt a ritmikus mozgást, melyet szeretünk egy kicsit leegyszerűsítve táncnak nevezni. Mindegyik jelenségben a lényeg az egymást követő mozgások fegyelmezett, pontos, akár matematikailag is meghatározható sorozata. Mindezt kitalálni nem szükséges túl nagy bölcsesség, mert maga a ritmus is, mely a táncszerű mozgás egyik alapja, minden esetben bizonyos folyamatoknak szabályos időbeli felosztása, illetve ismétlése. Ennek megfelelően, vagy ennek ellenére, de mindenképpen valamilyen meghatározható szabály szerint mozogni – ez jelenti körülbelül azt, hogy táncolunk.

De vajon biztosan ez érdekelt minket? Biztos, hogy csak a fizika és matematika törvényei szerint szeretnénk meghatározni a táncot? Keressük talán inkább saját magunkat, saját magunk énjét benne. Keressük inkább valamikori önmagunkat, hogy a mait jobban megérthessük. Nyomozunk inkább az ember „táncoló arca” után. Induljunk el kicsit az idők mélyébe.

Hogy bejárjuk a táncnak teljesen alig ismerhető, az idők homályába vesző útjait, nem tudom szükséges-e mindenáron tudni, mi is az a fiziológiai törvény, mely a táncot működteti. Mi az, ami vasszükségesszerűséggel irányítja az emberi testet és minden porcikáját, amikor örömben, révületében vagy dühében táncol. És vajon mindig csak az ember táncol? Nem táncol-e a fajdkakas, mikor párját hívja? Nem táncolnak-e a tengerek játékos delfinjei? Ez is csak azt bizonyítja, hogy milyen szélesre tágítható mindaz, amit táncnak nevezhetünk.

Nem vállalkozhatom arra, hogy sebészkést véve kezembe végig matassam az élőlények idegpályáit, kutassam azt a létező vagy nem létező göcot valahol a zsigerek mélyében, melyből a tánc ingere, a táncolás áramai indulnak. Ha valaha is táncot néztem, akkor mindig a táncban mozgó ember arcát láttam. Gondolatait próbáltam fürkészni. Az, hogy miért és hogyan táncol, százzorta jobban érdekelt, mint az, hogy mitől is táncol. Mert táncolt az ember tudatos gondolkodó léte első pillanatától, sőt talán még jóval előtte is. Táncolnak a párjaikat kereső madarak. Létük küzdelmes fenntartását gyakorló kölyök ragadozók is táncszerűen keresik a legalkalmasabb mozdulatokat. Ha ez így van, akkor miért ne higgyük, hogy az ember még botladozó, önmagát tudatosan még nem ismerő genetikai kezdetei idején, a lét és fajfenntartásának ösztönös biológiai parancsára, magában vagy összekapaszkodva már táncolt volna? Később, ha bizonytalanul is, de lassanként magára ismert egy kicsit. Sokfajta vágtyól, félelemtől hajtva, vagy megodatlan kínzó kétségeire választ várva, de mindinkább igazán úgy táncolt, ahogyan azt ma gondolnánk. Tudni vélte, vagy csak önmagát áltatta?

Hogy miért cselekszik, miért mozog úgy, mint ahogy mozog. Bizonyos szertartásszerű mozgásokat már hasonló alkalmakkor szigorú rend szerint ismételt meg. Lehet, hogy a szó mai értelmében nem úgy gondolta, sőt biztos nem úgy gondolta, hogy táncol, de nekünk az idők mélyéből fel-feltűnik a létéért, fajtáért – az ösztön parancsaira – gyötrelmesen küzdő ember táncszerűen mozgó víziója.

A munkára képes, már eszközöket is előállító ember ösztöneinek nagyon is célszerűen jól záródó „börtönrácsain” mind jobban kiszabadult a szabad gondolat. A gondolkodás csodájának végterméke nemcsak a földfelszín élő és ásványi világának teljes birtoklási vágya és annak tudománya. Az ösztönökből kiszabaduló gondolatnak végtermékei a kínzó kétségek is. Az újabb és újabb megoldhatatlannak látszó tennivalók gyöttrő sokasága. Ennek megoldására szertartásos rajzokat fest barlangok falára, szobrocskákat és eszközöket hoz létre. Ezeken kívül mind többször és többször kezd – önmagát biztatva, belső ritmikus parancsra mozogni és apró kis színjátékokat játszani. Ezekről az egyszerű szertartásoktól a végső megoldást remélte. Ha egy-egy afrikai vagy újguineai –szinte még a csiszolt kőkorszak állapotában élő – törzs hasonló rítusait látjuk a civilizáció innenső partjáról, mi sem természetesebb, minthogy ezeket táncnak nevezzük.

Azért nevezzük egységesen táncnak, mert mire az írott történelem előtti időkből a hagyományozódás rendje szerint hozzánk jutottak ezek a szertartásszerű cselekvések, addigra ezer és ezer alak- és szerepkör változáson mentek keresztül. Ma már mibenlétük összemosódik és egy azonos, nagyon leszűkített fogalommal sűrűsödik össze. Ezek a ritmikus mozgások, ezek az egyszerű színjátékszerű szertartások különböző korok igényeinek és állapotának megfelelően változtatták arculatukat. Ma már bémérhetetlen, hogy a kőkorszaktól a vaskorszakig, vagy a nemzetiségi társadalomig mi és hogyan változott ezekben az apró, de nagyon is jelentős mozgásritmusokban. Az írott történelem kezdetein az első megfogható és pontos híradásokról, és mindinkább a táncnak mai értelemben vett fogalmáról.

Napjaink életének és kultúrájának már csupán egy kis részévé váltak a hajdani rítusok. Szerepkörüknek megfelelően már könnyen behatárolhatók. Bármely ágazatról van szó, ma csak egyféleképpen nevezzük, „táncnak”. Más népek esetleg „játéknak”.

Szabadon cselekvő emberként azonban magunk határozzuk, hogy beállunk-e a „körbe” a táncolók közé, vagy sem. Választhatunk, hogy a táncal másoknak akarunk pl. színpadi örömet szerezni, vagy csak a nézőtérre ülünk és onnan nézzük. Sokáig lehetne még sorolni a tánc újabbkori funkciója szerint a választható lehetőségeket. A hangsúly manapság a választhatóságon van. Iszonyatos különbség. Az idők mélyén, a tudatos cselekvésre még éppen, hogy képes „homo-sapiens”-nek nem volt lehetősége választani. Ha élni, cselekedni és győzni akart, akkor be kellett állni – hangsúlyozom, nem választhatott –, be kellett állnia a „körbe”. Be kellett állnia a ritmikus mozgásokkal tarkított egyszerű színjátékokba, melyek hiedelme szerint a siker egyedüli biztosítékai voltak. Bizonyítják ezt azok a néprajzi gyűjtések, melyek a kezdetleges életformában élő törzsek szokásairól tudósítanak. Így hiszik: ha a másnapi vadászat előtt fegyverrel a kézben, az antilop mozgását utánzó társukat jelképesen többször leszúráják, akkor az aznapi színjáték holnapra mindenképpen valósággá válik majd. Másnap a vadat el kell ejteniük, nem történhet másképp. Az idő és a tér, az utánzott cselekvés és a majdani történés számukra nem választható szét. Ami ott a ritmusban mozgó körben történik, amit szavakkal a kiborult révütegig újra és újra ismételnék, annak máshol és más időben be kell következnie. Ugyanez vonatkozik a termékenységet óhajtó, az esőt váró és a gyógyító cselekvésre is. Nem egy madárfajta a párzás előtt csodálatos „násztáncot” jár. Ezt utánozzák egyes törzsek párjukat kereső vagy választó tagjai. A madarak táncának leírhatatlan szépségű és emberléptékű utánzata jött létre a természet pontos megfigyeléséből.

A harcok, a háborúskodás előtt órákig sűrűn összekapaszkodva, iszonyatosan hangos dob és más ritmushangszerekre táncoltak a törzsek harcosai. A ritmikus mozgást a zenei kíséreten kívül az ellenséget becsmérlő, maguk hősiességét dicsérő versikéikkel és mondókákkal toldották meg. A sűrű tömegben való együttlét, az együtt mozgás több órára terjedő időtartama olyan lélektani felkészítést jelentett, mely a másnapi harcban biztos győzelmet ígért. A példák mind azt tanúsítják, hogy az öncélú, szórakozás és jókedv okán járt tánc ismeretlen fogalom volt. Ritmikusan mozogni mindig szertartást jelentett, melynek kivétel nélkül határozott célja volt.

Nem volt tankönyv és szemléltető eszköztár. Azt, hogy melyik növény vagy rovar ehető vagy sem, több száz kis versikével csökönösen ismételtetett, „bemagolt” szertartásszerű mondókával és mozgással tanulták meg barlanglakó elődeink még csak botladozó gyermekei. Ezt tapasztalták a

kutatók, még nem is olyan rég, századunk kezdetein Ausztrália őslakóinál. Sokszor, ezerszer elismételtetett mozgással – akár a kicsiny kölyök állatok – tanulták meg a védekezés, a menekülés „szertartásait”. Ezeket az életmentő tudnivalókat – már csak a beidegzés mechanizmusa miatt is – szigorú, ritmikus rendbe szedték. A törzs felnőttjei – nemcsak a szülők – kötelességüknek tartották, hogy a kicsinyekbe belesulykolják ezeket a tudnivalókat. Tapssal, dobbal, időmértékes mondókákkal és sok-sok táncszerű mozgással tanulták meg a tilalmakat és azok feloldását.

Ezek nélkül nem lehetett életben maradni. És aki nem tudott mozogni, ugrani, kiabálni, hogy megtanulja, hogy részt vehessen mindebben? Az elpusztult. Mert futni, ugrani akkor sem tudott, ha a kardfogú tigris vagy a barlangi medve üldözőbe vette. Így van ez a vadon állatvilágában is. Ma a technikai csodák viszonylagos biztonságából és védelméből nézve szomorú dolog a gyengébb pusztulása.

Viszont, ha a kezdet kezdetén – mely nem hazug paradicsomi idill volt – nem mindig az erősebb, az életképesebb szaporodott volna, hogyan maradhatott volna fenn ez a fizikailag leggyengébbnek tűnő faj, az ember? A „táncba” be kellett állni a földnek azokon a ligetes tájain, ahol ez az élőlény lassan két lábra állt és cselekvéseit már maga kezdte irányítani. Ha nem tette volna, a természet semmiképpen sem adott volna menlevelet.

Vajon a nemzetiségi társadalom korai jegyeit még szokásaikban hordozó spártaiak nem ugyanezért vetették-e le testi vagy lelki fogyatékos gyermekeiket a Taigetosz csúcsairól? (Lehet, hogy ez a Taigetosz maga az avatási szertartás kegyetlen megpróbáltatása volt csupán?) A gyenge egyedeket mindenképpen „leválasztották”, mert tudták, soha sem lesznek képesek beállni sem a „játékba”, sem a „táncba”. Pedig a valamikori kényszerű cselekvésektől a természet diktálta kiválasztódástól már a civilizáció felé tartó, de tapasztalatoktól terhes évezredek választották el őket.

A későbbi civilizált ógörög városállamok sokáig őrzik még a törzsi szokások szertartásait. A férfivá avatás ünnepe, a színpadi szatírtáncok állatalakoskodásai, a templomi szertartások, az évszakokhoz fűződő szokások még mind telis-tele vannak olyan táncokkal, melyek átmenetet képeznek a már előbb tárgyalt szükségyszerű törzsi ritmikus varázslások és

látványosságokba menő táncok között.

A világ másik pontján Indiában kétezer éve kialakult templomi tánc-kultúra maradt fenn. A hindu hit alapja a szanszkrit nyelven írott védák mitológiai történetei. Ha valaki ezt hagyományos módon, ritmikusan tagolva – félig énekelve olvassa, a képzett templomi táncos azonnal meg tudja jeleníteni a szóban forgó szent történetét. Szemeivel, kezével, ujjával még elvont fogalmakat is ki tud fejezni. Ezt a csodálatos tánc-kultúrát, több mint kétezer évre visszamenőleg nyomon tudjuk követni. A hajdanvolt „koreográfus” szándéka a szent történetek megértetése és megőrzése volt az írni, olvasni nem tudók számára is. A jelenetek mozgásai, a „koreográfia” ugyanúgy „megkövesedve” kanonizálva maradtak fenn két évezredig, mint a templomok kőbe faragott jelenetei. Mi volt előtte? Sok-sok szertartásszerű varázslat és mozgás, mely a körülöttük lévő megismerhető világot utánozta, vagy megváltoztatni akarta. A régmúlt törzsi időkől az állatok utánzása, a különböző helyzetek vagy természeti jelenségek varázslatos előidézésének képessége maradt fenn. Ez épült be egy tudatosan létrehozott csodálatos tánc-kultúrába, mely talán a varázslóból lett ismeretlen koreográfus alkotásait őrizte meg napjainkig. De kanyarodjunk egy kicsit vissza a tudatos varázslás küszöbéhez. Összegezzünk: ugye először még mindenki mozgás- és beszédkészségének megfelelően egyenértékűen vesz részt a „játékban”, a „szertartásban”. Még egyenértékűen cselekszik a közösség minden egyede, hogy az óhajtott sikert elérje. Később már irányítják őket. A jobb képességűek felülkerekednek és meghatározóivá lesznek a színjátéknak. Némi ironiával ma „szólistáknak” neveznénk őket. Egy idő után a közösen „előadott” vagy irányított szertartás látványossággá, színjátékká válik. Minket – hogy önmagunkról beszélhessünk – inkább az „irányított” szertartások érdekelnék. Az idők mélységes mélyében közelednünk kell a javak és a már nehezen kimozdítható szerepek szerint tagolt társadalomhoz, melyben elő-előtűnik a mámorosan, révületben ájulásig forgó sámanok, varázslók vagy szertartás mesterek verítékben úszó, csak föl-döntüliakra figyelő arca.

(Hollandiai tánc-évkönyv számára készült tanulmány 1982-ben)

Fogarasi Lajos: XVII. Kaláka Folkfesztivál, július 12-14.

Folkünnep Diósgyőrben

Egy ünnephez kellenek ünneplők és ünnepeltek, és természetesen ajándékok. Ezen a hosszú, miskolci hétvégén minden volt ami az ünnepléshez kellett: kitűnő hangulat, több száz zenész, több ezer néző, költők, versenyzők, díjak, díszvendégek, televíziós stábok, fotósok, újságírók, rádióriporterek. Hallhattunk hagyományörző népzene, feldolgozást, jazzt, rockot, versmondást, versenékést.

A diósgyőri várban szombaton délután kezdődött programot péntek esti és szombat délelőtti koncertek előzték meg. Péntek este a verskoncerten, a miskolci Bartók Művelődési Házban több mint ötszázan gyűltek össze, hogy meghallgassák a költőket, a zenészeket és a versmondókat.

El sem múlhatott a versek utáni révület, máris kezdődött a jazz muzsika. A belvárosi Muzsikáló udvarban Olgay Gábor triója lépett fel először, mire bemelegedtek, megérkezett a verskoncertről az utolsó néző is. Csöndes, jazzszerető közönséghez méltó áhítat honolt az udvarban, az improvizációkat a nézők együtt élték meg a zenészekkel. Kellemes, késő esti hűvösben játszott a Makám. Nem okoztak meglepetést, világszintű produkciójukkal újra elbűvöltek mindenkit. A Quartet B késő éjszakáig zenélhetett. Becze Gábor, Borbély Mihály, Borlai Gergely, György Mihály ismét bizonyították, hogy nemcsak folkban, de a jazzban is rendkívüliek. Az egész fesztivál igazolja a régi közhelyet, nem a műfaji hovatarozás a zenei élmény legfőbb fokmérője, hanem a színvonal.

Egy Kaláka-fesztivál mindig gondol a gyerekekre is. Alig hűlt ki a jazz-udvar és újra ötszázan tolongtak a szombat délelőtti Gyerekesztiválon. Zenélt Gryllus Vilmos, Sebő Ferenc, a Kaláka, a Kalamajka és a Tatros. A tánc-tanítást időben el kell kezdeni, hiszen tizenhét év múlva is kell közönség az éjszakai táncházakba. Nemcsak a diósgyőri várba, hiszen az utánpótlás eljut az ország minden részébe.

A hagyományos, tizenhétéves, mindig visszatérő Kaláka Folkfesztivál

Fotó: Dobos Klára

szombat délután vette kezdetét a Diósgyőri várban. A vár hétszáz éve áll. Falai több helyen bedőltek, de csodálatos módon tornyai átvészelték az idők ostromát és most az épen maradt falrészekkel együtt a nyitott várudvart övezik. Aki először jár Diósgyőrben, meghökken a látványon. Pest felől érkezve a diósgyőri lakótelep sokemeletes házai között hirtelen felbukkan négy óriási kőtorony. Elhajtva a lakótelep mellett egy gyönyörű fasorhoz érünk. Egy frissen kövezett sétányon, a fáktól teljesen betakartan lehet a várhoz sétálni. A fasorból kilépve ránk támad a látvány, a Bükk aljában, a várárok körülölelte dombon áll a diósgyőri vár. Elülső udvarára, hogy a fáradt utazó nehogy szomjan pusztuljon, rögtön sörsátrat állítottak a rendezők. A sátor előtti padok között hajnalig folyt a mulatozás, az alkalmi zenekarok egymást váltották. Mindkét éjjel (vagy hajnalban?) hatalmas örömmel fejeződött be a buli. A várba egy huszonöt méteres gyaloghíd vezet, ennek végéből negyvenhét meredek lépcső visz a várudvarra. Ahogy felérünk, szemközt találjuk a színpadot – csak vagy nyolcvan méterrel odébb. Ilyen hatalmas a vár. Kell is a hely, mivel a két nap alatt vagy négyezren jöttünk össze, hogy tíz ország százötven zenészt meghallgassuk.

A szombati és vasárnapi programot hagyományosan a verseny nyitotta; vers megzenésítés, hagyományörző népzene, klezmer és blues. Idén is, mint minden évben sok díj talált gazdára. Adott díjat az Almássy tér, az Unikum, a Kaláka együttes, Miskolc városa. A Veszprémer Klezmer Band meghívást kapott a december 7-i Almássy téri Hanuka bálra. A fesztivált délután Miskolc város alpolgármestere nyitotta meg. Igazán nagy öröm és megiszteltetés, hogy a város vezetése ennyire fontosnak tartja vendégei köszöntését.

Szombaton a megnyitó után a török-magyar Erdai Salikoglu – Kobzos Kiss Tamás kettős, a Kalamajka és a nyírvasvári hagyományörző Zelene Patra adott műsort, botoló táncuk óriási siker volt. Este a rockosított, délsláv népzene játszó finn Sloba Horo, az olaszországi jazz-folk Ogam, Sebestyén Márta, a Muzsikás együttes és a Barbaro következtek. Sebestyén Márta és a Muzsikás „hajajítotték” – hiszen két-három évente fellépnek a várban. Éjjel kettőkor kezdődött a Tatros táncháza. A nézőtér

székei pillanatok alatt kikerültek a várfalak tövébe. A lámpák fáklyaszínű fényének, az akusztikus moldvai zenének, a várudvar porának álomszerű hatása több száz évet repített vissza minket az időben. Ám az álomnak rövidesen vége szakadt – a várat éjszakára sajnos be kell zárni. Tatrosék – a környékbeliek nyilvánvalóan nagy öröme – éjjel háromkor a fáradhatatlan közönséggel kitáncoltak a fasorba.

Vasárnap ismét nagy melegben kezdődött a fesztivál. (Ha valaki túlhevült volna az elmúlt napokban, nyugodtan átmehetett fürdeni a vár melletti strandra.) A színpadon megszokott vendégek kezdték a műsort, a Gerebent Sárközy Gergely követte. Délután magyarpalatkaiak muzsikáltak, Kodoba Béla és Márton zenekara. Szeárd zenét játszott Ruth Yaakov és Juan Carlos Sungurlian, izraeli-uruguayi duója. Ruth elképesztően tiszta énekét hallva valaki megjegyezte, szerencse, hogy a várfalak ablakain nincsen üveg, mert az mind megrepedt volna. Este jött a Kaláka, szemmel

K. Tóth László: A palatkai primás

Kodoba Béla nemigen gondolhatta úgy húsz évvel ezelőtt, hogy a 90-es évekre valóságos sztár lesz belőle a táncházak világában, akivel CD-k és kazetták jelennek meg, s annyira vonzza a közönséget, hogy ha bandájával Magyarországra látogat, még az Almássy Téri Szabadidőközpont – nem akármilyen méretű – táncháza is zsúfolásig megtelik. A Magyarpalatkán született, s ma is ott élő primás neve fogalomná vált.

– Édesapám, Kodoba Lajos szintén zenész volt, tőle tanultam muzsikálni. Négy-öt éves koromban már fogtam a hegedűt: magyart, román és cigányt játszottam, csárdást, hallgatót. Szüleim reformátusnak voltak megkeresztelve. Apám jól tudott magyarul, édesanyám, László Erzsébet magyar is volt. Tizenhatéves koromban játszottam először lakodalomban. Bőgőzni és kontrázni is tudok, apám bandájában minden hangszeren magtanultam játszani. Az első lagziban még kontráztam, 19-20 éves koromban kezdtem primázni.

Munkás voltam, raktárban dolgoztam a cipőgyárban Kolozsvárott. 85-ben kitétek a szolgálatból, mert a muzsikálás miatt sokat hiányoztam. Tíz évet dolgoztam ott, előtte a téglagyárban, mint segédmunkás. Annak előtte 18 évet dolgoztam egy ócskavastelepen, ott kezdtem a munkát annak idején.

Amikor apám 73-ban meghalt, én vettem át a primét. Volt, amikor tizenhárman is játszottunk a bandában: négy primás, 6 kontrás, 3 bőgős. A fő az esküvő volt, meg a temetés és a keresztelő, 90-ig nem muzsikáltam táncházban.

Egyszer Vajdaszentivánon muzsikáltunk egy esküvőn, és kísértük az utcán a násznépet. A románok megtámadtak bennünket és elörték a vonókat, hogy miért játszunk magyaroknak. 44-ben apámat meg akarták égetni a románok, de sokan az öreggel tartottak, mert jó muzsikus volt, a románok is szerették, s megmentették.

Ceausescu alatt be kellett jelenteni a rendőrörsön, ha Magyarországról jöttek zenét tanulni, s amikor nem jelentettük be, megbüntettek. Négy-öt ezer leire, nagy pénz volt az akkoriban. Sipos Misi volt – 73-ban – az első, aki felkeresett. Hozott ajándékba cigarettát, szappant. Szívesen fogadtam, nálam aludt, és reggel elővette a magnetofont, hogy felvegye a muzsikánkat. Nagyon meg volt elégedve, azóta is jó barátok vagyunk. Járt nálam aztán a Lányi Gyuri, a Csoóri Sanyi, az Ökrös Csabi, a Kelemen Laci. Volt, hogy nálam volt a Porteleki Laci, a Puma és még néhányan Magyarországról. Disznót is vágtam, de feljelentettek a rendőrségen, hogy külföldiek vannak nálam. Jött három rendőr, hogy megbüntessen, s meg is büntettek, de valaki elintézte, hogy ne kelljen befizetni a büntetést. Ma is nagyon boldog vagyok, amikor egy budapesti meglátogat, megvándorolok lehetőség szerint. A muzsikálás nekem létkérdés, csak ebből élek. De ha milliomos lennék, akkor is muzsikálnék, mert ebben nőttem fel, nagyon szeretem a zenét. Szegény vagyok és szegényen is fogok meghalni

láthatóan alig akadt néző, aki ne ismerte volna dalaikat. Utánuk az északnémet Hölderlin Express következett. Stílusukat freefolknak nevezték el, és mehökkentető formájú elektronikus hangszereket alkalmaznak. Késő este a közönség ismét ünneplést – felköszöntötték az idén húsz éves Teka együttest, akik ha lehet, felülmúlták önmagukat. Azonban a Teka után sem tudott leülni a hangulat, a Budapesti Klezmer Band örületes zenéjének fűvös hangszerei még a sétányon is hallatszottak. Végül a bolgár hagyományörző macedon pásztorok, az Ograzsdenszka Kitka (Ograzsden-hegy Virágcsokra) zárta a műsort töröksípval, dobokkal és előtáncosokkal. S míg a várudvaron a középkorba álmodták magukat a táncolók, addig a sorsátorban moldvai zenét és táncot rögtönöztek néhány százan. Ismét késő éjjel fejeződött be a mulatság. Nagy buli volt. Jövőre veletek ugyanitt.

– ilyen a zenészsors. Úgy muzsikálok, ahogy az öregektől hallottam. Igaz a magamét is hozzátettem, költöttem dalt én is.

Örülök a lemezeknek, csak sajnos nincs gyerekem, aki átvenné majd tőlem a muzsikát. Marci testvéremnek – aki velem primázik a bandában – van egy 18 éves fia, a Flórián, ő már primázik, kontrázik, bőgőzik. A Radák Misi fia, a Márton is 18 év körül van, ő kontrás és muzsikál a Flóriánnal, de banda már nem lesz. Először 90-ben jártam Magyarországon – Kallós Zoli bácsi, a Puma és Virág völgyi Márta intézte el az utat. Nagyon szeretek Budapesten muzsikálni, itt is ugyanúgy húzzuk, mint Palatkán. Jól táncolnak az itteniek, jobban, mint a palatkaiak. Meg vagyok elégedve az itteni zenészekkel is, sokan nem is tudták a hegedűt kézbe fogni, amikor eljöttek hozzám, s most már nagyon jól muzsikálnak. A 60-as években kétnaposak voltak az esküvők, most már csak egynaposak. De mostanában nem is nagyon hívnak muzsikálni, mert az emberek elszegényedtek, nem igen van pénzük zenészt fogadni.

A legnehezebb Keszüben muzsikálni, a legnehezebb hallgatókat ott kéri. Egyszer annyit muzsikáltam, hogy megdagadt a kezem. De sok pénz be is jött, pénztárcákat dobáltak be. Nemes borokat hoztak, a keszüiek ma is a legürőbb emberek. Ám ha nem húztuk jól, meg is vertek bennünket. Amikor bemegyünk Keszüben a kocsmába, alig tudunk kijönni, mindenki fizet nekünk. Mondják, hogy „Húzzad cigány!” Van egy ember, a Dzsudusa Pista, a legnagyobb gazda és a legnagyobb táncos. Az kirúgta a hegedűt a kezünkéből, ha nem úgy muzsikáltunk, ahogy neki tetszett. Nyolcvan éves, de még mindig ördögien táncol. Van egy ritka legényes, amit róla neveztek el: a Csurku Pistáé. A Csurku a gúnyneve. Nagyon mulatni szerető nép a keszüi. A 60-as években ott még háromnapos mulatságok is voltak. Az újévi bál éjfélig tartott, akkor elmentek a templomba, aztán egy legényes házban folytatták másnap délig. Muzsikáltunk mi már Vajdaszentivánon is, meg Visán, Magyarországon, Kapuson, meg máshol is, főleg a környéken, de még Szatmárnémetibe, Kolozsvárra és Máramaroszigetre is hívtak mindet. Széken is muzsikáltunk, a csárdást és négyest is tudjuk.

Nagyon nem vagyok megelégedve azzal, nincs egyenjogúság. Ezt mint magyar, s mint cigány is érzem. De amikor végigmegyek Palatkán az utcán, a magyarok gyakran behívják, hogy Béla bácsi, itt van egy pohár tej. És ezért érdemes élni.

Tolmácsolta: Martonos Sándor. Lejegyezte: K. Tóth László

VII. Szezonnyitó Táncház

A magyarországi táncházak - zenekarok és táncitanítók - évadkezdő mulatsága 1996. szeptember 14-én

16-19 óráig Aprók Tánc • 20-05 óráig Felnőtt Táncház

Belépődíj: személyenként 200,- Ft

(A Táncház Egyesület tagjai számára ingyenes)

Könyvespolc
Megjelent a Magyar Néptáncgyományok második kiadása
Szerkesztette: Martin György

Előszó

A magyar néptánc kutatás főbb eredményeiből egy kötetbe összegyűjtve kap élelőt az olvasó. A közreadott tanulmányok igyekeznek teljes körképet nyújtani a kutatás legfontosabb területeiről, amelyek régen megérték már ilyen nagyszabású be-mutatóra. Most végre mindenki láthatja, amit a közelből szemlélő már évek óta nyilvántart, hogy a szemünk láttára nagyszerű, új tudomány született. Alig két-három évtized alatt nőtt ki szinte a semmiből, és jutott el a végleges tisztázásig. Hiszen 1949-50-51-ben még az egyetem padjaiban ültek azok, akik ma ezt a kötetet a közönség elé bocsátják. S ami előtűnik volt, az még a gyűjtésben is csak kis csepp ahhoz a tengerhez képest, ami az ő munkájuk nyomán vált a kutatás és a művészi mozgalom közkincsévé. A tudományos feltárás pedig teljesen az ő munkájuk eredménye. S íme, egy negyedévszázad alatt – amíg egy nemzedék munkába áll, és mielőtt átadná helyét a következőnek – már itt áll előtűnik a magyar néptánc teljes tipológiája, filmekkel, fényképekkel, leírásokkal, néprajzi dokumentációkkal, levéltári adatok tömegével: monográfiák sorozata áll előttünk, a magyar és a kárpát-medencei táncanyag teljes történeti fejlődése, Európa tánc történetének széles kereteibe ágyazva; Európa tánc történetébe, amely a szétszórt adatokból és szórányos feldolgozásokból itt, a magyar, valamint a kelet-európai élő hagyományok fényében vált igazán történetté.

Kiderült, hogy lányaink körtáncában, a „karikázó”-ban a középkor énekes, majd hangszeres körtánc, a branle előtűnik; és hogy csárdásaink régies formája, a külön táncoló, egymást kerülgető, majd összefogódzó párok „csalogató csárdása” már a Dürer metszetein megjelenő reneszánsz párostáncdívat kései terméke; hogy az archaikus verbunkból hogy nő ki táncban és zenében az új csárdás; hogy a szatmár-beregi pásztorok és cigányok botoló tánc a 17. századi ábrázolások hajdú táncának kései hajtása, s hogy egykorú metszetek ugráló, guggoló, kardforgató harcosainak tánc kel életre a megismert élő hagyományból; hogy vannak dramaturgiai táncaink: lakodalmi halottas táncok és az, amit Balassi nótautalása is idézett: „Arra az oláh nótára, az mint az eltévedt juhokat siratja volt az oláh leány”; hogy a régi táncéletben szigorú sorrendben következtek a táncok, s egy teljes sor, a „tánc ciklus” az egysége a táncmulatságnak, ami a lassútól a leggyorsabbig fokozódik, akárcsak a zenéből ismert „Suite”-ben; hogy a legvirtuózabb magyar táncban, a középp-erdélyi legényesben szigorú formai zártság jár együtt hallatlan gazdag motívikus rögtönzéssel – hogy csak néhányat soroljunk fel a legnevezetesebb eredményekből.

S egyáltalán, megismertük a magyar, sőt kárpát-medencei táncot a maga teljességében, területi különöségeivel, dialektusaival: a Dél-Dunántúlt legrégebbi verbunkjával és kanasztáncával, a Rábaközt, Szigetközt és a Kiskunságot körverbunkjával, a palócok szerényebb és a Felső-Tiszavidék nemzeti táncát vált gazdag tánckészletét, botoló-, verbunk- és csárdás hagyományait, a Mezőség történeti hagyományú, legteljesebb tánc ciklusát, lassút, tánc hagyományát, Kalotaszeg legényesét, Gyimes archaikus tánczenéjét, Erdély aszimmetrikus ritmusait; mindennek szomszédnépi és történeti analógiáit vagy eltéréseit, külön magyar vonásait. Hogy lehetett mindezt 5-6 embernek ilyen rövid idő alatt elvégeznie? Hiszen ez akkor is szinte emberfeletti teljesítmény, ha volt egy intézmény, az egykori Népművészeti Intézet, amely megteremtette (egy ideig) a kutatás anyagi és technikai feltételeit. De a feltételekkel embereknek kellett élniük.

Hogy miképpen éltek a lehetőségekkel, arról van személyes tapasztalatom. Részt vehettem gyűjtőútjainkon, amikor a december eleji hidegben, a szabadban csak akkor szünetelt a táncok felvétele, amikor a felvevőgép annyira lehűlt, hogy (a bikaisztállóban) fel kellett melegíteni, s a táncosokat kellett étellel-itallal a további táncra bemelegíteni. S csak amikor minden tánc filme került, a délutáni sötétedéskor, öt óra körül jutott oda a gyűjtőcsoport, hogy bevonulhatott a fűtetlen iskolaterembe; s ha az intézet kocsisvezetője közben nem gondoskodott volna kenyérről és paprikás szalonnárról, akkor csak este a szálláson jutott volna betevő falat a kutatók számára.

Bankó András: A nyírségi parasztáncról
„...mint vót régen...”

Ügyes szerkesztő kötetet írt Ratkó Lujza „Nem úgy van most, mint vót régen...” címmel a nyírségi tánc hagyományokról. A viseletek, illetve a tánchoz használt zenék mellett sok másra is kiterjedt a figyelme. Áttekintette, hogy a gyermek miként nő bele a táncéletbe, elsősorolta az év ünnepek köréhez s egyéb napjaihoz köthető táncalkalmakat. Egy illemtanár szigorúságával tárta föl a mulatságban való viselkedés csínját-bínját, még bizonyos gesztusok jelentésére is kitért (nonverbális kommunikáció) s persze azt sem hallgathatta el, mikor, milyen jellemző szituációkból kerekedett verekedés.

Olyan sok adatközlőt szálaltatott meg, hogyha a tudományos értékelő részeket kihagyvánk, szinte riportkönyvnek tekinthető a munka; ettől olvasmányos, élvezhető a laikus érdeklődők számára is. Vegyük hát a verekedés egyik okát: ha egy sutább táncos – esetleg az ittasságtól gyöngült önértékeléssel – a zenekar előtt akart virgálni. „Ez a legénynek a viálisságátul függött!” (viális: életrevaló, talpraesett, olvasható a szómagyarázatok közt) „...oszt ú megmutatta, hogy ott ugrál a zenészek előtt, pedig nem vót nagyobb cson, mint a másik!” – mesélte Keserő János geszterédi magyar prímás.

Az anyagnak és a tudománynak ez a szinte fanatikus szeretete hasonló áldozatokra tette képessé a könyv szerzőit a feldolgozásban is. Amikor megszűnt a Népművészeti Intézetben a munka folytatásának lehetősége, de az anyag még továbbra is az Intézet birtokában maradt, Martin György vállalta egy kezdő félállás ideiglenességét, csakhogy együtt maradhasson az anyaggal, pedig nyitva állt számára a végleges alkalmazás lehetősége a Néprajzi Múzeumban. Csak akkor fogadta el a létbiztonságot, a nyugodt tudományos munkát jelentő végleges állást, amikor Kodálynak sikerült elérnie, hogy az anyaggal együtt kerüljön – majdnem 40 éves fejjel – az Akadémia Népzenekutató Csoportjába.

És közben egyre-másra jelentek meg a leíró, összehasonlító, történeti eredmények. Kialakult az európai tánc történet és főként annak kelet-európai része. És megszületett néhány fontos népzenekutatósi eredmény is.

A táncal együtt járó zene alapos megismerése ugyanis rávilágított egy sor olyan jelenségre is, ami a csak zenei szempontú vizsgálatból nem derülhetett ki. A „proporcio” – a dallam különböző ritmusban való alkalmazása tánchoz – talán a legnagyobb felfedezés, ami népi ritmikánk megismerésében történt, s ami egy sor variáns kialakulását és összetartozását megérteti. De a bolgár ritmus és más aszimmetrikus ritmusok élő hagyományának felfedezése is a tánc kutatásnak köszönhető; sőt még egy-egy terület teljes népzenejének feltárása is, például Szabolcs-Szatmár, csak a nagy lendülettel folyó tánc kutatásnak köszönhető.

Örökre sajnálhatjuk, hogy Bartók már nem ismerhette meg ezt a munkát és ezeket az eredményeket. Rég halott volt, amikor ez a kutatógárda munkába kezdett. De hogy értékelte volna, afelől biztosak lehetünk: hiszen ott van a nagy román népzenei összefoglalásban közölt tánc tipológiája, ami a tánc iránti nagy érdeklődéséről tanúskodik.

Kodály viszont nemcsak megértte, hanem állandóan figyelte, és ahol lehetett, segítette is. Először akkor lepett meg ezzel az érdeklődéssel, amikor váratlanul megjelent a Néprajzi Társaság ülésén, hogy meghallgassa Pesovár Ernő és Martin György első, összefoglaló beszámolóját az addig végzett kutatásokról. Folytatta azzal, hogy közbenjárta az UNESCO-nál, hogy táncgyűjtőink megkapják az első, nélkülözhetetlen hangosfilm-felvétőt. Még nagyobb meglepetést okozott azzal, hogy egy szivtrombózis után először Martin előadásán jelent meg, lépcsőjárás is vállalva, amikor elsőnek hallottunk a „proporcio”-felfedezésről. S végül miniszterig ment el, hogy Martin és a nagy néptáncgyűjtemény átkerüljön a Népzenekutató Csoportba.

S hogy a népzene néhány évig oktatott anyag, tantárgy lehetett az egyetemen, az is nekik köszönhető. Ők, a néprajzi tanszék egykori növendékei elégedetlenkedtek, hogy nem tanulnak semmit a népzeneiről, ami annyira nélkülözhetetlen volt már akkor elhatározott életmunkájukhoz. Erre kapott lehetőséget e sorok írója; kezdetben megbízott előadóként, majd két évig docensként taníthatott az egyetemen. S ezalatt a rövid idő alatt el is érhettem azt, aminél többet egy hosszú oktatói pálya is csak ritkán adhat: hogy három-négy kiváló melós egykori tanárának mondhammag magamat.

Ez a néhány kutató azonban táncos is volt, aki a néptáncot gyakorlatból ismeri, s a gyakorlatba átvinni képes. Ezért válhattak a táncmozgalom erjesztő központjává, s ezért tudták magukkal ragadni a koreográfusok és táncosok egész sorát, s arra ösztönözni őket, hogy gyűjtsék is azt a hagyományt, amit betanulnak, élveznek, előadnak. Így hamarosan kialakult gyűjtőgárda, amely segítette őket – akár csak a népzene kutatókat – a tánc hagyomány felkutatásában, sőt nemegyszer a tudományos munka részlet-feladataiban is.

Azóta a néptánc diadalútját járja a fiatalág körében. A magyar tánc kutatás pedig, mint tudomány, Európa-szerte elismert vezető helyen áll Keleten és nyugaton egyaránt. A magyar néptánc kutatása felnőtt az idősebb testvér, a népzene kutatás mellé. Nem kell tehát nagyon bizonygatnom, hogy az itt következő lapokon a legérdekesebb tudnivalókat kapja meg az olvasó nemzeti kultúránk egyik legvonzóbb ágáról, s hogy amit itt kap, azt egy széleskörű érdeklődéssel megszerzett tudás aranyfedezete teszi hitelessé és megbízhatóvá. Olyan tudnivalókat, amelyeket valóban tudni érdemes; amelyek történeti, esztétikai, népleleti oldalról újabb fényvel világítják meg azt, amit mint élő, művészi valóságot, a könyv olvasói bizonyára már ismernek és régen a szívükbe zártak. (Budapest, 1978. augusztus)

Vargyas Lajos

Ratkó Lujza rendkívül tisztelte ezt az embert. Zenészi pályafutása ugyan hét mondatba összesűrítendő (a 179. oldal alsó felében, bandája képét keretbe olvasható az életrajza), bár sokat megélt, hisz 1901-ben született s 90 évesen még muzsikált. Történetei azonban rendkívül tanulságosak, talán a szerző ezért ajánlotta a könyvet az ő örök emlékezetül (s az utókor okulásául).

A kötet gazdag jegyzetanyaggal jelent meg, a részletes szakirodalmi jegyzéken kívül tánc- és dallamkották (csak módjával), színes viseletrajzok, szövedet egészíti ki s az adatközlő-névsor teszi teljessé. Kapható az MTA Táncosztályán, valamint a Nyíregyháza-sóstói Múzeumfaluban, ahol meg is lehet rendelni (cím: 4431 Sóstófürdő, Múzeumfalu, tel: 06-42/479-704).

Kedvcsinálóként az „időszertű” táncalkalmakról szólnak az alábbi rövid részletek: „Az aratóból azokat a férfiakat és asszonyokat érintette, akik valamelyik aratóbanda tagjaként részt vettek a nagy uradalmi aratásokban. 1945 után, a bandás aratók megszűnésével elmaradtak az aratóbálak is.” (170. o.) „Az udvaron, szabadban tartott bálak összességében folytatódtak mindaddig, míg az idő megengedte. Szent Mihály-napig mindig jó idő van, addig mindig kint muzsikáltakunk bált. Mikor már a dér csípte a kontyot meg a mollruhá, akkor már nem vót!”, – meséli megintcsak Keserő János (83. o.), s akit az is érdekel, mi az a mollruha, van-e dűrruha, vagy mi az a túltánc, az tényleg vegye meg e rendkívül igényes és sokoldalú könyvet.

K. Tóth László: A Téka titka - Húsz év a népzene szolgálatában

Immár húsz esztendeje annak, hogy egy nyári táborban három népzenei tanuló fiatalember bandát alakított, melyhez később egy negyedik zenész is csatlakozott. Sipos Mihály, a Muzsikás együttes prímása lett a keresztapa: az ő javaslatára vették fel a Téka nevet, tevékenységük jelképeként. E szó ugyanis a magyar parasztházak „tisztaszobájában” lévő kicsiny faliszekrény neve. Benne tartották a család legfontosabb értékeit – a pénzt, a Bibliát, a sőt és az orvosságként is használt pálkintát Az együttes is ilyen értékmegőrző szerepre vállalkozott, s bár ez az induláskor szép, de hangzatos ideának tűnt, az évek folyamán valósággá vált.

Húsz év nemhogy egy zenekar, egy ember életében is nagy idő. Kevés táncmuzsika banda tartott ki idáig. A Téka mindig érezte, hogy mikor kell váltani, megújulni, ennek köszönhetően úrrá tudott lenni válságos helyzeteken. Tagjai ma is rendkívüli aktivitást fejtenek ki az élő népzenei kultúra szinte minden terén, s ez környezetükre is óriási hatással van.

Már a megalakulásukat követő esztendőben rendszeres táncmuzsikát tartottak: Éri Péter, a Muzsikás másik jeles személyisége – akkor még a Sebő együttes tagja – hívta fel a figyelmüket az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség pinceklubjára, majd a Szerb utcában, később a Gutenberg Művelődési Központban, ezt követően pedig a Goldberger Művelődési Házban letelepedtek otthonra, de a Belvárosi Művelődési Ház kistáncmuzsikájában is játszottak heti rendszerességgel. (Manapság is gyakran húzzák itt a talpalávalót a szombat esti táncmuzsika kocsmaiban.)

Az igazi kihívást azonban az Almássy téri Szabadidőközpont jelentette: a zenészeknek igencsak meg kellett gondolniuk, hogy nem vész-e el majd a közönség a táncmuzsika céljára óriásinak tűnő teremben, mely a péntek esténkénti mulatság halálát jelentette volna. Ám szerencsére bíztak magukban, s az idő őket igazolta. Az Almássy téri Téka táncmuzsika a 80-as évek közepétől az ország legnépszerűbb ilyen jellegű rendezvényévé vált, amelyet átlag ötszázán látogattak, s ez a létszám még a hatalmas színházteremben – és a hozzá tartozó előtérben – is tömegnek hatott.

S hogy mi vonzott ennyi embert a legendássá vált bulikra? A népzene hiteles és professzionális megszólaltatása mellett az együttes kitűnő hangulatteremtő képessége. Amerikanizálódó, elidegenedő világunkban a táncmuzsika olyan különlegességnek számít, ahol táncolni, énekelni, kurjongatni – ebben a stílusban akár párbeszédet folytatni – zenét hallgatni egyaránt lehet, a közönség együtt szórakozik, s nem passzív szemlélője az eseménynek – mint egy komolyzenei vagy rockkoncerten – hanem maga is aktív részt vesz benne. Nincs elkülönítve a zenekartól, bárki kérheti a muzsikusoktól a kedvenc nótáját vagy táncát, a jó – és kevésbé jó – táncosok az együttes előtt rophatják, s ahogy emelkedik a hangulat, egyre többen „dobják be magukat”, tovább fokozva a jókedvet. Az előtérben – mely kocsmafényű funkcionál – gyakran verbuválódik össze alkalmi zenekar, s ha már szól a muzsika, néhányan itt is táncra perdülnek. De olyan is előfordult már, hogy például a Téka jelenlegi táncmuzsikájának mellékhelyiségében Ökrös Csaba – az ország egyik legjobb népzenei prímása – Bach g-moll szólószonátáját játszotta.

Aki rászokik a táncmuzsika, az nem csak különböző tájegységek táncait, zenéjét és népszokásait ismeri meg, s tanul jó néhány dalt, hanem a népviselet és a néprajz iránt is érdeklődni kezd. Az ilyen közeg igen alkalmas kapcsolatok kialakulására, már csak a látogatók hasonló érdeklődése miatt is. Mivel az erdélyi népzene itt központi szerepet kap, a rendszeres látogatók jobban odafigyelnek a határainkon túl élő magyarság helyzetére. A kommunista ideológiától amúgyis idegen a nemzeti hagyományok ápolása, az előző rendszerben a táncmuzsika járás valamennyire ellenzéki magatartásnak számított. A hatalom gondoskodott is arról, hogy ez ne csak illúzió legyen, de azért nem kell súlyos atrocitásokra gondolni.

– Rendszeresen lehetett rendőrök, civil ruhás nyomozókat látni a táncmuzsika környékén, ezáltal is próbáltak nyomást gyakorolni – emlékezett vissza a Magyar Narancsnak adott 1992-es interjúban Lányi György, az együttes vezetője. – Éreztük, hogy figyelnek, bármikor utánunk nyúlhatnak, miközben a nacionalizmus belyegét ragasztották ránk. A kezdeti időkben annyira fiatalok voltunk, annyira csak a muzsikálási stílus megtanulására koncentráltunk, hogy a politikai háttérrel nem is foglalkoztunk. A Sebő és a Muzsikás együttes tagjai koruknál, s tudásuknál fogva jobban érezték azokat az összefüggéseket, melyeket mi akkor még nem láttunk. Persze tudtuk, mit keresnek ott a rendőrök, miért nem tanácsos a telefonban szabadon beszélni, de úgy éreztük, nem lehet belekötni abba, hogy va-

Foró: Kása Béla

laki zenélni tanul. Csak a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején értettük meg igazából, hogy miről is van szó, s attól fogva a népdalok kiválasztásánál tudatosan figyeltünk a politikai töltetre. Hasonló szövegeket egy beategyüttst vagy egy költőt betiltottak volna. Igaz, nem kiközvezett úton jutottunk idáig. Az ORI-nál olyan zsűri előtt kellett bizonyítani, amelynek fogalma sem volt a népzeneiről. A cigányzenekaroktól megszokott játékmód és a zsinóros ruha hiányára hivatkozva megtagadták tőlünk a működési engedélyt. Rá egy hétre a Vörösmarty téren az ORI épülete előtt nagy sikerrel szerepeltünk egy rendezvényen. Még jó, hogy a zsűri tagjai nem hajoltak ki az ablakon, mert így büntetés nélkül megsztuk a fellépést.

A rendszerváltás után megcsappant a táncmuzsika közönsége, mely részben a romló életkörülményekkel, részben pedig az ellenzéki varázsanak megszűnésével, illetve az ellenzék megoszolásával magyarázható. Több népzenei együttes igyekezett meglovagolni a „népnemzeti” kurzust, ám a Téka távol tartotta magát ettől, mert úgy ítélte meg, hogy ezt a kultúrát nem szabad politikai eszközként felhasználni.

– Manapság politikai színezetet kapott a táncmuzsika mozgalom, a kormánypártok bizonyos körei magukénak vallják ezt a dolgot, holott semmivel sem jobb a helyzetünk, mint korábban, annak ellenére, hogy valóban értékműveket végzünk – nyilatkozta 1992-ben a Magyar Hírlapban Vizeli Balázs, a zenekar prímása. – A kultúra örök érvényű, nem függhet politikai irányzatoktól. Régebben magyar és román tudott ugyanarra a dallamra mulatni, de az első világháború utáni. felülről irányított gyűlölködés sokat ártott ennek. A népi-urbánus szembeállítás ugyanilyen nevesítéses. Mi szeretjük az összkomfortot, ugyanakkor a népi kultúrával foglalkozunk. Az emberek többsége népi és urbánus egyszerre, ostobaságnak tartjuk a felülről jövő szétválasztást, kategorizálást, ami semmi jót nem szül.

A Téka nem hangzatos szavakkal, de tettekkel bizonyítja folyamatosan, hogy mindent elkövet a magyar kultúra és szellemének feltárásáért és népszerűsítéséért, itthon és külföldön egyaránt. Komoly kutatómunkájuk tapasztalatai is elmélyítették bennük a más népek iránti toleranciát. Íme, így reagált néhány évvel ezelőtt Havasréti Pál, az együttes bőgőse a felerősödő antiszemita hangokra a magyar Művészetért Díj elnyerése kapcsán a zenekarral készült és a Magyar Narancsban megjelent interjúban:

– Ezt mindig a kóklerek teszik, akik tehetség híján kénytelenek alantas módszerekhez folyamodni, hogy hírnevet szerezzenek. Meglovagolnak néphülyítő áramlatokat, s ha leszakítottak némi pénzt, átnyergelnek egy újabb divatra. Az antiszemitizmust, a szomszédok elleni hangulatkelést mélyesen elítéljük. A nagy géniuszok, mint például Bartók, a népek testvériségét hirdetik. Aki picit is foglalkozott a magyar kultúrával, tudja, hogy a Kárpát-medence sohasem volt nyugalmas hely, rengetegen megfordultak e tájékon. Ez a különböző kultúrák jelentős egymásrahatásában is megnyilvánul: ahogy mi kisugároztuk értékeinket a környező népekre, azok is ezt tették. Egy erdélyi faluban békességben élnek együtt magyarok, románok, cigányok. A magyarsághoz való tartozás nem jelenthet befelé fordulást: mi is tanulmányoztuk a román vagy a délszláv népzeneit, bár fő területünk persze a magyar muzsika.

Egy ilyen formátumú népzenei együttesnél mi sem természetesebb, hogy tagjai rendszeresen járnak „terepre”, azaz felkeresik a sajátos egyre jobban fogyatkozó adatközlőket, hogy minél jobban elsajátítsák a muzsika eredeti előadásmódját. Az igazi „tesztelést” a parasztnépzenei helybélieknek történő zenélés jelenti. (Bár már olyan is előfordult, hogy Kodoba Bélának, a híres palatka prímásnak – a Téka kíséretében – a falusiak követelésére a lübadát kellett elhúznia.) Ugyanakkor a conducator idején egy erdélyi gyűjtőút nem volt luxusutazás, aki erre adta a fejét, annak kinti határorok és a rendőrség zaklatásaira is fel kellett készülnie. (Még a mostani rezsim alatt is küldtek vissza a határról zenekart.) A Téka azonban az értékmentés érdekében vállalta és ma is vállalja a nem kívánt kalandokat:

– Úgy éreztük, hogy amit nem veszünk fel most, amikor még lehet, az el fog veszni – beszélt erről Havasréti Pál a Magyar Hírlapból már idézett cikkben. – Ezt felismerve kötelességünknek éreztük a magyar népművészet még élő értékeinek mentését. Nemcsak magunknak gyűjtünk, bárkinnek rendelkezésére bocsátjuk a birtokunkban lévő anyagokat. Érdekes, hogy a régi stílusú magyar dallamokat elsősorban román zenészekről lehet gyűjteni, mert a műdalok, magyarnóták elterjedése miatt a magyar muzsikusok elhagyták ezeket, a románok viszont – akik vegyes lakosságú községekben mindkét népet zenéjét ismerik – megőrizték. A magyarok e régi dallamokat románoknak, de a legjobb esetben is csak csángóknak tartják.

A táncházakban kitüntetett eseménynek számít a falusi zenészek „vendég-szereplése”, s az együttes nevéhez számos ilyen buli fűződik. Ma is sokan emlegetik az 1992 szeptemberében, az Országos Szezonnyitó Táncház előestéjén megrendezett magyarországi bált, melyen Maneszes Márton és bandája szolgáltatta a talpalávalót.

Azonban ekkor már egyre nagyobb gondot jelentett, hogy az említett okok miatt megcsappant, szinte eltűnt az Almássy téri kultúrközpont termében, s mivel a ház vezetése már nem gondolkodott együtt a zenekarral, a Téka hirtelen elhatározással megszűntette ottani táncházát, bízva abban, hogy a hozzájuk hű emberek – mint eddig is – követni fogják. A probléma csak abban mutatkozott, hogy akkor még fogalmuk sem volt, hol találnak, s találnak-e egyáltalán otthont. Senki nem tudott semmit, e sorok íróját például a metron szólította meg valaki, hogy mi van a Téka táncházzal. Néhány hónap elteltével aztán jött a hír: péntekenként ismét lesz buli, az I. kerületi Művelődési Házban.

A zenekar elsősorban a táncházában lép közönség elé, de különböző rendezvényeken koncerteket is ad. Korábban táncegyütteseket is kísért, elég, ha az Állami Népi Együttest vagy a Bartók Béla Táncegyüttest említjük, a Válaszút elődje, a Gutenberg pedig velük indult.

Különös színpontot jelent az 1983 óta minden nyáron megrendezett Téka-tábor. Az első két évben az Őrségben ütöttek tanyát, majd a környék iparosodása miatt a Nagyálló melletti Harangodra költöztek. Az egyhetes felnőtt programot ugyanennyi ideig tartó gyermektábor előzi meg, de a felnőtt táborban sem feledkeznek meg a gyerekekről, hiszen sokan családdal érkeznek.

– A Téka-tábor olyan próbálkozás, amelyben a népzene és néptáncot összekötjük a népi kézművességgel – szövessel, nemezeléssel, gyékényezéssel, fafaragással és egyéb foglalkozásokkal –, teljesebb képet adva ezáltal arról az életmódról, amely a parasztembereknek a mindennapokat jelentette – foglalta össze a tábor lényegét Lányi György az Élet és Irodalomban. – Haragodon a népi építézetet is érvényesül, kapcsolódva az érzésvilágunkhoz. Praktikus, természetbarát épületeket emeltek Ekler Dezső terve alapján, s így az egész környezet sugallja, hogy ezt a tábort egy népművészettel foglalkozó csapat használja.

A Téka a személyi változásokat is zökkenőmentesen megoldotta, miközben a távozókat a szakma elismert művészei maradtak. Egykori énekesük, Gaug Ágnes a Válaszút táncegyüttes egyik meghatározó személyisége, a kontrán, cimbalmon és tamburán játszó Nagy Zoltán jelenleg a Kolompos zenekar vezetője és a folkMAGazin főszerkesztője – őt Porteleki Zoltán váltotta fel –, Porteleki László primás helyébe pedig Vizeli Balázst „igazolták”, aki a Bojtár és az Újstílus együttesekben már bizonyította kivételes képességeit. Porteleki László most a Hegedős együttesben muzsikál és énekel. A zenekarban – egy idény erejéig – Ökrös Csaba is muzsikált, ő ezután az Újstílus együttes primása lett, majd létrehozta az Ökrös együttest.

1991-ben kérték fel az akkor még 13 éves Tárnoki Beatrixot, hogy legyen a banda énekes. Kaptak is érte kritikát, mondván, hogy a kislány fátyolosan dalol, de a zenészek ebben a kérdésben is hajthatatlanok maradtak, s megint csak nekik lett igazuk. Az idényértésgizó énekesnek ugyanis mára beérett a hangja.

– Nagyon nehezen tudtam beleszokni, hogy egy négytagú zenekar kísér, sokkal könnyebb volt szólóban énekelni – idézi fel az együttesrel töltött kezdeti időket Tárnoki Beatrix. – Ám amióta belerázódtam, a zenészek nagy biztonságot adnak. Rájöttem, hogy hangszerkísérettel kevésbé nehéz dalolni, mint egyedül. Nagyon sokat tanultam a zenekartól. Egyébként nem csak koncerteken, hanem táncházban is szeretek énekelni, mert ott kipróbálhatom, hogy egy dallamra hány szöveget ismerek. Ugyanakkor gyakran elfog a vágy a színpadon, hogy táncoljak, s ha felkérnek, nem mondom nemet.

A népdalénekes kivételes képességeit hitelesíti az alábbi történet: gimnáziumi osztályával Bánffyhunyadon járva betértek egy öreg nénihez, s kérték hogy énekeljen valamit. Az asszonynak már elment a hangja, így azt mondta, inkább a vendégek daloljanak neki. Erre Bea elénekelt egy kezettárolt megtanult dalt, melyért a néni nagyon megdicsérte, s megkérdezte, hogy honnan ismeri. Kőrösfői gyűjtésből, Ambrus Sándorné énekelte – válaszolta Beatrix. Az asszonyság egy kis szünet után megszólalt: Ő volt az édesanyám ...

A Téka tagjai más bandákban is vállalnak kötelezettségeket: Havasréti Pál nevéhez fűződik a Magyar Tekerőzenekar megalapítása, mely ma már táncházát is tart, s hanghordozókat is adott ki –, ifj. Csoóri Sándor pedig Lányi Györggyel és Havasréti Pállal hozta létre az Ádám István emlékezene-

kart. (A két „tékás” már nem játszik ebben az együttesben.)

Bár a Téka kevésbé törődik a menedzseléssel, évente több alkalommal hívják külföldi turnékra, táborokba. Számos európai ország mellett Brazíliában, az Egyesült Államokban, Kanadában és Mexikóban is megfordultak, pedig a zenészek csak színvonalas rendezvényekre fogadnak el meghívást, ahol meg is becsülik őket, illetve azt a kultúrát, amelyet képviselnek. Előfordult, hogy azért mondtak le egy japán felkérést, mert szünetben történő székfoglalás közben kellett volna játszaniuk. Ezzel szemben az Egyesült Államok-beli Seattle-ben például egy alkalommal felkérték az együttest egy népzenei tábor programjának kialakítására és lebonyolítására.

– Teljesen szabad kezet kaptunk, s éltünk is ezzel a lehetőséggel – elevenítette fel az eseményeket Porteleki Zoltán a Mai Nap hasábjain. – Az ottani közönség ahhoz szokott, hogy menüszerűen minden tájegység tánca sorra kerül. Mi viszont szerettünk volna egy magyarországi bált rendezni, már csak azért is, mert a

helyszínen ennek az erdélyi falunak a táncait tanítottuk. Először idegenkedtek ettől, de a hatodik napon összehoztuk a lakodalmas bulit, úgyhogy a táncterem az erdélyi hangulatot sugallta. Belépéskor mindenki kapott egy kupica pálinkát, s volt két kezes is, aki a vendégekkel foglalkozott. Magunk főztünk és tálaltuk fel a vacsorát, a katonakísérőtől kezdve szűkek táncáig mindent elhúztunk nekik. Rádöbentek, hogy így lehet igazán mulatni, hogy mennyire gazdag ez a kultúra, s hogy milyen fontos az egymásra való odafigyelés. Úgy búcsúztak tőlünk, mint jó barátoktól, s ez mutatja leginkább, hogy itt nem egyszerűen szórakozásról van szó.

A banda – hazai és nemzetközi sikerei ellenére – nem tartozott a Magyar Hanglemezgyártó kedveltjei közé: az első négy albuma – 1980 és 86 között – külföldön (kettő az Amerikai Egyesült Államokban, egy-egy pedig Svájcban és Nyugat-Németországban) jelent meg, idehaza csak ezt követően készítettek velük lemezfelvételt. A rendszerváltás után saját kezükbe vették hanghordozóik sorsát, eddig kettő CD-t és két kazettát adtak ki saját muzsikájukkal. 1989-ben őket kérte fel Szvorák Kati, hogy kíséreljék ki együttesként közreműködjenek a lemezén, tavaly pedig a nemrég felfedezett délvidéki Bakos Árpád fordult hozzájuk kazettájá ürügyén ugyanezzel az óhajjal. A Téka tagjai emellett külön-külön és együtt is számtalan népzenei hanghordozón szerepelnek.

Az együttes a tavalyi Táncházatalálkozón is-mét valami újdonsággal rukkolt elő: összekötve gyűjtő-, muzsikás és kiadói munkásságukat, „piacra dobta” két kazettát adatközlő zenészek muzsikájával, melyeken szűkség szerint maguk is közreműködnek. Az egyiken Hódorog Ferenc moldvai furulyás hallható, a másik a Szánthó Ferenc magyarbecsei primással és furulyással készített felvétel pedig igazi különlegesség, hiszen ebből a faluból még soha sem jelent meg eredeti hangzóanyag. A Téka Kallós Zoltán Kossuthdíjas népzene-tudós szakmai tanácsait követi a gyűjtésekénél. A nemrég megkezdett sorozatot mindenképp folytatni szeretnék, ugyanis más helyeken is régóta végeznek kutatómunkát. Elsősorban Magyarországon, Magyarországon, Szék, Méra és Nagysajó érdemel említést, a szüretes nagysajói zenekar kifejezetten a biztatásukra állt újból össze. Az adatközlőkkel töltött tekintélyes idő megmutatkozik a zenekar fejlődésében: míg korábban feldolgozásokat is játszottak – például egyes tájegységek zenéjében nem használt hangszereket megszólaltatva –, addig ma már kizárólag az archaikus magyar népzene megszólaltatására törekednek. Vallják, hogy a népzene csak alázattal lehet megközelíteni, aki saját személye előtérbe helyezésével eltorzítja, az pont a lényegét nem érti.

A zenekar sokoldalúságára jellemző a Téka-újság beindítása, mely azonban jelenleg – finanszírozási gondok miatt – szünetel.

Átadni a megszerzett tudást! – ez az igény mindenkiben felmerül, aki felelősséget érez a közösségért. A Téka két tagja – Havasréti Pál és Lányi György – a 70-es, 80-as évek fordulójától tanít az Óbudai Népzenei Iskolában, ahol hasonszőrű társaikkal – ifj. Csoóri Sándorral, Ökrös Csabával, vagy a néhány éve kinevezett Kobzos Kiss Tamás igazgatóval szövetkezve meg kellett küzdeniük a nem autentikus, hanem népies zene oktatását szorgalmazók táborával. A zenekar együttesek képzésével is foglalkozik: a Nyugat-Európában élő zenészekből álló Pendely együttes is rengeteget köszönhet nekik, egy győri banda pedig az irántuk érzett tiszteletből vette fel a Portéka nevet.

A Téka együttes maga sem tudta, hogy milyen feladatra vállalkozik, amikor megalakult. Szent ügyért lépett a színre, s visszatekintve az elmúlt húsz esztendőre, elmondhatjuk: beírta a nevét a magyar kultúra aranykönyvébe.

Mesterségek Ünnepe

Budai Vár, 1996. augusztus 17-18-19-20.

Kézműves mesterség-bemutatók, kirakodóvásár, gyermekprogramok, táncház, mesterek fölvonulása, vásári komédia, kenyérszentelés, néptánc, népzene (Vendég: Hollandia)

„A Lanterva” Együttes * Bandietori Zászlóegyesület * Bartók Táncegyüttes * Bekecs zenekar * Bem Táncegyüttes * Békés Megyei Népművészeti Egyesület * Bihari Népművészeti Egyesület * Bogyiszlói Hagyományörző Egyesület * Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Népművészeti Egyesület * Budapest Főváros Bartók Táncegyüttes * Cirkalom Táncegyüttes * Csíkszentmártoni Táncegyüttes * Domaháza Hagyományörző Egyesület * Duna-Tisza Közi Népművészeti Egyesület * Dunavecsei gyerekegyüttes * Egyetemi Táncegyüttes * Elai-Alai Dantza Taldeia Néptáncegyüttes * Etyeki Műhely * Égígérő Fa Kézműves BT. * Ész Táncegyüttes * Fejér Megyei Népművészeti Egyesület * Felvidék Táncegyüttes Dunaszerdahely * Folkgroup Marseille * Forrás Táncegyüttes * Fumonei hagyományörzők * Gázsa zenekar * Gödöllői Táncegyüttes * Gyergyó Táncegyüttes * Gyöngyösbokréta Hagyományörző Egyesület * Győr-Moson-Sopron Megyei Népművészeti Egyesület * Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület * Hartai Német Hagyományörző Egyesület * Hattyúdal Színház * Heves Megyei Népművészeti Egyesület * Iharos Népművészeti Egyesület * Iliosz Görög Táncegyüttes * Isaszegi Asszonykórus * Isaszegi Csata Táncegyüttes * Kalocsai Hagyományörző Egyesület

* Kaptár Népművészeti Egyesület – Magyarlukafa * Kéve Táncegyüttes * Komárom-Esztergom Megyei Népművészeti Egyesület * Kosbor Kézműves Műhely * Kresz Mária Alapítvány * Litván Táncegyüttes * Lublin Táncegyüttes * Magyar Csipkekészítők Egyesülete * MALÉV Kamarás zenekar * Manchester Brassband * Masharab Táncegyüttes * Maskarades zenekar * Maskarás Együttes * Méta zenekar * Országos Lószőrésztervező Céh * Pilisszántói Szlovák Hagyományörző Egyesület * Pilisvörösvári Német Hagyományörző Egyesület * Pomázi Faluház * Rexburgs-Folk Dance Group * Rudolfstadt Táncegyüttes * Satusin Táncegyüttes * Sent Paulos * Sevilla Táncegyüttes * Somogy Megyei Népművészeti Egyesület * Szabolcs-Szatmár Megyei Népművészeti Egyesület * Szatmár Néptánc és Népművészeti Egyesület * Szárd Táncegyüttes * Szlovák üvegfüvők * Szolnoki Szakképző Iskola és Gyermekotthon * Tampere Táncegyüttes * Tolna Megyei Népművészeti Egyesület * Vasas Táncegyüttes * Veszprém Megyei Népművészeti Egyesület * Zala Megyei Népművészeti Egyesület * Zdravec Táncegyüttes

Rendező: Népművészeti Egyesületek Szövetsége a Budavári Polgármesteri Hivatal, a Magyar Művelődési Intézet és a Táncház Egyesület közreműködésével.

Rendezvényszervező: Ígyártó Gabriella.

Műsorszerkesztők: Neuwirth Annamária, Páli János

Támogatók: Amstel, Ipari és Kereskedelmi Minisztérium, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap, Művelődési és Közoktatási Minisztérium

Népzenei „Slágerlista”

Mint a zenészeknek és énekeseknek szóló felhívásból kiderül, szeretnénk felújítani a szépműlékű ÉLŐ NÉPZENE sorozatot. Az eddig megszokott válogatásokhoz képest új elemmel gazdagítjuk az összeállítást, hogy ne csak a szakértő bírálók ízlése érvényesüljön. Arra gondoltunk, hogy a pályázaton sikerrel szereplő új műsorszámok mellett maradjon hely a közönség által legjobban kedvelt, régebben bárhol megjelent vagy akár felvételen eddig nem szereplő dalok számára is. Felhívással fordulunk tehát a népzene kedvelőinek széles táborához: „Legkedvesebb dalom” jellegével várjuk a szavazatokat, a dal címe és a zenekar vagy az énekes megjelölésével. A szavazáson az 1996. október 31-ig postára adott, feladóval ellátott levelezőlapokat összesítjük. Az így kialakuló „slágerlista” megjelenik a MAG következő számában és a három legtöbb szavazatot kapott dal előadóit felkérjük az „Élő Népzene '97” válogatáson való részvételre. A szavazók között értékes nyereményeket - egy hordozható CD-lejátszót és két walkman-t - sorsolunk ki a jövő évi Táncház-találkozón!

Cím: Táncház Egyesület „Legkedvesebb dalom” 1255 Budapest, Pf. 153.

Kiss Ferenc: Az elveszett éden

Kiadónk 1996 augusztus 20-ára a Millicentenáriumi alkalmából reprezentatív tartalmú és kiállítású antológiát jelent meg ezen a címen, dupla CD-n, illetve kazettán. A költői címet Pilinszky Jánostól kölcsönöztük, aki így vall a népművészet szerepéről:

„Nálunk még jelen van a népművészet, és az az idő, amelyben a népművészet keletkezett. Ezért más az időélményünk, egészen más még ma is, mint a nyugatiaké. Olyan kvalitatív erőt és befolyást jelent a művészetben, ami nemcsak nagyon nagy érték, de kikerülhetetlen is... mint időélmény, mint a mélységnek, egy elveszett édennek a sugárzása, esetleg a maga tragikumával, mert tragikus minden elveszett éden, végtelenül fontos, nagy a szerepe”.

A válogatás a Kárpát-medence legjellegzetesebb archaikus zenélési formáit örökíti meg. Olyan falusi előadók énekelt és hangszeres játékát, akiknek halálával az itt élő népek kultúrtörténetében is véglegesen lezárul egy szakasz.

A spirituális érték hagyományozódásának az a módja, amely ezen a tájon még tetten érhető, hamarosan megszűnik és ezáltal feledésbe merülnek azok a nemzeti zenei sajátosságok, melyekkel az újabb kultúrák csak gazdagodhatnak.

A kiadvány létrejöttét neves szakemberek és amatőr gyűjtők támogatták saját, ritkaságszámba menő népzenei felvételeikkel. A szerkesztők a néprajzi hitelesség mellett a minél nagyobb változatosság szempontjait is figyelembe vették. Így a közel 140 perces anyag tartalmaz hangszeres tánczenét, vokális anyagot, népszokások dalait és egyházi, vallásos énekeket. A táji, etnikai tagolódásnak megfelelően a magyarsággal együtt élő népek (román, rutén, szlovák, német, zsidó, cigány) dallamai is hallhatóak az antológián. A kiadvány az évforduló ünnepélyességéhez illő finom, de az időtállóságot is jelképező dobozban jelenik meg, részletes információkat tartalmazó magyar-angol nyelvű kísérőfüzettel.

Kiss Ferenc – Etnofon

Táncházak – klubok

Hétfőn

Magyar táncházak

Piróka zenekar táncháza

kéthetente hétfőnként 19 órától

Közösségi Ház

9200 Mosonmagyaróvár, Fő u. 26.

Ír táncház

Green Fields

minden hétfőn 21-től

Gyökér Klub – Vendéglő

1067 Budapest, Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Oktató: Balogh Melinda

Indiai zenei klub

Calcutta trió

minden hétfőn 19 órától

Marczibányi téri Művelődési Központ 1022

Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-5504

Balkán táncház

Rece-fice együttes táncháza

minden hétfőn 18 órától

Almássy téri Szabadidőközpont 1077 Buda-

pest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

Kedden

Magyar táncházak

Muzsikás gyerektáncház

minden kedden 17.30-18.30

Fővárosi Művelődési Ház 1119 Budapest,

Fehérvári út 47. Tel.: 203-3868

Oktató: Várkonyi Piroska és Bakonyi Ernő

Magyar Tekerőzenekar klubja

kéthetente keddenként 19 órától

Fonó Budai Zeneház 1117 Budapest,

Sztrégova u. 3. Tel.: 206-5300

Tükrös zenekar klubja

kéthetente keddenként

Fonó Budai Zeneház 1117 Budapest,

Sztrégova u. 3. Tel.: 206-5300 18 órától

Gyermek táncház

Táncoktató: Tesseli Zoltán 19 órától Klub

Ír népzene

Ír táncház

havi három kedden 19.30-21.00

Marczibányi téri Művelődési Központ 1022

Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-0803

Oktató: Brónagh Crummey

Duo Sound

2074 Perbál, Egyetértés ltp. A/15.

Tel.: (26)337-090, 201-0393

Fax: 202-2047

Hangfelvétel-lemezkiadás,

hangosítás-világosítás,

hang-fény tervezés, kivitelezés.

Egyéb szolgáltatások: színpadok építése,

műsorok szervezése, rendezvények teljes

körü lebonyolítása

Szerdán

Magyar népzene

Ökrös együttes klubja

minden szerdán 20.30-00.30

Kosztolányi Dezső Kulturális Központ 1093

Budapest, Török Pál u. 3. Tel.: 218-0193

Belépődíj: 120,- Ft

Gyimesi-moldvai táncház

Tatros együttes táncháza

minden szerdán 20.00-01.00

Marczibányi téri Művelődési Központ 1022

Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-0803

Oktatók: Füllöp Attila és Plank Judit Belépő-

díj: 200,- Ft

Balkán táncház

Falkafolk együttes táncháza

minden szerdán 19 órától

Ferencvárosi Művelődési Központ 1091 Buda-

pest, Haller u. 27. Tel.: 216-1300

Oktató: Tündik Tamás Belépődíj: 150,- Ft

Csütörtökön

Magyar táncház

Muzsikás együttes klubja

minden csütörtökön 20 órától

Marczibányi téri Művelődési Központ 1022

Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-5504

Balkán táncház (horvát, szerb, makedon)

Tanac táncház

minden hónap 3. csütörtökjén 19.00-23.00-ig

Ifjúsági Ház 7622 Pécs, Nagy Lajos király útja

13. Tel.: 72/330-211

Muzsikál a VIZIN zenekar

Táncoktató: Szávai József

Ír népzene

Rebel Yell

minden csütörtökön 20.00-21.30-ig

Beckett's Söröző (hagyományos ír étterem és

bár) 1055 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 72.

Tel.: 111-1033

Johnny Thompson

minden csütörtökön 21 órától

Gyökér Klub - Vendéglő 1067 Budapest,

Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Pénteken

Magyar táncházak

Téka táncház

minden pénteken

Budapest I. Kerületi Művelődési Ház 1011

Budapest, Bem rakpart 6. Tel.: 201-0324

17.00 - 18.00 Aprók tánca, kézműves fog-

lalkozás 18.00 - 19.00 Tini táncház 19.00

- 24.00 Felnőtt táncház

Oktatók: Csatai László és Bakonyi Erika

Mező együttes gyerektáncháza

minden pénteken 18.00-19.00

Rózsavölgyi Közösségi Ház. 1221 Budapest,

Ady E. u. 25. Tel.: 226-8553

Oktató: Tálás Ágnes

Méta est

minden pénteken 21 órától

Gyökér Klub - Vendéglő 1067 Budapest,

Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Bihari-sokk

kéthavonta egyszer pénteken 22.00-04.00

Almássy téri Szabadidőközpont 1077 Buda-

pest, Almássy tér 6. Tel.: 267-8709

Csikó együttes táncháza

középiszkolásoknak páros pénteken 16.00-

18.00

Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium 1033 Bu-

dapest, Szentendrei út 83.

Aprók tánca

minden páros pénteken 17.00-18.30

Angyalföldi Gyermek- és Ifjúsági Ház 1138

Budapest, Dagály u. 15/a Tel.: 149-7761

Muzsikál: a Galga zenekar Házigazda: Benedek

Krisztina Belépődíj: 80,- Ft

Fix Stimm táncház

havi egy alkalommal pénteken

Petőfi Sándor Művelődési Központ 2100 Gö-

döllő, Szabadság tér 6. Tel.: 28/320-977

17 órától Gyermektáncház 18 órától Felnőtt

táncház; Oktatók: Széphalmi Zoltán és Bene-

dek Krisztina

Szikes Banda táncháza

minden pénteken 19 órától

MDF Klub 4400 Nyíregyháza, Luther út 4.

Oktató: Bistey Attila Belépés díjtalan

Rakonca zenekar táncháza

minden hónap utolsó péntekén

MÁV RT Arany János Művelődési Ház 9021

Győr, Révai út 5. Tel.: 96/312-446 17.30-tól

Aprók tánca 19.00 - 24.00 Táncház

Belépődíj: 100,- Ft

Délszláv táncház (szerb, horvát, makedon)

Kolo együttes táncháza

minden hónap 1. és 3. péntekén 21 órától

Művelődési Ház 2316 Tököl, Kossuth L. u.66.

Tel.: 24/379-284 Táncoktató: dr. Ember Tibor

Ír-kelta népzene

M.É.Z. Klub

kéthetente pénteken 20.00-23.00

Postás Művelődési Központ 1068 Budapest,

Benczúr u. 27. Tel.: 322-7334

Tara ír-kelta klub

minden pénteken 18.00-23.00

Kosztolányi Dezső Kulturális Központ 1093

Budapest, Török Pál u. 3. Tel.: 218-0193

Görög táncház

Hagyományörző görög klub

minden páros pénteken 19 órától

Angyalföldi Gyermek- és Ifjúsági Ház 1138

Budapest, Dagály u. 15/a Tel.: 149-7761

Belépődíj: 150,- Ft, gyerekeknek: 100,- Ft

Fotó: Kása Béla – Román cigányzenészek

Szombaton

Magyar táncházak

Kalamajka táncház

minden szombaton

Belvárosi Ifjúsági Ház 1056. Budapest, Molnár u. 9. Tel.: 117-5928

17.00-18.00 Aprók tánca Fábián Éva vezetésével; 19.00-20.00 táncoktatás György Károly és Nagy Tímea vezetésével; 20.30-24.00 Kalamajka táncház; 23.00-02.00 Össznépi vigalom vendég zenekarokkal

Tilinkó táncház

páros szombatokon

Táncház 8000. Székesfehérvár, Malom u. 6. Tel.: 22/312-795

Házigazda az Alba Regia táncgyűttes 18.00-19.00 Aprók tánca; 19.00-23.00 Felnőtt táncház

Csík zenekar táncháza

havonta egyszer, szombaton 19 órától

Táncsics Mihály Művelődési Központ 6000

Kecskemét, Rákóczi u. 3. Tel.: 76/320-625

Oktatók: Kocsán László, Csíkné Pap Erzsébet

Kolompós gyerektáncház

kéthetente szombaton 17.00-18.00

Békásmegyeri Községi Ház 1038 Budapest,

Csobánka tér 5. Tel.: 180-2433

Oktató: Palkovics Zoltán

Játszó- és kézművesház

minden szombaton 09.00-14.00

Fonó Budai Zeneház 1117 Budapest,

Sztregova u. 3. Tel.: 206-5300

Foglalkozásvezető: Nagy Mária

Moldvai csángó táncház

Zurgó együttes táncháza

minden szombaton 18.00-tól

Fővárosi Művelődési Ház 1119 Budapest,

Fehérvári út 47. Tel.: 203-3868

Dél-amerikai táncház

Los Andinos táncház

havonta egy szombaton 18 órától

„Táncház” 8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.

Tel.: 22/312-795

Tradicionalis Blues Klub

Dr. Valter

minden szombaton 21 órától

Gyökér klub - vendéglő 1067. Budapest, Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Vasárnap

Magyar táncház

Méta együttes táncháza

minden vasárnap 19.00-24.00

Józsefvárosi Klub 1085. Budapest, Somogyi B. u. 13. Tel.: 118-7930.

Belépődíj: 100.- Ft. Házigazdák: Nagy Zoltán

József, Balogh M. Ágnes, Palkovics Zoltán.

Begrics Lajos és barátai táncháza

minden 2. vasárnap

Vasutas Művelődési Ház 7621 Pécs, Dr. Váradi

Antal u. 7/2. Tel.: 72/ 310-037

16.30 - tól Aprók tánca és játszóház 19.00

-24.00 Felnőtt táncház

Gajdos együttes táncháza

minden hónap második vasárnapján 19 órától

Megyei Művelődési Központ 3300 Eger, Kné-

zich K. u. 8. Tel.: 36/ 311-954

Táncoktató: Bódi Tamás Belépődíj: 120,- Ft

Mező együttes gyerektáncháza

minden vasárnap 10.00-12.00

Cserepesház 1144 Budapest, Vezér u. 28lb

Tel.: 163-2656

Oktató: Tálás Ágnes Belépődíj: 50 Ft.-

Tatros gyerektáncház

minden vasárnap 10.00-12.00

Marczibányi téri Művelődési Központ 1022

Budapest, Marczibányi tér 5/a

Tel.: 212-5504

Hegedős – Fogócska gyerektáncház

havonta egy vasárnap 10.00-13.00

Almássy téri Szabadidőközpont 1077 Buda-

pest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

Német nemzetiségi delután

„Traccsparti” fúvós-zenés táncdelután

Házigazda: Wagner Kapelle

minden hónap második vasárnapján 16.00-

22.00

Erkel Ferenc Művelődési Központ 2092 Buda-

keszi, Fő u. 108. Tel.: 176-6161

Belépődíj: 200,- Ft

Ír - skót táncház

M. É. Z. együttes táncháza

minden hónap 1. és 3. vasárnap 19 órától

Virányosi Községi Ház 1125 Budapest,

Szarvas Gábor u. 3. Tel.: 155-0811

Táncoktató: Martin Hajdú György

Görög táncház

Sirtos együttes táncháza

minden vasárnap 18 órától

Almássy téri Szabadidőközpont 1077 Buda-

pest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

A Bartók Táncgyűttes

felvételt hirdet gyermekcsoportjába.

Néptáncoktatás 8-10 éves gyerekeknek kedd, csütörtök 16.30-18 óráig.

Oktató: Palkovics Zoltán.

Részvételi díj: 750,- Ft/hó. Jelentkezési határidő: 1996. szeptember 16. A csoport

elindulásához minimum 20 fő jelentkezése szükséges!

Utánpótlás csoportjába - Néptáncos gyakorlattal rendelkezők előnyben 14 éves kortól

Próbák: hétfőn 17.30-21.30, szerda 17.30- 19.30 BMK II. em. Kamaraterem, Oktató:

Strack Orsolya és Palkovics Zoltán

Részvételi díj: 400,- Ft/hó (Bartók Kulturális Egyesület tagdíj) Jelentkezési határidő:

1996. szept. 22. Meghallgatás, próbatáncolás: 1996. szept. 23., 25., 27., 17-19 óráig

Info: Helbich Anna, Budapesti Művelődési Központ, 1119 Bp., Etele út 55.

Csuka Marianna felvételén a Nayer Kapelye

Lemezpályázat

A Táncház Egyesület – Tímár Sándor elnök, Berán István, Bodó-Bán János, Havasréti Pál, Kiss Ferenc és Páli János ügyvezetők – döntése alapján „Élő népzene '97” címmel lemezpályázatot hirdet, népzenei együttesek, énekes és hangszeres szólisták részére. A pályázatra eddig még máshol meg nem jelent műsorszámokkal lehet jelentkezni. Annak érdekében, hogy a szakmai zsűri minden egyes tagja a teljes anyagot meghallgatva tehesse meg javaslatát, együttesektől legfeljebb tíz perces, szólistáktól legfeljebb hat perces hangfelvételt kérünk. A pályázati kazetták beérkezésének határideje: 1996. október 31. A pályázathoz egy minden szükséges információt tartalmazó mellékletet kérünk csatolni.

Cím: Táncház Egyesület „Élő népzene '97” 1255 Budapest, Pf. 153. Személyesen: Budapest, I. Corvin tér 8. II. em. 406-os szoba. További információk: 214-3521 (tel./fax) vagy 201-3766/13

A nyertes műsorszámok stúdiófelvételére 1997 januárjában kerül sor, a CD és kazetta megjelenését a XVI. Táncháztalálkozóra tervezzük. A válogatásra felkerülő előadók 1.000,- Ft/perc tiszteletdíjban és egy-egy tiszteletpéldányban részesülnek, valamint a hangfelvételre érkezők utazási költségeit megtérítjük. A zsűri egy 20.000,- Ft-os együttesi és két 8.000,- Ft-os szólista nívódíj odaítéléséről is dönt. Az „Élő népzene '97” antológián fenntartunk 10-12 percet, amelyre a pályázattól független közönségzavazást hirdetünk. A „Legkedvesebb dalom” slágerlista első három helyezettje külön meghívást kap a felvétellel. Az „Élő népzene '97” pályázat eredményét a MAG következő számában közzéteszük.

Népművészeti kitüntetések

A Népművészet Mestere címet kapták: Kovács András - bútorfestő, Mezőkövesd; Lukács Lajos-fafaragó, Budapest; özv. Farkas Bertalané - szövő-hímző, Bodony; Kocsor Imréné - kosárfonó, Békés; Buha György és felesége - néptánc, Kétegyháza; Répás János - szoborfaragó, Hétegyháza; Palkó Andrásné - énekes-mesemondó, Aparhant

Életfa díjat kaptak: Born Miklós - táncos, koreográfus, Békéscsaba Ballasi Táncgyűttes alapítója; Simay Zsuzsa nyug. munkatárs, Budapest, Magyar Művelődési Intézet; dr. Timaffy László - néprajzkutató

A Népművészet Ifjú Mestere díjat kapták: Kosarasné Fülöp Brigitta - fazekas, Budapest; Csíki Lóránt - szövő, Göd; Kiszely Orsolya - hímző, Csabacsüd; Gergely István - vasműves, Szód; Lekrinszky Mátyás és Mucsi György - fafaragók, Csongrád; Prill László - bőrös, Debrecen; ifj. Hancz Péter - szalmafonó, Kóny; Kerti Eszter - ötvös, Gödöllő; Dúdoló együttes - népdal, Szabadbattyán; Polgár Lilla - énekes, Zenta, Jugoszlávia; Miskolczy Mária - énekes, Budapest; Tárnoki Beatrix - énekes, Sárísáp; ifj. Vitányi Iván - hangszerkészítés, Budapest; Benedek Krisztina és Széphalmi Zoltán - táncosok, Bag; Balogh Ildikó és Fantoly Gyula - táncosok, Kecskemét.

Táncgyüttesek, zenekarok, szólisták,
néprajzi gyűjtések fotózása

Kása Béla

2463 Tordas, Rákóczi u. 3. Tel.: (22)467-603

Kiadványok, reklámanyagok, kazetták,
CD-k teljes fotómunkálatai

A Belvárosi Ifjúsági Ház programjai
(Budapest V., Molnár u. 9. Tel.: 117-5928)

Néptáncanfolyamok
Szerdán és csütörtökön 18.30-21.30-ig
(mindkét napon más-más tájegység táncaival)
Oktatók: György Károly és Nagy Tímea

„Legényes” tanfolyam
Szombaton 15.00-17.00-ig (oktató: György Károly)

Népi ének tanfolyam
Csütörtökön 17.30-19.00-ig Fábíán Éva vezetésével

Kalamajka táncház - (szeptember 21-től)
Minden szombaton 17.00-02.00-ig
A 23 órától működő folkkocsmánkban
hetente változik a házigazda zenekar

Aprája

A Csik zenekar „Boldog szomorú dal” címmel jelentette meg harmadik albumát, amelyen erdélyi és magyarországi népzenei mutat be. Az együttes „specialitása” az észak-mezőségi, erdőszombattelki zene. További különlegesség, hogy a zenekar fűvös szólistájaként Dresch Dudás Mihály játszik magyarszovát, erdélyi román és alföldi dallamokat.

Lovász Irén az öt népzenei dialektus mindegyikéből énekel azon a cédén, amelyen a kísérezőné (effektusokat) Hortobágyi László állította elő. A német kiadású korongon 23 dal hangzik el a talányos „Rosebud In A Stoneyard” cím alatt.

Az Ökrös együttes kalotaszegi mulatóénekeket rögzített legújabb cédéjén, közreműködői közt kalotaszegi előadókat is szerepeltet. A hegedűsöknek (Ökrös Csabának és Mohár Miklósnak) Fodor Neti Sándor segít be, míg Sebestyén Márta és Berecz András jól ismert hangjához Simon Jánosné Meggyesi Anna és Türe Lengyel László szólama társul különleges hangulatot biztosítva az egy órányi zeneanyagnak.

Somogyi Győző rajzaival jelent meg B. Szabó János „Az erdélyi fejedelemség hadserege” című könyve, amelyből megismerhetők a korabeli katonai ruházatok és hadi eszközök (fegyverek, zászlók, lószerszámok) is. A kötetet német nyelvű összefoglaló zárja. Az alföldi művész tárlata „Magyar hősök arképcsarnoka” címmel nyílt meg a Néprajzi Múzeumban. Megtekinthető augusztus 31-ig.

Az Íves Könyvek bemutatóján, július 7-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban „látott napvilágot” Kása Béla: Fotográfus című könyve. A szerkesztő, Bari Károly a kultúra folyamatosságát emelte ki a sorozatot létrehívó szándékok közül, míg az összejövetel háziasszonya, Havas Judit színművész azt firtatta a zsűföldiség telt terem hallgatósága előtt, hogy hol vannak most azok, akik a kultúra eltűnéséről, fölszívódásáról cikkeznek. Az est záróakkordjaként a Kabóca együttes szólaltatott meg moldvai dallamokat különlegesen „exponált” dobütémekkel, amelyeket Kása Béla vert.

XVI. Országos Táncszínház Találkozó és Kirakodóvásár 1997. március 22-23. Budapest Sportszínház

Elképzeléseink szerint az ismét kétnapos rendezvényünkön a szombati napra is igyekezünk érdekes programokat kínálni. Az Aprók Bálja ismét hosszabb műsoridőt kap, de újdonságként az Ingyentáncszínházra is szombaton kerül sor, enyhítendő a vasárnapi zsúfoltságot.

A szombat esti küzdőtér és a vasárnap délutáni edzőtermi Fiala Népművészek koncertjére pályázatot írunk ki. A Táncszínház Találkozó hagyományos jellegéhez igazodó – legfeljebb 30 perces – produkciók bemutatására írásban lehet jelentkezni, a Táncszínház Egyesület címén, 1996. október 31-ig. A zenei, táncos és bármilyen más hatáselemet felhasználó műsorokból – egy januárban megtartandó nyilvános előadáson – szakértő zsűri és a jelenlévő közönség válogatja ki a legjobbakat.

1997. március 22. szombat

Küzdőtér - 11.00-18.00 Aprók Bálja

19.00-21.00 Fiala népművészek koncertje

21.00-24.00 Össznépi mulatság

Edzőterem - 12.00-18.00 Ingyentáncszínház

1997. március 23. vasárnap

Küzdőtér - 10.00-18.00 Táncoktatás

19.00-21.00 Hagományörzők gálaműsora

21.00-24.00 Össznépi mulatság

Kamaraterem - 11.00-18.00 Kamaratermi koncertek

Edzőterem - 15.00-18.00 Fiala népművészek koncertje

Kétnapos Kirakodóvásár a küzdőtéren és a körfolyosón. Várjuk az ötleteket, javaslatokat és bármilyen segítséget a Táncszínház Találkozó minél sikeresebb megvalósítása érdekében! (Táncszínház Egyesület)

Etnofon lemezbolt

–eredeti magyar népzenei gyűjtések

–kelta, balkáni, távol-keleti, afrikai népzene

–magyar és külföldi folk-revival zenekarok

–etnojazz, népzenei gyökerű alternatív muzsikák

Katalógusból megrendelhetők az Ocora, Fonti musicali, Pan records,

Unesco collection, Le chant du monde népzenei szériák egyes darabjai.

Címünk: A. Folkcentrum, Budapest VII., Dohány u. 74.,

Telefon: 351-3341. Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 10.00-18.00 óra

Az Etnofon Klubja, avagy Szabadszombat 1996. szeptember 7-től minden hónap első szombatján 18.00-24.00 óráig találkozunk a Vasas művészegyüttes színházában. Kerthelyiség, folk-kocsma, színházterem, galéria, dühöngő a pincében.

Folk-talk-show, élőzene, kiállítások, aktuális témák és közismert személyiségek élveboncolása, derűs beszélgetések, parázs viták és szelíd békülések, mindenféle játék felnőtteknek, utópiák és realitások, ötletbörze, ismerkedés.

Akiket várunk: írók, költők, zenészek, táncosok, színészek, képzőművészek, oktatók és kézművesek, vásárolók, hangszerkészítők, tudósok, száguldó riporterek, mindenféle rendezők és szervezők, filmesek, fotográfusok, hangmérnökök és fénymérnökök, építészek, nyomdászok, gyártók és kiadók, doktorok és üzletemberek, no persze ezek rokonai, valamint barátai. Röviden: Várjuk mindazokat, akik számára a népi kultúra kikerülhetetlen!

Címünk: 1085 Budapest, Kőfaragó u. 12., Tel./fax: 118-1010

Nyári Aprója

II. Pünkösdi Népművészeti Fesztivál

Martos (Szlovákia), május 24-25-26.

Pünkösdi Sokadalom volt Szentendrén,
a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, 1996. május 25-26-26.

A szlovákiai magyarság országos kulturális seregszemléje
Gombaszög (Szlovákia), július 6-7.

III. Nemzetközi Népművészeti Fesztivál

Szeged, július 26. - augusztus 11.

Megjelent a Di Nayer Kapelye első műsoros kazettája. A trió a falusi zsidóság zenei hagyományait eleveníti fel, Bob Cohen jiddisül énekel ezeket a szövegeket.

VI. Csángó Fesztivál – Európai Régió Kisebbségi Folklor Fesztiválja
Jászberény, augusztus 2-4.

Elekiek III. Világtalálkozója – Elek, augusztus 2-3-4.

XI. Matyóföldi Nemzetközi Néptáncfesztivál

Mezőkövesd, augusztus 2-3-4.

20 éves a Jászság népi együttes!

Jubileumi műsor Jászberényben augusztus 9-én

Gyermek Néptánc Fesztivál – Jászksisér, augusztus 10-11.

Gyöngy Nemzetközi Néptáncfesztivál

Gyöngyös, augusztus 11-18.

III. Zemplén Nemzetközi Gyermektánc Fesztivál

Sátoraljaújhegy, augusztus 12-20.

Rokon népek fesztiválja – Szeged, augusztus 2-10.

Hagyományörző Népi Játékok kiállítás

Abádszalók, augusztus 3-20.

A Diákszigeten szereplő folkzenekarok:

Vujicsics, HeavyMéta, Ökrös, Kaláka, Gépfolklor,

Muzsikás, Rece-Fice, Falkafolk, Tatros, Bekecs,

Di Nayer Kapelye, Amaro Suno, Kolompos

A Téka együttes, Bakonyi Erika és Végső Miklós
augusztus második felében a Tititábor (Seattle, USA) vendége.

Naturexpo Budapesti Nemzetközi Vásár, aug. 15. - szept. 8.

Domaházi Hagományörző Együttes fennállásának

25. évfordulója alkalmából rendezett műsor

Domaháza, Általános Iskola, augusztus 31.

XIV. Kecskeméti Népzenei Találkozó – szeptember 6-7-8.

Kiváló minőségű tekerők, rövid határidőre!

VONÓS ÉS PENGETŐS HANGSZEREK

JAVÍTÁSA, RESTAURÁLÁSA

Szerényi Béla hangszerkészítő népi iparművész,

a Népművészet Ifjú Mestere

Cím: 1037 Bp., Fergeg u. 11., tel.: 06-60-325-036

Születésnapj értesítő

Kedves olvasók!

Örömmel értesítelek benneteket, hogy 1996. március 10-én megszülettem. Nevem: Révkomáromi Szakmai Ház. Súlyom: remélem, hogy lesz. Szüleim: Horkay Kata, Méhes József, és Záhonyi András. Lakcímem: Horkay-Méhes, Eötvös u. 54., 94501 Komarno, (tel.: 0819/64346). Négyhónapos korom ellenére már tudok írni, olvasni, telefonálni (még hozzá több nyelven is) valamint kazettákat és video felvételeket ingyen átmásolni. Keress meg nyugodtan, hozd el a kazettát és néhány nap múlva visszakapod a kért anyaggal együtt. Ha postán szeretnéd kérni, arra számíts, hogy a postaköltséget neked illik fedezni. Kaptam már ajándékot Csíkszeredából (Felcsiki gyűjtés), Galántáról (Csiholók), és remélem, hogy fogok még máshonnan is. Mivel csak néhány hónapja létezem, még nem volt időm összeírni, hogy mely anyagok vannak meg nekünk. Ígérem, hogy a legközelebbi SZMF körlevélben és a második félévi Folkhíradócskában már benne lesz a lista.

Berán István: Népművészet az Interneten

Mint a MAG előző számának olvasói már értesülhettek róla, áprilisban – a Táncháztalálkozó alkalmából – indítottuk el ajánlati oldalainkat az Interneten. Így most már nem csak elektronikus levelezést (e-mail) folytathatunk, hanem ajánlati oldalaink (homepages) is láthatóak. Az első három hónap a kísérletezés és a tanulás jegyében telt és nem kevés tanulsággal szolgált.

Az élénk levélforgalomból kiderült, hogy nagy szükség van – és a jövőben egyre inkább szükség lesz – az információáramlásnak erre az útjára is. Egyelőre visszajelzéseket elsősorban külföldről kapunk, amelyben honfitársaink és más érdeklődők nagy örömmel üdvözltek ezt a könnyen elérhető hírforrást és új ötletekkel, tanácsokkal is ellátnak.

Számunkra a fejlesztés irányát a költségek csökkentése és a naprakész jelleg fenntartása szabta meg, s ezen okok miatt új helyre települtünk. Így lehetővé vált, hogy közvetlenül bővíthessük és bármikor módosíthassuk anyagunkat. Felmerült az is, hogy ne csak a táncházmozgalomról tájékoztassuk a nagyvilágot, hanem egy átfogó adatbázist működtessünk. Az új cím tehát: „Népzene, Néptánc, Kézművesség / Folk Music Dance & Handicraft in Hungary” – <http://www.datanet.hu/tanchaz>

Információinkat a World Wide Web hozzáféréssel rendelkezők egyre népesebb tábora 24 órán keresztül bármikor elérheti: Oldalainkhoz nem csak véletlenszerűen juthatnak el, hanem minden létező keresőrendszerhez, adatbázishoz és levelezőcsoporthoz igyekszünk bejelentkezni, valamint folyamatosan kutatjuk a lehetséges érdeklődőket, akiket közvetlenül is értesítünk létezésünkről.

Adatbázisunk csak úgy működhet jól, ha az érdekeltek – zenészek, táncosok, együttesek, tárgyalkotók, hangszerkészítők, hangstúdiók, kiadók és más vállalkozók, valamint társszervezetek és intézmények – szintén fontosnak tartják a megjelenésnek ezt a formáját.

Ezért – mintegy felhívásként – a következőket ajánljuk:

* Néhány soros információ (címmel) az Eseménynaptárban, ingyenesen.

* Egy-egy oldal terjedelmű (magyar és angol nyelvű) szöveg és egy kép (fotó vagy grafika) – a megfelelő rovatban és a későbbi módosítás lehetőségével –, félévente 3.000,- Ft + áfa önköltségi áron, amely tartalmazza a szerkesztés és a gondozás díját is.

* Természetesen lehetőség van terjedelmesebb ismertető anyag elhelyezésére is, melyben szerepelhet szöveg, grafika és/vagy fotó, egy kislemeznyi (1.44 MB) mennyiségben, önálló Internet-alcímmel és módosítási lehetőséggel. Ennek elhelyezését és gondozását is önköltségi áron (1500 Ft/hó + áfa) vállaljuk, amelyhez egyszeri – az anyag jellegétől függő, megállapodás szerinti – szerkesztési költség járul.

Jelentkezési lap a Táncház Egyesület irodájából igényelhető, telefonon vagy faxon, a 214-3521-es számon. Várjuk a jelentkezéseket, hogy minél teljesebb és naprakész legyen népművészeti adatbázisunk!

Táncházas zenésztanfolyam

Tovább folytatódik Budafokon a Táncházas zenésztanfolyam! Tanárok: Salamon Beáta (hegedű), Koncz Gergő (hegedű), Vizeli Balázs (hegedű), Vavrincez András (hegedű), Árendás Péter (zeneelmélet és kontra), Hruz Szabolcs (kontra), Nagy Zsolt (kontra), Mohácsy Albert (bőgő). A haladók bonchidai, szatmári és palatkai, a kezdők kalotaszegi, szatmári és palatkai tánczenét tanulhatnak. A tanfolyam – amelyre új jelentkezőket is szívesen fogadnak, – szeptembertől májusig tart, havonta egy hétvégén. Az oktatás díja alkalmanként és személyenként 1.000,- Ft, amit a helyszínen kell befizetni. A foglalkozásokat a Nádasdy Kálmán Művészeti Iskola épületében tartják. Cím: Budapest, XXII. Anna u. 15/b. Bejelentkezni Mohácsy Albertnél (tel.: 282-6079 vagy szeptembertől szerdán és pénteken délután a 226-7178-as számon), illetve a Táncház Egyesületnél lehet. Az érdeklődők levélben értesítést kapnak a tanfolyami időpontokról.

Vajdasági Aprája

Megjelent az első könyv, mely a vajdasági szerbek gazdag hagyományát egészében mutatja be:
dr. Mila Bosic - Godisnji Obicaji Srba Vojvodini / A vajdasági szerbek évi szokásai (Vajdasági Magyar Folklor Központ)

Idén Szabadkán került megrendezésre a MIRK '96 Nemzetközi Kézimunka és Gyűjtemények kiállítása.

Több mint 300 gyermek részvételével április 20-án tartották meg az Újvidéki Rádió M-stúdiójában a Szólj síp, szólj! népzenei vetélkedő vajdasági döntőjét.

III. Vajdasági Táncháztalálkozó, Feketics, 1996. május 18.

A „II. Aranyciterát” 1996. június elsején tartották meg a szenttamási színházteremben.

Június 1-2. RUMA Vajdasági Néptáncfesztivál

Június 8-9. Kishegyes Durindo – Gyöngyösbokréta (a vajdasági magyarok évente jelentkező népzenei-, néptáncos szemléje)

Június 28 - Július 4. VIII. Etno-camp gyermekeknek, Palics

Július 5-7. Mesterségem címere – VI. Néprajzi tanácskozás, Zenta

Július 5-13. VIII. Etno-camp felnőtteknek, Palics

Július 10-17. Szólj síp, szólj! – népzenei gyermektábor, Ó-Moravica

Július 20-28. V. Bánátmonostori Néptánc-tábor.

Tánc-tanítás: Rábaközi táncok

(Juhász Gyula és Barkó Erzsébet – Szarvas)

Mezőségi táncok (Lukács Imre - Temerin)

Zeneoktatás: citera és furulya.

Kézműves foglalkozások: kosárfonás és fazekasság

Július 22-28. ADA Gyermek Néptánc-tábor

Augusztus 21-28. Batyutábor (énekek, zene, tánc)

Következő lapzárta: 1996. november 10.

K. Tóth László: Hagyományörző hangszerkészítő

Szerényi Béla maga sem gondolt arra, hogy tekerőkészítő lesz, amikor gimnazista korában elkezdett ezen a zeneszerszámon tanulni.

– A Téka együttes egyik muzsikusához, Havasréti Pálhoz jártam az Óbudai Népzenei Iskolába, s amikor tudásom elért egy bizonyos szintet, felmerült, hogy kell egy jó hangszer – emlékszik a gyökerekre a Tekerő Kft. tulajdonosa. – Ezért leutaztam Tiszaalpárra Bársony Mihályhoz, az akkor már csak egyetlen élő hagyományörző tekerőkészítőhöz, s vásároltam egy instrumentumot. Ettől kezdve rendszeresen jártam hozzá zenét gyűjteni, ám a mester a hangszerkészítés fázisaiból is megmutatott néhányat.

– A középiskola után kitanultam a hegedűkészítő szakmát, s úgy nézett ki, hogy ezzel fogom keresni a kenyeremet. 1989-ben viszont meghalt Bársony Mihály, s felesége nekem adta a műhely felszerelését, mert úgy gondolta, hogy én folytathatnám ezt a munkát. Ekkor kezdtem el tekerőket készíteni, s azért is érdekes volt, mert a mestertől maradtak félig kész hangszerek, melyeket én fejeztem be. Villámgyorsan beszereztem kellő mennyiségű faanyagot, és belevágtam a tekerőkészítésbe.

Szerényi Béla: A Pátia-felvételekről - Padkaporos történetek

A Folkmagazinban időről-időre felbukkanó sorozat mostani része a tekerőmuzsika gyűjtésének hőskoráról szól. A legelső hangfelvételek, amelyek rögzítették a tekerő hangját, 1939-ben készültek Budapesten, az úgynevezett „Pátia” népzenei lemezsorozat számára. Ma, amikor minden valamirevaló népzeneész diktafonnal jár-ke, és százszámra tölti meg a szalagokat jobbnál jobb felvételekkel, el sem tudjuk képzelni, hogy micsoda emberfeletti munkát igényelt az első népzenei hangfelvételek elkészítése.

A Pátia-felvételek olyan mély nyomot hagytak az egykori zenészekben, hogy történeteik még ma is elevenen élnek gyermekeikben, unokáikban.

A Padkaporos Történetek című sorozatban megszokhattuk, hogy inkább maguk az adatközlők beszélnek, vagyis a gyűjtések hiteles szövegét adom közre. Ez alkalommal azonban nagyrészt levéltári és múzeumi anyagokra kell hagyatkoznunk, amelyet Bartha Z. Ágoston, Havasréti Pál és jómagam gyűjtései egészítenek ki.

A levéltári anyag összeállítása Rózsa Gábornak, a szentesi Koszta József Múzeum muzeológusának páratlan igényű munkája.

Múzeumtörténeti kutatásaink során értékes levélváltásra bukkantunk 1939. április 15-i dátummal. Feladója a Magyar Történeti Múzeum Néprajzi Tárának igazgatója, Bartucz Lajos antropológus:

„Nagyságos Csallány Gábor úrnak múzeumigazgató – Szentes.

Kedves Barátom!

Jövő szombaton, f. hó 22-én a Néprajzi Múzeum megbízottja kiszáll a szentesi tekerőmuzsikások megvizsgálására. Igen leköteleznél, ha értesítenél arról, hogy az ilyenfajta muzsikásokat össze lehet-e gyűjteni, vagy szükséges-e külön helyszíni kiszállás, vagy látogassa-e meg megbízottunk minden muzsikust külön. Az ügyet szíves figyelmedbe ajánlom. Jóindulatú támogatásodat kérve, maradok szíves üdvözlettel

Dr. Bartucz Lajos igazgató”

Csallány Gábor jegyezte a levél hátoldalán:

„Tekerősök az újságban szombaton való megjelenésre felhívtak – Csallány”

Az Alföldi Újság 1939. április 19-i száma pedig a következő rövid kis felhívást közli:

„Tekerősök (nyenyerek) figyelmébe:

A Magyar Történeti Múzeum Néprajzi Tárának igazgatója arról értesítette Csallány Gábor múzeumigazgatót, hogy egyik kiküldöttünk szombaton Szentesre jön, abból a célból, hogy a tekerős zenészeket tanulmányozza, meghallgassa és hangfelvevő lemezekre zenei felvételeket eszközölgjön. Ennek lehetővé tétele végett felhívja a múzeumigazgató a tekerősöket, hogy szombaton reggel jelenjenek meg a múzeumban. (Sarkadi Nagy Antal utca) tekerővel vagy anélkül.”

Ugyanebből az újságból azt is megtudhatjuk, hogy a híres Szent György napi vásárt (ápr.24), mivel hétfőre esett volna, ugyanazon a napon tartották meg Szentesen, amikor a tekerősöket is összeverbuválták a

Az örökséget felvállaló fiatal ember nem a Bársony Mihály által kialakított modellt utánozza, hanem tudása és a múlt századi tekerők alapján kialakította a sajátját. Ez természetesen hasonlít a Bársony-tekerőkéhez, mert ennek a formának van a legjobb hangja.

– Egy tekerő elkészítése legalább egy hónapot vesz igénybe, az időt a megrendelő kívánságai befolyásolják. E hangszerek iránt nemcsak itthon, hanem külföldön is meglepően nagy a kereslet. A tekerő több mint ezeréves múltra tekint vissza, s egész Európában óriási kultusza volt, illetve van, mert minden nemzet törődik a saját hagyományával. Tetejébe vállalkozásom beindításakor engem már sokan ismertek mint zenészt, így az innen származó kapcsolatrendszerem is segített az üzlet fellendítésében. Ekkor alakult meg a vezetésem alatt álló Magyar Tekerőzenekar, s nekem komoly szakmai kihívást jelentett olyan hangszereket készíteni, amelyekkel jól lehet együtt muzsikálni. A tekerő ugyanis épp oly nehezen hangolható, mint a duda, nem véletlen, hogy a Dél-alföldön – ahol ez a zeneszerszám elterjedt – az egy tekerő, egy duda vagy az egy tekerő, egy klarinét hangszeregyüttes alakult ki. A tekerőnek rendkívül intenzív a hangzása, egyetlen zenész végigmuzsikált vele egy lakodalmat.

múzeumba. Vagy a jól választott időpont, vagy a tekerősöknek nagy száma miatt mindjárt az első alkalommal tizen ülhettek- állhattak Dincsér Oszkár népzenekutató fényképezőgépe elé:

- Szűcs Sándor, a Derekegyházi téglagyár kocsisa, tekerős
- Szenyéri Dániel, ármentesítő társulati előmunkás, tekerős
- Maszlag Józsefné, szatócs, énekes, tekerős
- Balla István, derekegyházi földműves, tekerős
- Sípos József, fábiánsebestyéni kubikos, tekerős
- Székely József, énekes
- Orsós László, tekerős
- Maczik Sándor, klarinétos
- Szegi János, nagyhegyi bérlő, tekerős
- Józsa Imre, derekegyházi földműves, tekerős

Csallány Gábor jegyzetei birtokában megállapíthatjuk, hogy Szalka István a képről valamiért lemaradt, és arra is következtethetünk, hogy nyolcan csak később tudtak megjeleneni. Vagy mert nem értesültek az alkalomról, vagy mert épp akkor más dolguk volt:

- Szabó Ferenc Kistőkéről
- Gere Antal rendőr
- Dudás Szabó Sándor Derekegyházáról
- Gáspár Imre sütemény-árus
- Hérelő Mihály csűrhes kanász
- Gádor István a Szegfű utcából
- Virágos Sándor a Széchenyi utából
- Bugyi József az Ürge sorról

Csallány igényességére jellemző, hogy a nála jelentkező játékosoktól megérdeklődte a már rég elhalt tekerőkészítők nevét is, hiszen saját hangszeréről mindegyikük tudta, hogy azt ki készítette, így az addig már ismert Szenyéri Jánoson kívül az alábbi készítők nevei merültek fel: Gerecz János, Répa Bálint és János.

Egy hónap sem telt el Dincsér első látogatása óta, Putnokon, május 19-én kelt levelében ezt írja:

„Kedves Jó Igazgató úr!

Sok dolgom akadályoztatott, hogy a szentesi tekerősök ügyében válaszoljak, s most is csak felvidéki utam közben írok átutazóban Putnokon. Ezek szerint értesítem Kedves Ig. urat, hogy előterjesztésemre Balla István, Maszlag Józsefné és Kiss József (Fábiánsebestyén) tekerősöket már a közeli jövőben, minden valószínűség szerint Pünkösöd utáni héten (V.28-VI.10) felhozhatjuk Budapestre, hogy itt rendes fekete gramofonlemezre vegyük fel játékukat...

Maszlagné feltétlenül hozza magával citeráját és tamburáját is. Jó volna ha ezeken a hangszereken is megpróbálná azokat a dallamokat, amelyeket én annak idején felvettem. (Hej halászkok, Kiskertemben aratják a zabot, Mindenféle áristomot, Elveszett a lovam) stb. stb. tartózkodásuk...költésége minden tekintetben fedeződik, emiatt nekik aggodalmuk ne legyen.”

Kása Béla felvételén Szerényi Béla

E magánjellegű levélét Dincser csak június 6-án, tehát a korábban kitűzött intervallum végén erősíti meg a Néprajzi Múzeum céges levélpapírján, és ekkor már a felutazás június 11-én vasárnapra kitűzött időpontján túl a pontos menetrendi adatokat is közli. A csoportképen nem szerepelt, és a Múzeumban meg nem fordult Kiss József, akit feltehetően már korábban ismert, külön gondolja van:

„Kis József (ha jól emlékszem, házszáma 57, a vasút mellett, sarokház, szemben a kántorlakkal vagy iskolával) el kell induljon 10.46-kor, Szentendrere érkezik 11.15, itt várakoznia kell, de másképpen nem lehetett a kérdést megoldani. Budapesti tartózkodásuk előreláthatólag 3-4 nap, s ez idő alatt szállást, ellátást, és napidíjat kapnak... én várni fogom őket, hogy... vacsoráról gondoskodjam... a Rádió műszaki személyzete is felkészül 12-13 gramfon felvételekre. Nevezettek vasúti költségét egyidejűleg postára adtam.”

Csallány Gábor „körlevele” a meghívottakhoz június 7-én kelt, akkoriban a Pesten este feladott levelet másnap reggel kikézbésítette a Magyar Posta.

„A Budapesti Néprajzi Múzeumnak hozzám intézet megkeresése alapján értesítem, hogy önt (Kegyedet) zenei felvétel végett Budapestre hívják... A pályaudvaron Dincser Oszkár várja. Vacsoráról, szállásról gondoskodva lesz... Szíveskedjenek a felhívásnak eleget tenni. Útiköltség felvétele végett nálam kérem jelentkezni.”

Ugyanakkor egy levélben nyugtázza a pénzt, és röviden tájékoztatja Dincsert az időközben kialakult „versengésről” a tekerősök közt, hiszen nyilvánvaló, hogy mindnyájan akartak menni, talán nem is csak az utazásért, hanem a bűvös rádió-stúdiók látása, és a kétségtelen vele járó dicsőség miatt.”

Eddig az idézet Rózsa Gábortól.

A fent említett versengésre pedig így emlékezett Maczik Sándor 1984-ben, Szentesen:

„Akkor engemet behivattak...bizottsági tagnak, hogy melyiket választom a stúdióba.

Hát aztán az öreg Balla került fel, mert az legparasztosabbnak nézett ki, meg legöregebb is volt. Én szerintem – ezek a tekerősök közül – mind

egyforma volt. Érdekes volt, mer mikor mentem valamerre, akkor – engemet javasolják mán be, én tudok tekerőzni – tudom, mondok, akkor elmentem, akkor gyűtt az is : hát megfizetek én, hát mondjad má, hogy hát én tudok, hát szeretnék fönnjárni Pesten, hírneves dolog.

Ez így volt, majd aztán én megmondtam azt az őszinteséget – énnekem nincsen személyválasztás egy se, mer –mondtam, hogy – nézzék, az én fülem ki van nyitva úgyhogy a jóhőn, azt én nem bírok személyválasztást csinálni, úgyhogy mondtam nekik, hogy egy se jó, hogy ahun való képest, hogy tekerőzni van aki tudott: édesapám, Maczik Sándor – abbón nem bír alkalmazkodni senki se a tekerőn. De ő meghalt már huszonnyolcban. „

Pesten, a stúdióban történetekre pedig Kiss József leánya, Csikós Mihályné Kiss Erzsébet emlékezett 1990-ben, nyolcvan esztendősen:

„Már akkor asszony voltam, hazajöttem, az édesanyám sírdogált. MÉR sír? Hát asszonya nem akartam apátokat elengedni. Fölvitték Pestre a stúdióba zenélni. Egy hétig volt fönt, és az a zenetanár minden nap kísérete, egy óra hosszat kellett neki zenélni. Akkor látta életébe először Pestet. Azt mondta: szállodában aludtam, és reggelim, ebédem, vacsorám ott volt az étterembe.

Kérdeztem tőle, hogy melyiket muzsikálta, és hogy ment, azt mondta, nagyon nehezen ment először. Szegény aztán még mondta is, tudod, úgy megijedtem, mondom mér, ugye mer lement az a hanglemes vagy mi, azt amíg nem volt jó, visszament. Aztán megint lement, meg megint visszament. Mikor aztán leereszkedett. és lecsengett, egész közel ment, azt megijedtem! – azt mondja – az akik ott voltak, mondták, ne tessék félni Kiss bácsi, nem megy az a fejire.

Így azt mondta, hogy olyan közel ment hozzá, ahogy zenélt, azt mondta, folyt róla a víz mikorára jól lett, mikorára fölvették. Azt mondta, mindezt beleadtam, ami csak belefért.

S nem tom mennyi pénzt kapott! Mondta pedig akkor drága jó anyám, hogy mennyi pénzt kapott, és abból asszonya, vettem egy imakönyvet, emlékebe, hogy férjem ezt a pénzt kapta a stúdióba amikor zenélt.”

Fotó: Balla István tekerős – Szentes

A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum nyári és őszi programjai

Augusztus 20. Aratóünnep
Istentisztelet; Aratóbál hagyományörző együttesekkel; Kézművesek bemutatója

Szeptember 8. Az emberélet fordulója. Lakodalom

Bagi Muhany Elemér Hagyományörző együttes bemutatója; Kézművesek bemutatója

Szeptember 22. Legényavatás és toborzás emléke a Kisalföldön

Istentisztelet; Hagyományos legénypróba, avatás; Kézművesek

Október 6. Sziüret

Szölőpréslés, mustnyeres bálványos présen, mustkóstoló

Október 20. Ünnepélyes évadzáró

A múzeum április 1-től október 31-ig (hétfő kivételével) 9-17 óráig tart nyitva.

Cím: Szentendre, Sztaravodai út

Tel.: (26) 312-304

Fax: (26) 310-183

A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum rövid története

A magyar szabadtéri múzeumok létrehozásának gondolata először a világkiállítások kapcsán merült fel. A kialakulás útján fontos állomás volt a bécsi világkiállítás, ahol 1873-ban egy nemzetközi falu keretében magyarországi házakat is bemutattak. A honfoglalás milleniumi ünnepségei alkalmából, 1896-ban született meg az első valódi „skanzen” jellegű múzeum, a Néprajzi falu, amely huszonnégy eredeti tárgyval berendezett házból és egy fatemplomból állt. A Néprajzi falut alig fél évszázad fennállása után lebontották, de ettől kezdve egy állandó kiállítás gondolata újra és újra fölmerült.

A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumot az okiratok tanúsága szerint 1967-ben alapították a Néprajzi Múzeum osztályaként, de az építési munkálatok csak 1968-ban kezdődtek meg. 1972-től önálló intézményként és tudományos kutatóhelyként működik. Évkönyve a Ház és Ember, tájékoztató füzet a Teka.

Ez az ország legnagyobb szabadtéri gyűjteménye, Budapesttől alig 30 km-re, a Pilis-hegység lábánál. Tájegységekbe csoportosítva mutatjuk be Magyarország legjellegzetesebb vidékeinek népi építészetét, a falusi és mezővárosi társadalom különböző rétegeinek és csoportjainak lakáskultúráját, életmódját, a 18. század végétől a 20. század első évtizedéig.

A Felső-Tiszavidék tájegységet – első kiállításunkat – 1974-ben nyitottuk meg. Az azóta eltelt évek során felépült és látogatható a Kisalföld, a mándoki görög katolikus templom és temető, a tiszántúli református temető és kőker.

1992-ben készült el az Alföld első reprezentatív épülete, egy tímárműhely Bajáról. 1993-ban tizenhét új épülettel bővült, s ezzel befejezéséhez közeledik a Nyugat-Dunántúl építése.

Tervezés alatt álló tájegységeink: a Közép-Tiszavidék, a Bakony-Balaton-felvidék, a Dél-Dunántúl, valamint az Alföld többi épülete, és néhány különálló szakrális épület, műhely, valamint egy északmagyarországi mezőváros.

Bankó András: A tyúk és az ABC - Nyelv.e.l.ő

Elemiben úgy tanultuk, ty-vel kezdődő köznévként csak egy akad a magyar nyelvben s ez: a tyúk. Fölapozható egy csomó szótár (pl. Magyar Értelmező Kéziszótár, Magyar Szinonima Szótár stb.) – mind hiába. Más szófajokban kutakodva esetleg előkerül egy-két indulatszó (Magyar Helyesírás Kézikönyve, Akadémiai Kiadó 1992, 627. oldal: tyuhaj!, tyúha!) s ha megengedhetőnek tartjuk a menyecske, vagy kisasszony értelemben használt, bizalmaskodó tyutyu szót, akkor már van két darab köznévünk. (A származékokat, mint tyúkvész - tyúkvész nem volna tiszta hozzászámítani.) Ilyen előzmények után érthetően izgatott lettem, amikor egy cselekvést jelentő, ty-vel kezdődő tájszóba botlottam.

„Keresi az anyját, tyáttaz, jár az erdőn, sír, búsul... s nincs az anyja.” – olvasható a Magyar népmesék (szerk.: Ortutay Gyula, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1960) II. kötetének 809. oldalán. Az egyébként három kötetes gyűjtemény teljes szöszedete 21 oldalt tesz ki, de ez az egyetlen ty kezdőbetűs szó benne. Jelentése kiderül az idézett mondatból, a könnyű függeléke a „kiáltoz” szinonimájaként tartja számon. A mese címe: A világszép asszony, a jegyzet ezt írja róla: „Hófehérke meséjének igen szép népi változatát őrizte meg számunkra Lázár István magyarlapádi szövege, mintegy bizonyítékul arra, hogy ezt a mesét nálunk nemcsak a Grimm-féle gyűjtemény terjesztette el, hanem minden valószínűség szerint ismeretes volt már korábban is.”

Aprája

A Szorakaténusz Játékmúzeum (Kecskemét) ismét „Noé bárkáján” címmel mutatja be 100 alkotó nemezelte állatkáit s más játékeit. A kiállítás megtekinthető 1996 december 31-éig, ezt követően nyugat-európai körútra indul a gyűjtemény.

A Magyar Népi Iparművészet Múzeuma (Kecskemét) „Magyar gyékényesek” címmel válogat közel ötven hazai és erdélyi mester munkáiból, ez a tárlat augusztus 18-áig látogatható.

A dunaföldvári várudvar északi részén elkészült mintegy 250 négyzetméteres, új, fedett kiállítóhelyiség első tárlatán a kortárs faragóművészet remekműveivel ismerkedhetnek az érdeklődők szeptember végéig. A kiállítóterem menedzsere, dr. S. Kovács Ilona etnográfus tervezi, hogy a későbbiekben állandó faragástörténeti bemutatót alakítanak ki, s lesz galéria-részleg, ahol ma élő alkotók munkáit árusítással egybekötve mutatják majd be.

A PMobil és az ÁHZ közös, „Honfoglalás” című cédéjén az 5-ös szám Sebestyén Mártáé, egy moldvai népdalt énekel, míg az 1-est – a hangról ítélve – az a Bolot Biryshev adja elő, akit 95/2-es számunkban mutattunk be „Traktoros igris” fedőnevű cikkünkben. (Sajnos elfelejtették fölűntetni a közreműködők közt, pedig ez a „Sámán-ének” egészen hiteles...)

„Adjon az Isten” címmel jelentette meg az új életre kelt Gépfolklór együttes első albumát. Továbbra is repertoár-darab a Súlyom-ének, az Úgy néztem magamra – mind új verzióban –, és írtak saját számokat is.

Dél-alföldi Szaxofonzenekar néven új együttes alakult (a korábbi, folk-céhes duda-, tekerő-, tambura-zenekarok mintájára?) – leggyakoribb föltűnési helye a Fonó Budai Zeneház.

A Barbaro együttes a veszprémi Petöfi Színház számára írt zenét Arisztofanész drámájához – adta hírül laptársunk, a Wanted –, a kb. 40 perces anyag valószínű lemezen is megjelenik.

Vérszemet kaptam. Először az Akadémiai Kiadó sorozatára vettem rá magam (Az ikertündérek – zagyvarónai, a Hajnalpelika – rozsályi népmesék gyűjteménye s így tovább), 8 kötet szöszedete koszarozott ki. Elővettem hát a becses, 1908-ból való Hétfalusi csángó népmesék-et (gyűjtötte és jegyzetekkel kíséerte: Horger Antal!), ebben sem szerepelt ty kezdőbetűs szó, amint Kriza János először 1863 januárjában megjelent Vadrózsák című székely népköltési gyűjteményében sem. Hasonlóképp potyára lapoztam föl felvidéki, moldvai, szatmári és szlavóniai, továbbá andrásfalvi és kibédi daloskönyveket, nem letem újbabbakat.

Így következett Kallós Zoltán: Balladák könyve (Magyar Helikon, 1977), amelyben egy szó vigaszdíjul szolgált: tyár - épp, éppég; bár a hozzáfűzött jegyzet valószínűsíti, hogy a román „chiar” az eredetije. Végül belelapoztam Horváth István: Magyarórdi toronyalja című munkájába (Magyar Helikon, 1980) s a bőség zavara tört rám. A „tyúk” előtagot tartalmazókon kívül a következőket sorolta elő a szerző:

tyáka – logikátlan, kapkodó gondolkodású (nő); tyáun – logikátlan, kapkodó gondolkodású (férfi); tyútyu – hordd az irhád! – Na, mehecc; tyútyu, tyútyuka, tyútyuka! – tyúkot hívó szó.

Ha pedig nem egyedüli a „tyúk”, akkor babitsi alliteráció is alkotható: Tyáka tyutyu tyáttaz: tyútyuka, tyútyuka! Sőt, élénk képzelőerővel a „kiáltoz” jelentés bővülte lehet, amikor a telefonba hallóz valaki, magyarán így szól: tyátt! Ily módon már elsüthető köznyelvi fordulatként is.

Gervai Mária: Régi mesterségek – A csipkeverő

A vertcsipke készítés hazánkban mintegy 400 éves múltra tekint vissza. Azóta ékesíti ruházatunkat, teszi szebbé, meghittebbé környezetünket, templomainkat, lakásainkat. Az itáliai reneszánsz által meghonosított új divat hazánkba is eljutott. Mátyás király olasz származású felesége, Beatrix királyné (1476) Itáliából hozott paszomány és csipkekészítő mestereket.

A magyar viseletben a középkor végén általános volt a csipke viselete, lenfonálból, selyemből, de arany és ezüstszálból egyformán helyet kaptak a női öltözetekben és a férfiak dolmányain, mentéin. Készültek vallásos tárgyú gyönyörű darabok, oltárterítők, papi díszruhákhoz applikációk, és volt idő, mikor a nemesség még vadászatra is csipkekezelőben járt, sőt cipőjükön is csipkerészt használtak.

A legszebb vert csipke köztudomásúlag az egykori egyesült királyságokból, a Németalföldről, azaz Hollandiából és Belgiumból származik, mégpedig Brüsszel, Antwerpen és Mechelnből, de a XVII. században már híresek a magyar bányavárosokból kikerülő vert csipkék is (Selmecbánya, Körmöcbánya).

A Rákóczi-harcok lezajlása után támadt gazdasági válságok az általános díszes viselet divatját megszüntették. A csipkeipar sorvadni kezdett, de ügyes kezű asszonyok munkája nyomán új-jászületett e régi mesterség. Vásárokon, kézműves kiállításokon, a Mesterségek Ünnepeén csodálhatjuk meg az aprólékos munkával készült csipkéiket – mint egy sok száz éves kézműves kultúra mai üzeneteit.

Fotó : Molnár Ferenc

Pályakezdők névjegye

I.
Minden évben van táncdísztalálkozó – és minden évben van pályázat és lemeztanulmány is. Sajnos azonban lassan az lesz a hír: idén még megvolt. Pedig tényleg fontos kiadványsorozat ez, a pályakezdők névjegye. Minden évben akad egy-két új szereplő (mint most a sepsiszentgyörgyi Demeter Erika, a Veszprémi Klezmer, illetve a Dúdoló együttes). Persze öröm újra hallani azokat is, akik a korábbi években debütáltak (pl. Bakó Katalint, a Vándor Vokált, a Bekecs együttest), s nyilván kell néhány „húzó” név is, „akkikkel” könnyebb eladni a válogatást (mondjuk a Csík, a Dűvő, a Falkafolk és Ghymes zenekarokéval).

Minden évben előbukkan egy-egy ritka tájegység, zenei csemegének számító földolgozás. Ilyen idén a veszprémi klezmerelőadók méltóságsteli, jiddis lakodalmasa, ilyen a Bekecs mezőbándi korcsosa, vagy Bakó Katalin bátor hangú mezőkeszűi éneke. Ide sorolható a Dűvő együttes szép „Magyar szülő”-ja, olyan többlettel, amely a szűkebb pátriát, a Bodroghköz népszerűsíti. Öröndetes, hogy a délvidéki zene hagyomány kezd visszatérni a köztudatba; a Hajnalkötöző együttes két bácskai dallammal jelentkezett, s a Tamburazenekar kórógyi lakodalmasa is ilyen hiánypótlás (egyben fájdalmas mementó lehet az elnéptelenedett falu emlékére), valamint mind erőteljesebb a moldvai muzsika bemutatása is (lásd Dúdoló, Zurgó, Tilinka együttesek számaikat, utóbbit Demeter Erikával). Vannak azonban olyanok is, akik nem földrajzilag szélesítik a „látómezőt”, hanem történelmi távlatokat nyitnak. Ilyen a Ghymes trubadúr-ihletű „Szerelmes dal”-a,

még ha a szintetizátoros-szaxofonos hangszerelés „korszerűsíti” is, és ilyen Juhász Katalin Álmos vezéről szóló „Históriás éneke”. Már az eddigi fősorolás is legalább 60, az egész lemez 100 előadó jövőjét érinti (képtelenségnek tűnik, hogy ennyi zenész rokona, ismerőse, valamint a lemezgyűjtők ne tudnák „eltartani” a sorozatot!), végső soron pedig a műfaj jövőjét is: kap-e bátorítást, aki ilyesmire adja a fejét. Habár abban azért lehet bízni, hogy mindig terem ide a Duna-tájrán olyan ember – lemeztanulmánytól függetlenül – aki úgy tud mulatni, mint Agócs Gergely. Örizzük meg kedélyünket!

II.

A III. Vajdasági Táncdísztalálkozó kazettája izgalmas hangdokumentum, noha a szerkesztők (a Batyu együttes tagjai) többé-kevésbé olyan műsoridőket „ítéltek oda” az egyes előadók-nak, mint amennyire érdekesítőnek tűnt számomra a munkájuk. (Ezt a perc-másodperc számot tüntetem föl a számok címe után). Még a nyolcvanas évek derekán hallottam négy délvidéki zenekarról (Batyu, Hívogató, Kóta, Tiszavirág); megnyugtató, hogy – a hangszalag tanúsága szerint – a fele még megvan. És sorolnak az újjak!

A kezdők komótoságával szólnak a Csalóka együttes bácskai dallamai (4'01”), ugyaninnen választott témát a meggyőzőbb fölkészültségű Tisza tamburazenekar és Koncz Éva (4'15”), bár a hegedűszo kissé elnyomja a pengetősöket. Sajnos dilettáns földolgozásnak tűnik a „Szerelem, szerelem” (3'50”) a Csalóka és a Batyu zenekarok, valamint további szólísták előadásában; afféle gála-induló hatását kelti, és roppant kiforratlan. Ugyanakkor a Batyu zenekar a „Somogyi táncdallamok”-kal rendesen kivágta a rezet (3'18”); szépen fölépített szám kellemes cimbalom-szólammal. Kicsit hamis a duda

Vrábel János kezében, aki délalföldi dallamokat játszott (2'39”), Polgár Lillának, a „Kimentem a hegyre” előadójának pedig olyan „túlerő” van a torkában, amivel még maga sem tudott megbirkózni. A tetszetős, letisztult éneklés példáját a rutinos Kóta rutinos énekesnője mutatta be a „Bo-gyiszlói népdalok”-kal (3'32”). Ismerős dallamait színvonalasan szólaltatja meg a kíséret is.

Amiben leginkább eltér a vajdasági kiadvány a magyarországi találkozó antológiáktól, az, hogy itt a citera is helyet kaphat (nálunk a pályázati rend alapján ettől és a pávakörök műsoraitól eltekintenek). Micsik Béla hangulatos zenét pendít „Muzslai sánta citerázás” címmel (2'46”), amely valószínűleg aszimmetrikus ritmusáról kapta a nevét. A Csujogató együttes citerái mellett egy furulya is szól, amit a lánykórus szölamá tetéz a „Völgyesi dalok”-ban (3'10”), számomra kicsit a növendékhangversenyek légkörét idézi. Ígéretes viszont a Kiskormos együttes produkciója, a „Széki népdalok”-at (2'50”) tehetségesen szólaltatják meg, még akkor is, ha átérződik rajta a budapesti Újstílus zenekar hatása. Remek szám Szabó Csilla és Kun Zoltán moldvai népdalcsoakra; a Tatros-hangzson edzett fülek se találhatnak kivetni valót benne. Az viszont fejtörést okozhat, hogy a fúvós szölam (furulya, tilin-kól) és az eleinte halvány, majd mind zengőbb koboz-szó közben ki püföli a dobót? Csak tippelni tudok, hogy a fiú fújja s a lány pengeti hangszerét: ez a duó az Anonymus trió.

Dicséretes, hogy a legtöbb vajdasági előadó hangsúlyt fektet a szülőföld hagyományainak megtartására; bizonyos, hogy ha annyi ideje muzsikálnak, mint a Kóta vagy a Batyu, meggyőzőbb, átütőbb megszólalás jellemzi majd a most föltörekvő muzikusokat is – a Jóisten tartsa meg őket!

Import Moldvából

Kölcsönbe kaptam pár romániai (román) kazettát, mind abból a sorozatból való, amely Constantin Brăiloi (1893-1958) népzene-tudós emléke előtt tisztelg. Közülük a »Fanfana din Zece Prăjini« címűről ejtenék pár (laikus) szót az alábbiakban. Ujdonságnak nem nevezném ezt a '94-es kiadványt, de fontosnak tartom, hogy bírt adjon róla a lap.

Zece Prăjini fúvószenekara két alkalommal vette föl ezt az anyagot ('89-ben és '93-ban), a számok többségét stúdiókörülmények közt (pl.: elég „jól fésült”, tisztán, szépen szól az A/10-es »Rusasca de Buzdug«), míg néhányat a hagyományos közegben rögzített (pl.: a B/9-es »Bătuta« közben kutyaugatás hallható – dedikáció a Tilos Rádió népzenei műsorainak?). Persze a vonószenékhez szokott fülnek nehéz eligazodnia a pergő ritmusú fúvósszólamok közt, de hát ilyen a vérbeli moldvai román zene. Amennyire kihámozhattam a kísérvőszövegéből, arrafelé is a hegedű, koboz, furulya, cimbalom közül válogatott hangszere összeállítás számított „népi zenekar”-nak (a moldvai csángókéhoz hasonlóan), s csak a 30-as évektől terjedt el ez a rézfúvó-hagyomány. A 23 számból 21 tánczene (többnyire 1-2 percesek, iszonyú gyorsak, 2 legföljebb 3 zenei motívum váltakozik bennük), 2 pedig szokásének (ezek pár perccel hosszabbak). A zenekar állandó tagja 5 fúvós és 1 dobos, bár még 12 közreműködőt sorol föl a borító. Van olyan szám, ahol a teljes nagyzenekar szól (ilyen örületes kavalkád hallható többek közt az A/11-es »Ciobăna-sul«-ban), az ember szinte elcsodálkozik, hogy lehet egyből ennyire „vad” ritmussal indítani. A Mezőségen legalább félóra „bemelegítés” kell, mire fele ennyire nekiküzesednek a frissnek. Persze akad melankolikusabb anyag is (A/2. »Sărba«) – de csak mutatóba. Ajánlatos az

A/5-nél kezdeni az ismerkedést; eleinte itt csak pár dallamvivő (klarinet és trombita) káprázatoskodik a csontos ritmuskíséret (dob) fölött. Az A/6 – az előbbi téma variánsa – kiegészül az ellenpontozó basszuszkissérettel (tubának hallom, de az ismertetőben szárnyaskürt áll), így könnyebb megérteni, hogyan épül föl a zene szerkezete. Ahogy rendes szvingzenekarokban szokás, itt is több dallamvivő hangszerezen végigporoszkál a főtéma, míg a kíséret csakis az ütemtagolásban érdekelt. A két szokásében a dallamvivő hangszerek énekelnek, így csak az átvezetéskor tudják fűjni a rezekeket; legalább nem nyomja el az éneket... Érdekes még a 3/4-es rnmusú „Geamparau” (B/2) és a szípközézőn vidám „Cărâșelul” (B/5) – ezek akár Johann Strauss tollából is előbuggyanhattak volna.

Nem tudom, hol kapható ez a kazetta – szerintem érdemes lefűlelni –, legrosszabb esetben kölcsön kéne kéri valakitől.

Portéka Hagyományörző bolt

Viseletek, szöttesek, néprajzi és más könyvek, kották, hangszerek, népzenei hanghordozók, játékok, szövkereketek, gyöngy, gyapjú, bőr, kerámiák, mézeskalács, fafaragások, és még sok más.

Boros Miklós

1055 Budapest, Szent István krt. 23.

Telefon: 1533-027. Nyitva: 10-18 óra. Szombat: 10-13 óra.

Egyszólam kétszer süt

Kétszer süt azért, mert a kazetta után a „Fa szülte ágát” című műsorral lézerkorongon csak hónapok múltán találkozott a gyűjtő. A főlvételek külön-külön is jók, de együttesen még inkább; belső izzása van a válogatásnak – így aztán kétszer süt a számokat hallgatva is, hisz a néplélekkel találkozhat az ember. Az Egyszólam titka, hogyan csinálja, viszont a légy muzsikás elmélyültsége nélkül aligha sikerülne.

Próbát lehet tenni: csak úgy összeolvasok néhányat a somogyi nóták címéből – „Fut a csikó”, „Lóra csikós”, „Neki Kolozsvarnak”. Ugyanígy összecsempesítünk egyes sorok, ahogy az életérzésre összpontosítok: „Valahol a halál / Majd csak rám talál (A/1)”, „Tartottam szeretőt, de már régen vége / Ha tartottam, megszenvedtem érte” (A/2), s még ugyanitt a fürgébb ugrós során meghal a béres, a gulyás, a zsidó, a juhász, a kecskés... Szerelmeseik fájlják az elválást, anyák féltik fiaikat a katonaságtól – csupa bánat, csupa keserűség a somogyi oldalon. (A kazettán „B” jelöli a gyimesi részt, eszerint írom, hogy jobban elkülönüljön.) „Miért neveltél föl engemet?” – panaszolja föl Berecz András egy keservesben (szólóének, 3/2). Aztán így: „Én Istenem, valahára / Viselj gondot az árvára” (B/5) ám a gyorsabb tempó is búsongat, a búcsú hatja át. Mi jöhet még szomorúbb? „Volt két szép szeretőm / Meghótt mind a kettő” éneklő Fábrián Éva (szintén szólóban B/6). Eszem ágában sincs azt sugallni, hogy itt sírva vidag a magyar; inkább az szembeötlő, bármily nagy a távolság Somogy és Gyimes közt – rokonok.

Konok következetességgel a zenei összetartozásra is biztos fényt lehet deríteni. Most legyen elég annyi; Somogy és Gyimes egyszólam egyként furulyákon, furulya-féléken szólal meg (az egyetlen kivétel: A/4, Patkó Bandi nótája dudán zendül), mintha a vigaszt adó dallamok enyhíthetnének a fájdalmas népköltési szövegeken. A somogyi ágon azért előkerül a mókázhatnék is: „Hopp, kincsem, galambom! / Nincsen gatyamadzagom!” s a Cinegemadár (A/7) ritkán hallott, tövig pikáns változatában új értelmet nyer a sor: „Miért beljebb nem jöttél!”, hát persze az elutasítás sem késik: „Ha így félsz / Minek élsz...”

Az Egyszólam bátorkodott belevetni magát a mélyibe – vagy a dunántúlihoz stílusosabban: a közepibe (!)-, önmagában is irgalmatlan nagy anyag a Somogyé, s még legalább ekkora falat a Gyimeseké – kifogyhatatlan gazdagságú tárház mindkettő. Szigorúan puritán viszont Juhász Zoltán és Sáringi Kálmán szemlélete, amikor csak a furulyákat „hajlandók” fújni, nincs kedvezményes (B oldali) tilinkozás, nincs alkalmi (A oldali) árleszállított dorombozás, kizárólag a tiszta és sűrített mondandó: a legjava. Kivételes szerencsémre hallhattam azt a munkaszalagot, amin összegyűjtötték a gondolataikat e két témában – nyugodtan kijelenthetem, egy duplalemezre elég lett volna –: abból gyűrték e mostani 16 számot. Szépen megkelt, még akkor is friss-ropogós, amikor közismert édességeket talál föl. Ki ne fújna kívülről, hogy „Kossuth lova megérdemli a zabot” (Halmos uram ünnepségén »Béla lova«-ként is....), a B oldali változatban most huncutságból: „Kicsi csillag” a kezdősor. A „Volt nekem egy kecském” persze szintén jókora „átverés”. A főlvezető versszakok alapján már-már elhittem, hogy az A/3 ugrósa egy újabb variáns, amikor kiderült, ez a mekegő se járt jobban, „megette a farkas”...De! „csak a likát hagyta -fújod-e?”

Jó, hogy vannak még, akik nem sajnálják rá a fáradságot s előáznak ilyen ódon csecsebecsüket a népemlékezet mélyéről (közepéről). Már az Egyszólam első albuma süttött, most is ahhoz méltó, remek produkció kerekedett... S hogy idén csak akkor tudták kiadni, amikor a kazetta ára befolyt? hát, Istenem! A pénz-, illetve a számcsinálás közül ők négyen az utóbbihoz értenek. Betyárosan!

Csöcsös klarinéthoz bársonyos tekerő

Szerényi Béla (tekerő) és párja, Kóta Judit (ének) kazettán és cédén jelentette meg „Túl a Tiszán” című műsorát. Elég tudatos a szerkesztése ahhoz, hogy kellően változatos legyen. Tájégségei közül a dél-alföldi zene az uralkodó (Bokros, Szentes stb.), ízelítőként somogyi és Bács-Kiskun megyei szól mellett s tizből két szám a régizene (XVIII. sz.). A feldolgozások hangszerelése is változatos; bőgő, kontra, duda, dob, sőt szaxofon bukkán föl a közreműködők kezében a hagyományos tekerő-klarinetos, illetve szóló-nyenyeres számokon kívül. A tempó tekintetében szintén bőséges a választék, a komor gyász-zene, a vidám mulató-nóta s a friss csárdás egyaránt föllelehető. Különleges hangulatú az „Az olajok” kezdetű szám második, instrumentális része, ahol a rézfúvós és a dob egészen vad (új stílusú) fürgetegével csap le a hallgatóra. Mai hangvételű az – egyetlen tekerő-mentes – Adjon Isten rózsám”; a szaxofon-kontra alap óhatatlanul a Dresch quartet világát idézi. Érdekes a „Gigue” szökdécselő ritmusa, kánonszerű szólomával, pengetős kíséretével az ír eredetű tánczene franciaországi (rokoko) példáján mutatja, mennyire elterjedt volt egykor a tekerő szerzte Európában...S mily hálás lehet az utókor, hogy Bársony Mihály megőrizte Magyarország számára a legutóbbi időkig. Most már Szerényi Béláé és Tekerőzenekar-beli társaié a felelősség, hogy kishazánkban ki ne hunyjon a nyenyerezés tudománya. Az albumot igényes borító teszi kelendőbbé, amelynek szigorú zenei rendezője Havasréti Pál volt, s kiadását a Fonó Zeneház gondozta.

Előfizetési-támogatási felhívás külföldön élők részére

Kedves külföldön élő olvasóink!

Szeretnénk, ha Önök is rendszeresen hozzájuthatnának a folkMAGazinhoz. Aki legalább évi 10 CHF (vagy annak megfelelő más pénznem) támogatást adományoz, annak ingyenesen megküldjük a folkMAGazin megjelenő példányait. Adományokat egyéb célokra is – pl. Táncháztalálkozóra, Budapesti Folkfesztivál, kiadványok, gyűjtések stb. támogatására –szívesen fogadunk csekken vagy átutalással a következő devizaszámlára: OTP I. kerületi fiók MNB 11701004 Táncház Alapítvány B82678

Örömmzene

Mindössze azon bánkodom a Téka együttes új, „Ha te húzod” című albumát hallgatva (CD-n és MK-n adta ki a Harmónia BT), hogy Havasréti Pál keveset énekel. Az együttes biztos rendszeres fizeti a TB-t – az énekesnőre, Tárnoki Beatrixra gondolok –, de azért túlzott álszerűségnek tartom, hogy a kitűnő torkú bőgős végig a háttérben maradjon. (legfőképpen a vokálban zümmög néha, akkor egyből kihallani!) A műsor – egyébként – az együttes 20 éves fennállásához kapcsolódva született. A csoport szándéka szerint a válogatás nyilván nem annyira az újdonság erejével kívánt hatni, mint a jókedű, örömteli zenéléssel; nagyjából úgy, ahogy a színészvilágban adják a jutalomjátékot.

Zömében ismert tájegységekről valók a dalok (széki, gyimesi, kalotaszegi), bár ingyencék is találunk köztük csemegét (szováti, nagysajói). Ami igazán különlegességnek, vagy ritkaságnak számít, az Magyarbecéről származik (a 2. és 3. szám), megismerhető a teljes párostánc-ciklus muzsikája. A hangszeresek összeszokott játéka itt (s a legtöbb számban) briliáns pillanatot hoz, szépen fölépített tempóváltások csiklandozzák a lankadó figyelmet.

Az persze mégis „pimaszság”, hogy egy 20 éves zenekarnak 18 éves énekesnője legyen. Szépen, pontosan ad elő Tárnoki Beatrix, csak még nem mindig tudja átleskíteni a dalokat: remekül megtanulta őket, de nem adja bele (vele?) a szívét. Természetesen nem könnyű az a feladat, amit a tékás legénységgel megoldott; népzenei hangverseny élő főlvételére ritkán vállalkoznak az előadók. Igaz, a Téka már szerzett ilyen téren tapasztalatot, hiszen az 1983-ban rendezett „Paléo Folk Festival”-on Nyomban (Svájc) elhangzott koncertjük is önálló albumra került – svájci kiadásban. S hogy másokat is említsek, ilyen volt még a szegedi „Felkelő Nap Háza” fesztivál-lemeze 1988-ban, a Ghymes gyerekkazettája 1995-ben s ilyen lesz a várhatóan '96-ban megjelenő Montanaro és Vents d'Est új lemeze is. A hallgatóság tapsai sejtetik, a Téka még mindig a mezőny egyik legnépszerűbb, legtehetségesebb és fölfőkészültebb »bandája«.

Ismét megrendeztük a Duna menti Folklorfesztivált. Az immár több évtizedes múltú visszatekintő rangos nemzetközi rendezvényt nagy előkészületek kísérték. Már június 24-én volt egy sajtófogadás, ahol a fesztivál és a három város (Baja, Szekszárd, Kalocsa) mutatkozott be igen színvonalas sajtócsomaggal (a jó helyi ízelet, kóstolót nem is említlem!). A fogadáson megjelent Magyar Bálint is, aki külön köszöntötte az UNESCO és a Művelődési és Közkultúrasi Minisztérium által létrehozott Európai Folklor Központot. Az idei rendezvényt a „három város”-on kívül megyei önkormányzatok, a Folklorfesztiválok Szövetsége, a CIOFF Magyarországi Szervezete, a Magyar Művelődési Intézet, és, a nagyközönség előtt is bemutatkozó, Európai Folklor Központ (ECTC) szervezte. Nincs miért kérkednünk, de büszkén vallhatjuk, hogy jó munka volt!

A folklorfesztivál igazi megnyitója azonban nem az a nyitógála volt, amelyet Kuncze Gábor belügyminiszter és Noriko Aikawa asszony az UNESCO kulturális osztályának vezetője köszöntött, hanem az ezt megelőző háromnapos tudományos konferencia. A Művelődési Intézet és az ECTC által szervezett tanácskozás célja a folklorral és tradicionális kultúrával foglalkozó európai intézmények és kutatók összefogása és együttműködésük összehangolása volt. A már mindennaposnak számító internet, faxok, és e-mail-ek segítségével, az együttműködés sokkal könnyebb és gyorsabb mint öt évvel ezelőtt. A konferencia másik két témája: „A folklortermékek archiválása”, valamint „A hagyományok szerepe az internetnek kapcsolatokban” címet viselte. Bizonyos kényes kérdések természetesen, hogy voltak, hisz nem lehet mindig jól és jól mondani az etnikumról, a nemzetiségi kérdésekről, pláne itt Közép-Kelet Európában. A több tucat kutató nemcsak a környező országokat és azok kutatási színvonalát képviselte, de eljöttek kollégák Wales-ből, Angliából, az USA-ból, Észtországból, Németországból, Szlovéniából, Örményországból, a Cseh Köztársaságból, és Görögországból is. Jó volt hallani, ki hogyan dolgozik, milyen keretek adottak a kutatásra, a hagyomány ápolására, megmentésére. Érdekes volt megtudni például E. Karpodini-Dimitriadi professzortól, hogy Görögországban, ahol a műemlékvédelem egyszerűen állami feladat, addig a népi kultúrával és folklorral foglalkozó intézmények többnyire saját maguk leleményességére és finanszírozására vannak utalva. Jó modell lesz ez nekünk magyaroknak is, de csak akkor, ha itt is kialakul majd az a gondolkodásmód, amit (jobb szó híján) csak európainak nevezhetünk.

Sok érdekes gondolat vetődött még fel az előadásokból. Grazyna Dabrowska, akit régi vendégként üdvözölhettünk Kalocsán, a lengyel néptánc kutatás és néptánc archívumok megoldatlan problémáit elemezte; Robin Gwyndaf a Wales-i folklor tipológiájáról adott igen érdekes ízelítőt; Elizabeth Warner és Alexan-der Romodin az orosz folklor és népzene gyűjtéséről beszélt; az ukrán Larissa Saban a csárdás elterjedését és formai változásait elemezte a Kárpátalján az ott élő nemzetiségek kultúrájában. Érdekes, hogy amíg Gwyndaf professzor a Wales-i múzeumok anyagi nehézségeit ecsetelte, addig Larissa Saban szerényen kijelentette, hogy semmilyen intézményes támogatást nem kap kutatásaihoz, valamint, hogy gyűjteményét szívesen felajánlja a magyar intézményeknek. Hát ilyen kutatások és kutatók is vannak!

Jó volt vendégként látni Tiberiu Graurt, a kolozsvári néprajzi múzeum igazgató-néprajzosát; Antip Taralungát, a kisinyovi koreográfust és néptánc kutatót; a horvát népzene kutatót Lidija Nikocecet; Andreas Bimmert, a marburgi egyetem etnológusát; Andres Heinappuut, az észti finnugorság-kutatót. Mind megannyi új kolléga és barát, akik remélhetőleg a jövőben is vendégeink lesznek Kalocsán. De ugyanilyen jó volt látni a magyar kutatókat, a magyar táncmozgalom nagyjait – Andrásfalvy Bertalant, Pesovár Ernőt, Olsvai Imrét, Kallós Zoltánt, Borbély Jolánt, Vásárhelyi Lászlót. Ott volt már a fiatalabb korosztály is, akik aktívan kivetették részüket a vitákból (Tari János, Felföldi László, Diószegi László). A konferencia végével a tudományos tanácskozások nem szakadtak meg: minden napra jutott bőven diskurzus a néptánc kutatásról, a színpadi tánc kultúráról, a koreográfia művészetéről. Sok régi barát és kolléga nem jöhetett már el. Most Marija Zsornickaja hiányzott; ő 1995-ben halt meg. Sokan ismerhették, hisz Martin György meghívására mindig nagyra becsült résztvevője volt a kalocsai fesztiváloknak.

A Duna menti Folklorfesztiválra – amelyet most már a külföldi kollégák is, helytelenül bár, de érthető okok miatt, inkább csak „kalocsai fesztiválként” emlegetnek – hagyományörző együttesek tucatjai érkeztek

(19 országból. rekord?). Hadd emeljek ki néhányat közülük; például a Magyarországon először fellépő tajvani „Formosa” csapatot; a török „Hasane Ilgaz” és „Kurumu” együtteseket; a finn „Siepakat”, a lengyel „Podegrodzie”, és az udmurt „Idnakar” csoportokat.

Kár, hogy a mostani fesztiválon nem láthattunk bolgárokat, görögöket és albánokat. Velük a korábbi években találkozhatott a nagyjérdemű. De bőven kárpótol bennünket a török csoportok hangereje és eksztázisba torkolló mozgáskultúrája. Szépek voltak a szlovének is a maguk visszafogott, kifinomult, polgári táncokkal. Ez is a balkáni tánc kultúra része! Volt egy-két furcsa jelenet is: gondolok itt például az olasz együttes vezető fanatikus füttyszóval kísért táncvezetésére (bár tudjuk, hogy a táncmestereknek nagyon jelentős szerepe volt a nyugati tánc kultúrákban, a füttyűlős úriember azonban egy kicsit komikus látványt nyújtott). A Magyarországról elszármazó svábok éneklése kedves és gondolatébresztő gesztus volt. Akármennyire is élvezte az ember a jó nótázást, csak-csak felőlött bennem kitelepítésük története. Hát hiába, minden hagyománynak megvan a maga sajátos politikai története is.

A magyarországi színeket a hagyományörzők valóban hagyományörző szinten képviselték: nem volt hiba a bagiak büszkeségében, a nyíregyházi profiságában, a bogyzslói együttes korosztályok felettségében, a sióagárdiak és homokméggyiek káprázatos viseletében. Megirigyelhetne volna ezt a felsorolást Gönyey Sándor és Gyóffy István is; igaz a maguk módján, csak úgy „gyöngyösbokrétásan”. Bár hiányolhattuk az Alföldről, vagy a Rábaközről a megszokott arcokat, biztos ott is vannak még elegen. Száz szónak is egy a vége: Kalocsán önkéntelenül is felmerült az emberben, hogy még van mit felmutatni Nyugatnak, Keletnek egyaránt. Nem volt ott semmi hiba a tajvani csoporttal, ők az acapella előadásmóddal kísért táncokkal ugyanúgy ki tudták fejezni identitásukat, mint mondjuk a bagiak. Mind a palatkaiak, mind a bogyzslóiak között láthattuk az öregebbeket – az idősebb generációt –, amint ott táncolnak gyermekekkel, unokáikkal. Szép és felemelő látványt nyújtott. Ugyanazok a mozdulatok, ugyanazok a gesztusok – az átadás, a kultúra mentés pillanatait figyelhetjük meg Kalocsán. Olyan élmény ez, amelyet csak az ért meg, akinek van mit átadnia. Jó erre Kalocsa, meg arra is, hogy számot vessünk: mit értünk el, mennyit kell még dolgoznunk, s miért.

Mást érezhetett ki a nézelődő a hagyományos nyugat-európai együtteseket látván. Azonban az olasz, a német, a francia, és svéd csoportok is megnyugtatóan adták tudtul az összegyűlt közönségnek, hogy a hagyomány védelme, a múlt értékeinek átmentése nem valami kelet-európai nacionalizmus és rezervátumosdi gondolkodásmódnak a terméke. A svéd, vagy német fapapucskopogása, a rezesbandák mindent túlarsogó melódiai még igen sokáig megmaradnak, mint a lokális, helyi tudat kifejezője, még az „internetes” korszak után is. Megbizonyosodhattunk, hogy a polgári jómód is szükségszerűen kialakította magának azt a rétegtudatát, amely a népi és hagyományos kultúra megőrzését vállalta fel. Ebben találtak igazán összhangra a Kalocsára érkezett csoportok. Köszönet a három városnak és a környező településeknek, hogy ilyen jól megszervezték a bemutatásokat (Bajának Boldog Születésnapot a háromszázadik évfordulóhoz).

Talán mondanom sem kell, hogy a határon túli magyar együttesek igazán megérdemelték a közönségtől a tapsot, s ha csak pár percre is, de elfeledtették a nézővel a mindennapi politikát és a helyi súrlódásokat. Most nem gondolt (feltétlenül?) az ember arra, hogy mit is jelent Szlovákiában, vagy Romániában a nyelv, s iskolatörvény; vagy, hogy Jugoszláviában mennyire megváltozott a magyarság helyzete. Külön izgultunk a magyarbördieknek, tapsoltunk a péterrevei „Tisza” együttesnek, szurkoltunk a magyarpalatkaiaknak. Fiatal, szinte legényember primást látni köztük, feléleszti az emberben a gondolatot, Árus Feri után még vannak fel nem fedezett reménységek. Hogy van még jövője a „ritka magyarnak.” A nem éppen felhőtlen, kisebbségi létben élők hagyományos kultúrája valami mást is jelent, de ezeket a gondolatokat inkább csak beleérzi az ember a mozgásba, mint látja, tudja benne. A magyar és nem magyar együttesek, zenészek, énekesek, Kalocsán egy nyelvet beszéltek: a hagyományt, a hagyományos kultúráét. Ebben adott, és ad továbbra is útmutatást a Duna menti Folklorfesztivál és a vele párhuzamosan szervezett tudományos tanácskozás. A fesztiválnak egy mottója van, s azt illő megtanulni: a hagyomány mindent le tud győzni, ha hagyják.

Dr. Kürti László
Európai Folklor Központ Igazgatója
INTERNET: <http://www.ectc.uf.hu>

Záhonyi András: In memoriam Katona László

Azt a pillanatot sosem fogom elfelejteni... Éppen Spanyolországból érkeztem haza 1995 decemberében, amikor csörgött a telefon. Apa András hívott. Már a hangszíne is furcsa volt, de a második mondata teljes sokkhatásként ért. Katona László meghalt. Katona László nincs többé.

1995 tavaszától sokat voltam nála a műhelyében. Mindig is érdekelt, ha valaki megszállottan tevékenykedett valamiért. Ez az ő esetében a hangszerkészítés volt. Nekem is van egy mániám: a bélhúrgyártás nagybőgőre. Megszereztem a technológiát és az alapanyagot. Laci szakértői irányításával már a második kísérletre elkészült egy használható minőségű húrkészlet. Nagy volt az örömről. Csak egy baj volt: a nyersanyag igen magas ára. Éppen Erdélybe terveztünk egy beszerzőutat... de megcsörrent az előbb említett telefon.

Laci a beültetett szívbilientyűi ellenére nagyon sokat vállalt és tett a felvidéki magyar kultúráért és az emberekért. A Független Magyar Kezdeményezés (az MPP elődje) egyik alapító tagja volt Vágsellyén. Kopjafák tucatjai őrzik keze munkájának nyomát Gombaszógtól egészen Lakitelekgig. Hangszerei – koboz, lant, citera, hegedű, kontra, nagybőgő, ütőgardon, duda – a Ghymes együttes jóvoltából bejárták az egész vilá-

got. Népi faragott bútorok készítésével is foglalkozott. Legalább negyven féle réz emlékérmét készített a nyári Művelődési Táborok és Honismereti Kerékpártúrák résztvevőinek. Végtelen türelemmel figyelte, követte szűkebb hazája, a Felvidék és a világ eseményeit. Képes volt gyorsan önálló véleményt kialakítani a körülöttünk zajló dolgokról. Jó úton járt, hogy polihisztor legyen. Nagyobbik fia most a Budapesti Kodolányi Intézetben készül az egyetemi felvételire. Reméljük, hogy ő vagy öccse, esetleg 2,5 éves Éva lánya majd évek múltán átveszik apjuk közéleti szerepét. Mert halálával nagy úr támadt a kisemberek gondjaival, bajaival is törődők közösségében.

1995. december 13-án a Komáromi Kórház intenzív osztályán szíve felmondta a szolgálatot. Szülőfalujában, Zsigárdon térhetett örök nyugalomra. Temetése egy nagyon hideg decemberi napra esett. A csípős szél ellenére több százan levett kalappal és sapkával tisztelegtek emlékének. Ott voltak vágsellyei barátai és politikai harcostársai, fafaragók Rimaszombatból, a Csemadok képviselői Pozsonyból. A komáromi Hajós együttes tagjai is elhelyezték koszorújukat, a néptáncos foglalkozók közül pedig Katona Pista és Lovász Attila tette tiszteletét a sírnál. A Ghymes együttes az őáltala készített hangszereken játszott el a halottkísértőt, miközben utolsó útjára kísértük Lacit.

Paula A. White and Dan Talmo: SOLD-OUT – Muzsikás Tours U.S. With Márta Sebestyén

*„Music is universal. You don't have to understand each word and still you understand with your heart.”
Folk Singer Márta Sebestyén.*

Sold-out concerts and standing ovations characterized Muzsikás and Márta Sebestyén's concert tour throughout the United States during March, 1996. The tour was a test of stamina for the musicians with performances in fourteen cities in fifteen days. After attending concerts in Chicago, IL, Madison, WI, and Minneapolis, MN, we still were not tired of their penetrating sounds. The review we have compiled here is based on our own reactions, comments we heard at the concerts we attended, responses to an informal questionnaire we sent over the internet, as well as discussions with the musicians.

Muzsikás has been together as a performing group since 1974, with Dániel Hamar on bass, Mihály Sipos on violin, and Sándor Csoóri on violin and contra. Péter Éri, who plays contra and mandolin, joined the group a few years later. Márta Sebestyén has numerous recordings of her own and she also has been singing with Muzsikás since 1987. The musicians are considered to be Hungary's leading folk revivalists, playing the music of ethnic Hungarians living throughout the Carpathian basin. While they do not see themselves as ethnographers, they made numerous visits to Transylvania and played together with local musicians in Transylvanian villages. Perhaps most notable is their research of the lost Jewish music of Transylvania.

Muzsikás and Márta have revived traditional folk music with innovative arrangements. Muzsikás provides consistently exhilarating music while Márta has expanded her repertoire by singing with a wide range of groups, most recently including Deep Forest and

Towering Inferno. Her voice can be found on close to fifty recordings as well as several movie soundtracks such as „Flirt”, „Music Box”, and „Ready To Wear”. Both Márta and Muzsikás have resisted producing popular arrangements of their music and are most interested in folk music as it was originally played. Despite Márta's willingness to play with less-traditional folk music groups, she acknowledges that on all of the recordings her voice and singing style is the same:

„The only difference is that my voice is surrounded by rock instruments rather than traditional folk instruments. But my mind and my heart is the same. I don't have to change my style, my voice.”

Playing to crowds which ranged from one hundred - fifty to five hundred people, audiences responded enthusiastically as the band played with intense passion and romantic charm. The program offered a rotating palette of arrangements, ranging from the intensity and power of Mihály's fiddling to Márta's sad love songs, to Sándor's warm and relaxed Szék medley. Peter's mandolin pieces including „Betyárnóta” (Outlaw Song) and a duet with Márta, „Repülj Madár, Repülj (Fly Bird, Fly), provided a lively contrast to the violin - dominant pieces. Each concert opened with a powerful Mezőségi and the longing to dance. Following the opening piece, Márta sang several songs including a spring -- beckoning Moldavian ballad, which also featured her playing the tilinko. An additional highlight of each concert were four pieces from the recording „Máramaros - Lost Jewish Music of Transylvania.” At each show, Márta's moving piece, „Farewell to the Sabbath”, left many in the audience in tears.

During a portion of the tour, the musicians were joined by dancers Zoltán Farkas (Batyú) and Ildikó Tóth (Fecske). Batyú and Fecske's colorful dance numbers gave

additional variety to the program. Batyú added a new dominant player to the stage, not only dancing but also dueling with Dániel on ütőgardon. The Szatmár choreography offered an innovative introduction, Batyú and Fecske beginning the dance while still sitting and tapping out the rhythms with their feet.

Each concert ended with an energetic Kalotaszegi csárdás, followed by the audience jumping to their feet for a standing ovation which lasted several minutes before the band played a Kalotaszegi encore. Muzsikás played in Madison on St. Patrick's Day where Márta followed the second standing ovation a well-received solo encore, „The Shores of Loch Brann /Hazafelé.

Even concert-goers who were not Hungarian music maniacs admitted that they found the music rhythmic and magical and they were amazed at the mastery of the musicianship. Muzsikás and Márta Sebestyén have many fans outside the táncház circles and beyond folk music. Fans who were familiar with Muzsikás and Márta only through their recordings were grateful to finally hear them in concert. Concert-goers in Chicago were pleased to see Muzsikás performing at a larger venue with better acoustics than five years ago, although the performance lasted only seventy-five minutes. The band gave two performances in a row in Chicago and were preceded by an opening act. The pre-concert discussion with Dániel Hamar in Madison, gave attendees an opportunity to ask questions about the history of the group, their music, instruments, and research. A special feature of the Minneapolis performance was a crowd-pleasing second encore „Egy pár tánc Mezőségről” (A Couple's Dance From Mezőségi).

The tour schedule was hectic and took its toll occasionally. Márta acknowledged

that the ambitious tour was partially due to her desire to return home as quickly as possible to her two sons, aged 2 and 4. The acoustics were not perfect at all venues and attendees had their preferences of songs. Some were unfamiliar with the unusual tunings and rhythms. For example, the csángó pieces sounded harsh to some ears. Despite minor criticisms, the

overwhelming response from attendees was that they left wanting to hear more. Muzsikás and Márta's concert series will not soon be forgotten by audiences across the United States who appreciated not only the outstanding musical abilities but also the animated spirit and passion the musicians radiated to their audiences. Audiences responded heartily to Dániel

Hamar's jokes and narration including the magic cake story (too bad if you missed it, not enough space to repeat it here.) Muzsikás and Márta have a strong following of admirers who would gladly see them return soon to United States.

Paula A. White and Dan Talmo
(Madison, WI)

Paula A. White és Dan Talmo: Teltházás Muzsikás koncertek Sebestyén Mártával

*„A zene egyetemes. Ha nem is ismer az ember minden szót, a szívvel akkor is érti.”
Sebestyén Márta*

Teltházás koncertek és lelkes ünneplés jellemezte a Muzsikás együttes és Sebestyén Márta koncert turnéját az egész Egyesült Államokban 1996 márciusában. A turné fizikai szempontból is nagy kihívásnak bizonyult a zenészek számára, hiszen 15 nap alatt 14 városban lépett fel az együttes. Annak ellenére, hogy hallottuk a chicagói, madison-i és a minneapolis-i koncerteket is, ezt a magával ragadó zenét később sem találtuk unalmasnak. Az alábbi visszatekintéshez a saját benyomásaink, az általunk látott koncertekhez kapcsolódó megjegyzések, egy, az internetre feladott, kötetlen hangú kérdőívre adott válaszok, valamint a muzsikussal folytatott beszélgetéseink szolgálták alapul.

A Muzsikás együttes 1974 óta van együtt, tagjai a következő hangszereken játszanak: Hamar Dániel bőgő, Sipos Mihály hegedű, Csoóri Sándor hegedű és brácsa. Éri Péter, aki brácsán és mandolinon játszik, csak néhány évvel később csatlakozott az együtteshez. Sebestyén Márta, akinek számos saját lemeze is megjelent már, 1987 óta énekel velük. A Muzsikást Magyarországon vezető népzenei együtteseként tartják számon, amely a Kárpát-medencében élő magyar etnikum zenéjét játssza. Bár nem tartják magukat néprajztudósnak, mégis számos alkalommal látogattak el Erdélybe és játszottak együtt ottani falvak zenészeivel. Talán a legfigyelemreméltóbb zenei kutatásuk a mára eltűnt erdélyi zsidó zenére terjedt ki.

A Muzsikás és Márta újszerű kezdeményezésekkel élesztette újjá a hagyományos népzeneit. A Muzsikás folyamatosan üdítő zenét produkál, Márta pedig bővítette repertoárját azzal, hogy együttesek egész sorával énekel együtt, legutóbb például a Deep Forest-tel és a Towering Inferno-val. Csaknem 50 lemezen hallható a hangja és ezenfelül olyan filmzenékben is, mint a Flirt, a Music Box, vagy a Ready To Wear. Mind Márta, mind a Muzsikás tartózkodott attól, hogy zenéjük populáris irányt

vegyen és mai napig a népzene eredeti formája felé fordulnak. Annak ellenére, hogy Márta szívesen dolgozik együtt kevésbé hagyományos népzenei játékos együttesekkel, elismeri, hogy hangja és énekstílusa minden felvételen ugyanolyan: „Az egyetlen különbség az, hogy a hangomat a hagyományos népzenei hangszerek helyett rock hangszerek kísérik.”

A 100-150 fős koncerteken a közönség kitörő lelkesedéssel fogadta az együttes fokozottan szenvedélyes játékát és romantikus báját. A program zenei hangulatok egész sorát vonultatta fel, kezdve Mihály szenvedélyes hegedűjátékától, folytatva Márta szomorú, szerelmes dalaival, egészen Sándor meleg hangú széki vegyeséig. Péter mandolin-játéka, például a „Betyárnóta”, valamint duettje Mártával a „Repülj madár, repül” dalban élénk, s vidám kontrasztja volt a hegedűjátéknak. Minden koncert egy gyors mezőségi táncsal kezdődött. A nyitódarabot követően Márta elénekelt néhány dalt, többek között egy tavaszhívogató moldáv balladát, melyben hallhattuk tilinkó-játékát is. A koncertek fénypontja az a négy dal volt, amelyet „Máramaros – az erdélyi zsidók elvesztett zenéje” című lemezükről adtak elő. Minden fellépésen Márta elénekelt egy meghatározó dalt („Búcsú a Sabbath-tól”), mely sokaknak könnyet csalt a szemébe.

A turné egy részén két táncos (Farkas Zoltán alias Batyu és Tóth Ildikó alias Fecske) csatlakozott a zenészekhez. Batyu és Fecske színes táncai még különlegesebbé tették a programot. Batyu megjelenésével újabb taggal bővült a zenekar, mivel táncán kívül duettet játszott Dániellel ütőgardonon. A szatmári koreográfiában újszerű kezdést láthattunk, amikor Batyu és Fecske úgy kezdték táncukat, hogy már ültükben verték lábukkal a ritmust.

A koncertek egy gyors kalotaszegi csárdással értek véget, majd a közönség perceként állva ünnepelte a zenekart, mielőtt az játszani kezdte volna a kalotaszegi ráadást. A Muzsikás Madisonban Szent Patrik-napján játszott, ahol Márta második ráadásként egyedül énekelte el a „Hazafelé” című (ír) dalt.

Még a nem magyar koncertre-járók is ritmikusan és varázslatosnak tartották ezt a zenét és elbűvölte őket a zenészek virtuóz játéka. A Muzsikást és Sebestyén Mártát sokan szeretik a tánc- és népzene-rajongókön kívül is. Azok a rajongók, akik csak lemezeket keresztül ismerték őket, hálásak voltak, hogy koncerten is hallhatták zenéjüket. A chicagói koncertlátogatók örültek annak, hogy egy nagyobb és jobb akusztikájú helyen találkozhattak az együttesrel, mint öt évvel ezelőtt, igaz, az előadás csak 75 percig tartott. Chicagóban a megnyitót követően az együttes két koncertet adott egyhuzamban. A madisoni koncert előtti beszélgetés során a közönségnek lehetősége nyílt arra, hogy kérdéseket tegyen fel Hamar Dánielnek az együttes történetéről, a hangszereikről és a kutatásaikkal kapcsolatban. A minneapolis-i koncert egy különleges pillanata volt a második ráadás szám, az „Egy pár tánc Mezőségről”. A turné meglehetősen mozgalmas volt, mely a zenekartól alkalmanként nagy áldozatokat követelt. Márta elismerte, hogy a sűrű program részben annak volt köszönhető, hogy szeretett volna minél hamarabb hazatérni két kislányához. Az akusztika nem mindegyik helyszínen volt tökéletes, a közönségnek pedig megvoltak a maga kedvenc dalai. Egyeseknek szokatlanok voltak a dallamok és a ritmusok. Néhány dal egyenesen nyersnek tűnt némely hallgató számára. A kisebb negatív kritikák ellenére a közönség a koncertek befejeztével még újabb számokat szeretett volna hallani. A Muzsikás és Márta koncertsorozatát nem fogja egyhamar elfelejteni az amerikai közönség, aki nem csak a kimagasló zenei tudást méltányolta, hanem a zenészekből áradó szenvedélyt és lelkes hangulatot is. A közönség jókat nevetett Dániel tréfáin és összekötő szövegein, többek között a varázslatos sötét történetén (sajnálhatod, hogy lemaradtál róla – megismételni itt sajnos nincs elég hely). A Muzsikás és Márta sok lelkes rajongóra tett szert, akik örömmel látnák őket újra az Egyesült Államokban.

A szerző felvétele

Table of contents

Pages 3-4 Interview with sculptor, Péterfy László, on how the Mesterségek Ünnepe started ten years ago. On August 20th 1987, the first Festival of Folk Arts was held in the Buda Castle. The tenth one will be held this year in the same place at the same time. By Ledniczky Márton.

Page 5 Novák Ferenc muses on the meaning of dance and how those movements in daily life may have evolved into that movement which we have come to know as dance and why.

Page 6 Review of this year's „Kalácsa Festival”. A two day music festival which happens in mid July every year in the castle ruins in Diósgyőr, near Miskolc. This year Hungary's best, performed along with musicians from Finland, Macedonia, Italy, Transylvania and more. By Fogarasi Lajos.

Page 7 The primás from the Mezőség village of Palatka, Kodoba Béla, talks about his life, his music and playing for the various communities in the Palatka area, with particular comments on playing in the village of Magyarkeszű. From an interview by K. Tóth László.

Page 8 Review of Ratkó Lujza's book, „Nem úgy van most, mint vót régen...” about the dance traditions of the Nyírség region of northeastern Hungary. By Bankó András.

Forward from the new reprinting of Martin György's book, Magyar Néptáncgyománnyok (Hungarian Folk Dance Traditions).

Pages 9-10 The Téka Ensemble is twenty years old. A history of this band from their christening by Sipos Mihály to their present day thoughts and activities as one of Budapest's most long standing and active táncház bands, committed to the music, their audience and their art. By K. Tóth László.

Page 11 Program for this year's Mesterségek Ünnepe (Festival of Folk Arts). August 17-18-19-20, Buda Castle

Pages 11-18 Announcements, informations

Pages 12-13 Táncház-es and folk clubs

Page 16 List of those awarded the Master Craftsman, Outstanding Folk Artists and the „Tree of Life” awards for excellence in folk craftsmanship and folk arts, 1996.

Page 17 XVI Táncház Festival
The sixteenth annual Táncháztalálkozó, the biggest Táncház event of the year, is planned for Saturday and Sunday, March 22 and 23, 1997, at the Budapest Sportsarnok.

Page 18 Internet and Táncház, by Berán István
Under the address: Népzene, Néptánc, Kézművesség /Folk Music Dance and Handicraft in Hungary
[http:// www.datanet.hu/tanchaz](http://www.datanet.hu/tanchaz): One can find information and announcements or communicate with the Táncház Egyesület in either Hungarian or English.

Page 19 Interview with Szerényi Béla, musician and hurdy-gurdy maker who studied with the last traditional master craftsman and musician, Bársony Mihály until his death in 1989. Bársony's wife gave Béla the tools and contents of the workshop, he has continued the craft and the tradition.

Pages 19-20 Szerényi Béla's Hurdy-Gurdy Series - The „Pátria” recordings
The Pátria recordings were the first recordings made of hurdy-gurdy music in Hungary. They were made in 1939 as a result of the combined effort Bartucz Lajos, anthropologist of the Ethnographic museum

in Budapest, Csallány Gábor, director of the Szentes Museum and Hungarian Radio in Budapest. The musicians were called together by means of an ad in the Szentes newspaper and they were invited to Budapest to do the recordings.

Page 21 Lacemaking
Hungary's Queen Beatrix (the Italian wife of King Mátyás) is credited with introducing the art of lacemaking to Hungary some 400 years ago. Although it is well known that the most beautiful laces come from Belgium, Holland and parts of Germany, the laces of Selmezbánya and Körmöcbánya were mentioned as exceptional in the XVII century. Today Gervai Mária (folk artist) is one of the people still practicing this craft in Hungary.

Page 22 Review of an amazing Romanian brass band called Fanfara din Zece Prajini. By Bankó András.
Comments on other recent recordings by Bankó András.

Page 23 Bankó András comments on the Téka ensemble's new CD, „Ha te húzod...”

Egyszólam's newest recording, „Fa szülte ágát” of music from Somogy (Southern Hungary) and Gyimes (Eastern Transylvania). Review by Bankó András.

„Túl a Tiszán” Szerényi Béla and Friends' recent recording of hurdy-gurdy (tekerő) and friends. Review by Bankó András.

Page 24 Review of the Duna menti Folklorfestival which took place in 1996, in last week of June. It is an international festival which was organized by the three hosting towns, Kalocsa, Szekszárd and Baja, in conjunction with the hosting county, the Folklorefestival Association, the Hungarian chapter of CIOFF, the Hungarian Institute of Culture and European Folklore Center (ECTC). By Dr. Kürti László.

Pages 25-26 Review of the Muzsikás and sebestyén Márta tour of the USA in March 96 (in English and Hungarian). By Paula White and Dan Talmo.

Page 28 Juhász Katalin's thoughts about the role of history in folksong and references to historical people, events and time in folksong, an article inspired by this year's 11:00th anniversary of the arrival of Hungarians to the Carpathian Basin, the Millecentenárium.

Fotó: Kása Béla: Moldvai csángók Csíksomlyón

Juhász Katalin: Történelmünk tükröződése a folklórban I.

Kutatómunkám és népdalénekesi repertoárom bővítése során gyakran böngészgetek a legkülönbözőbb műfajú népköltészeti szöveggyűjteményekben.

A tematikus jellegű keresések nyomán igen érdekes és értékes anyag gyűlhet össze egy-egy témával – például a népi tisztálkodással, egy-egy népszokással, vagy akár történelmi eseményekkel – kapcsolatban. A milicentenárium mindannyiunknak alkalmat kínál arra, hogy visszatekintsünk népünk eddigi történelmére. Nekünk, akik a folklórral nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is foglalkozunk, talán nem haszontalan, ha néhány példán keresztül megismerkedhetünk a hagyományos népi történelem-felfogással, illetve azzal, ahogyan ez a verses és prózai népköltészeti műfaj e viszonylag kevésbé ismert csoportjában tükröződik.

Azt persze tudnunk kell, hogy a népköltészet nem „valamiféle eseménytörténet okmánytára, vagy kibányászható történelmi forrás” (Katona Imre). Nem adatszerűségében, hanem eszmeiségében igaz és hiteles. A nép történelemszemlélete igen sajátos: bizonyos elemeket kiemel, másokat elhanyagol, kihagy, s ez nem véletlenszerűen megy végbe, hanem elég jól körvonalazható törvényszerűségeknek megfelelően.

Azzal is tisztában kell lennünk, hogy a történelmi témájú népdalok, mondák, ritkábban más folklórműfajok jó része nem „valódi” folklór, hanem különböző mértékben folklorizálódott műköltészeti alkotás. Minél erőteljesebb volt a folklorizáció, annál inkább érvényesek rájuk azok a jellemzők, amelyekről a következőkben röviden említést teszek.

Nagyon érdekes például az idő kérdése. A történelem az időben és a térben valósul meg, az események kronológiai sorrendje is lényeges tudnivaló – legalábbis számunkra. A paraszti időszemléletet ezzel ellentétben nem a linearitás, hanem a természetközelség jellemzi: az idő múlását a napszakok, évszakok, holdváltozás, csillagjárás ciklikus változása jelzi, s mindez a történelemszemléletben is megmutatkozik. A visszavonhatatlan és megismételhetetlen idő lényegében a legújabb korokig ismeretlen fogalom maradt. Az időpontok felcserélődhetnek, az idő besűrűsödik. Jól mutatják ezt a mesei jellegű időmeghatározások: ántivilág, régi idők, őseink, nagyapáink ideje, stb. Ugyanakkor a hitelesség kedvéért esetenként kínos pontossággal rögzítik a szűkebb időegységeket: hónapot, hetet, napot. Másik jellemző vonása a történelmi témájú népköltészeti szövegeknek a hősök alakjának megformálása. A hagyományozódás során a történelmi hősöknek csak egy-két alapvető jellemvonását tartja meg az emlékezet, ezen túl már tipizált tulajdonságok jellemzik a pozitív és negatív szereplőket egyaránt. Emiatt a hősök, illetve események egymással felcserélődhetnek: ugyanazt a történetet mesélhetik például török, tatár, vagy német ellenségről; Mátyás királyról, Rákócziról, vagy Kossuth Lajosról. Ugyanaz a katonadal kisebb változtatásokkal elénekelhető az 1848-as szabadságharcról, vagy az első, második világháborúról is.

Az eddigi gyűjtések alapján az állapítható meg, hogy a nép emlékezete néhány emberöltőt fog át. Az

ennél korábban történt eseményekről szóló történetekről, dalokról gyakran kiderül, hogy írásos forrásból kerültek a szájhagyományba. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a korabeli krónikások nem a szájhagyomány alapján jegyezték volna fel történelmünk eseményeit.

Ez alkalommal a honfoglalás 1100. évfordulójához kapcsolódva egy Székelyföldön gyűjtött Árpád fejedelemről szóló történelmi éneket mutatok be, amelyet özvegy Lőrinc Mihályné Vitus Ágnes 1942. október 17-én énekelt Szentgyeházafalván Kodály Zoltánnak és Lajtha Lászlónak:

Ál-mos ve-zér a-mint ő-se-i-hez té-re , Á-rpád lón u-tá-na ma-gya-rok ve-zé-re.

De kis-sé bő-veb-ben el-mon-dom majd nek-tek ki volt a vi-téz kit Á-rpád-nak ne-vez-tek.

Az előbbi két sor fölött egy-egy kottasor van

Magyarok, mikor e nagy nevet halljátok, / Mintha oltár mellett templomba' volnátok.

Emeljétek meg a kalapjaitokat, / Mert köszönhetitek neki hazátokat.

A nagy viadalon a magyarok honát, / Hol megdönti saját terhe a gabonát, / Hol tűzzel van tele a szőlő gerezdje, / E szép országot a hős Árpád szerezte. (Patria F.112.B.a.)

A szentgyeházafalviak e gyűjtés alkalmával még jó néhány történelmi éneket énekeltek, köztük Kódi Farkas János 1658-ból való „Kádár István éneke” című vitézi siratójának alig folklorizálódott, majdnem teljes változatát („Szörnyű nagy romlásra készült Pannónia...”). Ez utóbbit többféle dallam- és szövegváltozatban is megtalálták PI. Bukovinában,

Kászonban, Csíkban, de Somogyban is, ahol a hajdani asztali énekmondás emlékeiképpen lakodalmi funkcióban maradt fenn. Az „Álmos vezér...” és a „Kádár István éneke” is a siratóstílusból származtatható, s a 16-17. századi történelmi stílushoz kapcsolódik dallama és a klasszikus parlando tizenkettes versképlete alapján. Népzeneink régi stílusában igen nagy számban vannak ilyen dallamok (bővebben I. Dobszay László: A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneinkben. Bp., 1983.), és valószínűleg ez a zenei köznyelvben már meglévő típus szolgálhatott alapul a korabeli történelmi énekköltészet egyik legnépszerűbb típusának létrejöttében is. A kutatók azt is feltételezik, hogy éppen ez a stílus jellemezte a magyar hősepiát is, amelyből sajnos néhány bizonytalan eredetű balladatörredéken kívül semmi sem maradt fenn.

Hogyan tudta megőrizni a népi emlékezet ezeket a korabeli néphagyományban gyökerező, de mégiscsak műköltői, a folklórszövegektől egyre távolodó hangvételű szövegeket? Kétségtelen, hogy ezek a szövegek fennmaradásukat elsősorban ponyvanyomtatványoknak köszönhetik. Ismeretes például, hogy a 18. század közepén csak Debrecenben a „Kádár-történet” 3000 példányban jelent meg. Ugyanakkor csak ezzel nem magyarázhatjuk néhány történelmi fennmaradását, hiszen a népi énekesek többsége fejből énekel. Ebből a szempontból tanulságos azt is megfigyelni, milyen funkciót töltenek be ezek az énekek a népi kultúrában. Azt láthatjuk, hogy ezek tulajdonképpen alkalomhoz kötött dalok: énekelhetik őket halotti virrasztás alkalmával, szolgálhattak szertartási énekként a lakodalomban, s így hallás után megtanulva is nemzedékről nemzedékre öröklődhettek. Más, a strofikus siratóstílusba tartozó dallamok a rabénekekben, keservekekben, egyházi népénekekben, sőt tánczenei funkcióban is nagy számban élnek tovább.

Visszatérve az itt idézett példához: az „Álmos vezér...” kezdetű ének szerzőjét nem ismerjük, hosszas nyomozás után sem sikerült kiderítenem, hogy Lőrinc né honnan, vagy kitől tanulta, tanulhatta, ugyanis a Patria jegyzőkönyvekből pont a szentgyeházafalvi adatközlők részletes bemutatása hiányzik. Mindenesetre Magyarországon már régóta és többen foglalkoztak azzal a tervvel, hogy költői formában megörökítsék a magyar vezéreket és királyokat, például Zsámboki János 1567-ben, Rátkay György 1652-ben, vagy Listi László 1653-ban. Még Zrínyi Miklós is megpróbálkozott, hogy epigrammákat írjon a magyar királyokról, de csak az Attiláról és Budáról szóló készült el. Ebbe a sorozatba tartozik a híres „Nádasdy-féle Mausoleum” (1660) is, amelynek latin nyelven írt eredetijét Csernátóni Márton fordította magyarra. A fordítás során a komplikált, változatosan egyenlőtlen hosszúságú latin prózasorokat legtöbbször a magyar tizenkettes sorokkal helyettesítette. A Mausoleum-ot később mások is lefordították magyarra, s könyv alakban többször is kiadták az 1700-as években. A Mausoleum eredeti változatát rézmetszetekkel illusztrálva adták ki Nürnbergben 1664-ben Nádasdy Ferenc országbíró költségén. Könnyen belátható, hogy e fordítások valamelyike nyomán, esetleg egy ezekből ihletet nyert helybéli poeta szövege őrződött meg a szentgyeházafalvi asszony énekében. Egy másik szentgyeházafalvi énekes a Patria jegyzőkönyv szerint több olyan dalt is énekelt, amit „a nagy oláhfalvi énekes, Tankó Mihály írt 1889-be”, tehát könnyen lehetséges, hogy épp az ő verse az „Álmos vezér...” kezdetű ének szövege. Összehasonlításképpen álljon itt néhány a népi változattal párhuzamba állítható strofa Csernátóni fordításából:

„Álmos hogy el-végezé pálya fútását, / Az Parkak ellenzván élete folyását, Erdélyben temetvén meghidegült tagját, / Választák helette hadnagyul a fiát.

Most lesz egyszer ami fel-magasztalásunk, / Ellenségén valo nagy bosszu állásunk,

Ma emeltetik fel ismét mi hatalmunk, / Pannonián mi mától fogva uralkodunk.

Ismérd-meg uradat, esmérd meg-atyadot / Egész Magyar ország, szerelmes dajkadot,

Tiszteljed, böcsüllyed fel-magasztalódot, / Kiben híred neved isment feltámadot.”

Még a legutóbbi időkben is született magyar verses krónika: Szentimrei Jenő „Verses magyar krónika” című könyvének első kiadása Kolozsváron jelent meg 1928-ban, de 1991-ben a sepsiszentgyörgyi Castrum Kiadó újra kiadta Kós Károly képeivel illusztrálva.

Talán az eddigiekből is kiderült, milyen nehéz és milyen izgalmas dolog egy-egy dallamnak, szövegnek kicsit utánanézni, előképeit, eredetét kutatni. A népzene gyűjtés során érdemes ilyen szempontból is felkészülni, s talán sikerül a korabeli történelmi énekek folklorizálódott változataiból eddig ismeretlen variánsokat is találni.